

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
« Διοίκηση Επιχειρήσεων »**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Παγκόσμια κρίση και εκπαίδευση. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση και στο έργο των εκπαιδευτικών.

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ
ΠΑΝΔΩΡΑ ΝΙΚΑ

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΦΟΙΒΗ ΚΟΥΝΤΟΥΡΗ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΙΟΣ 2014

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
« Διοίκηση Επιχειρήσεων »**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Παγκόσμια κρίση και εκπαίδευση. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση και στο έργο των εκπαιδευτικών.

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ
ΠΑΝΔΩΡΑ ΝΙΚΑ

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΦΟΙΒΗ ΚΟΥΝΤΟΥΡΗ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΙΟΣ 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη (Ελληνικά).....	4
Περίληψη (Αγγλικά)	5
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 2: Καπιταλισμός.....	9
Κεφάλαιο 3: Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση	18
3.1: Επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην εκπαίδευση	24
Κεφάλαιο 4:	28
4.1: Παρουσίαση της έρευνας της ETUCE (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών)	28
4.2: Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών.....	35
Κεφάλαιο 5:	40
5.1: Εισαγωγή.....	40
5.2: Ερευνητική μεθοδολογία και ανάπτυξη ερωτηματολογίου.....	40
5.2.1: Μορφή και στοιχεία ερωτηματολογίου	40
5.2.2: Δείγμα και μεθοδολογία διακίνησης του ερωτηματολογίου	41
5.3: Αποτελέσματα της έρευνας.....	42
5.3.1: Ανάλυση αποτελεσμάτων	42
5.3.1.1: Γενικά στοιχεία	42
Αποτελέσματα επεξεργασίας των ερωτηματολογίων	42
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα	66
Ελληνική βιβλιογραφία	69
Ξένη βιβλιογραφία	70
Διαδίκτυο.....	71
Παράρτημα Α	72
Παράρτημα Ι.....	72
Παράρτημα ΙΙ	73
Παράρτημα ΙΙΙ.....	75

Παράρτημα IV	78
Παράρτημα V	80
Παράρτημα VI.....	82
Παράρτημα VII	84
Παράρτημα VIII.....	86
Παράρτημα Β, ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	90

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ.

Η οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα τα τελευταία τέσσερα κυρίως χρόνια, είναι μια παγκόσμια κρίση. Κρίση πολυδιάστατη και καθολική που έχει επιπτώσεις σε οικονομικό, οικολογικό πολιτικό, και πολιτιστικό επίπεδο.

Ο χώρος της εκπαίδευσης, είναι ένας από τους χώρους που χτυπήθηκε πολύ από την κρίση. Μέσα από την εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε να προβάσουμε και να αναδείξουμε με ποιους τρόπους και σε τι βαθμό επηρεάστηκε ο χώρος της Παιδείας, ένας χώρος ευαίσθητος και καθοριστικός για το μέλλον της χώρας.

Αρχικά γίνεται μια εκτενής αναφορά στην παγκοσμιοποίηση και τον καπιταλισμό, έννοιες που θεωρούνται οι γενεσιουργές αιτίες της οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε το 2008 και με καθυστέρηση ενός έτους εμφανίστηκε στην Ελλάδα. Στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης γίνεται προσπάθεια εφαρμογής νέων εκπαιδευτικών συστημάτων που θα προσομοιάζουν, με αποτέλεσμα την ύπαρξη μιας παγκόσμιας εκπαιδευτικής πολιτικής. Ταυτόχρονα, τα εκπαιδευτικά συστήματα που προσπαθούν να εφαρμόσουν, πρέπει να υπηρετούν και να υιοθετούν τα καπιταλιστικά ιδεώδη.

Στην συνέχεια, μέσα από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν σε εκπαιδευτικούς της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά, παρουσιάζονται τα προβλήματα και οι επιπτώσεις που έχει επιφέρει η κρίση στην εκπαίδευση.

Η κρίση έχει επηρεάσει τις συνθήκες διαβίωσης του μαθητικού πληθυσμού, των οικογενειών τους και βέβαια των εκπαιδευτικών. Έχει επηρεάσει τη ζωή όλων! Η νέα γενιά βιώνει μια όχι και τόσο ανέμελη παιδική ηλικία και στερείται της δυνατότητας να κάνει όνειρα για το αύριο. Το χειρότερο όμως από όλα είναι ότι κανείς δεν ελπίζει σε μια βελτίωση, τουλάχιστον όχι ακόμα. Το παρήγορο όμως ταυτόχρονα είναι ότι οι Έλληνες, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, συνεχίζουν να στηρίζουν το σχολείο και να προσπαθούν να μορφώσουν τα παιδιά τους. Οι εκπαιδευτικοί λοιπόν βρίσκουν έναν σύμμαχο στο δύσκολο έργο που προσπαθούν να φέρουν εις πέρας.

ABSTRACT

GLOBAL CRISIS AND EDUCATION. EFFECTS OF THE ECONOMIC CRISIS IN EDUCATION AND THE TASK OF THE TEACHERS

The economic crisis plaguing Greece for the last four years mainly is a global crisis. Multidimensional crisis that has universal implications in economic, ecological political and cultural level.

The field of education is one of the areas hit by the crisis too. Through this work we try to showcase and highlight in what ways and to what extent is affected the area of education, an area sensitive and crucial for the future of the country.

Firstly is a comprehensive reference to globalization and capitalism, concepts that are considered the root causes of the financial crisis that began in 2008 with a delay of one year occurred in Greece. In the context of globalization is trying to implement new educational systems that mimic, resulting in the existence of a global education policy. At the same time, educational systems are trying to implement, must serve and adopt capitalistic ideals.

Then, through the processing of the questionnaires were distributed to teachers in the wider area of Piraeus, presented problems and the effects brought about by the crisis in education.

The crisis has affected the welfare of the student population, their families and of course teachers. It has influenced the lives of all! The new generation is experiencing a not so carefree childhood and lacks the ability to make dreams for tomorrow. The worst thing of all is that no one hopes for an improvement, at least not yet. The comforting at the same time is that the Greeks, despite their difficulties, continue to support the school and try to educate their children. Teachers therefore find an ally in the difficult task trying to carry out.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 2008 ξεκίνησε η οικονομική κρίση που εξακολουθεί να ταλαιπωρεί την Ελλάδα και όχι μόνο. Στην Ελλάδα ουσιαστικά έγινε αντιληπτή από το 2009, δηλαδή με έναν χρόνο καθυστέρηση. Μια κρίση παγκόσμια και συστημική, το μέγεθος των συνεπειών της οποίας αρχικά υποτιμήθηκε. Μια βαθιά οικονομική κρίση, που δυστυχώς η Ελλάδα, μόνη της δεν μπορεί να ξεπεράσει. Από τους τομείς που χτυπήθηκαν πιο πολύ είναι η υγεία και η παιδεία. Από την πρώτη στιγμή που έγινε επιβεβλημένη η ανάγκη λήψης μέτρων προκειμένου να περιοριστούν οι δημόσιες δαπάνες, ο χώρος της παιδείας ήταν αυτός που επωμίστηκε μεγάλο μέρος των περικοπών. Υπάρχουν τομείς της εκπαίδευσης όπως το κόστος των εισαγωγικών εξετάσεων στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση που οι μειώσεις άγγιξαν το 73,03% μέσα στην τετραετία 2011—2014. Το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης, όπως αποδεικνύεται από διεθνείς διαγωνισμούς αλλά και από τα αποτελέσματα των πανελλήνιων εξετάσεων, έχει «πέσει» αρκετά. Η εκπαίδευση νοσεί.

Το φαινόμενο βέβαια των μειώσεων που δέχεται ο χώρος της παιδείας δεν είναι αποκλειστικά Ελληνικό. Πολλές χώρες, κυρίως της Ευρώπης, αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα.

Από τα πρώτα θύματα της οικονομικής κρίσης ήταν η εκπαίδευση. Από σχετική έρευνα που έγινε σε 40 χώρες, στις 22 χώρες έχουν περιοριστεί οι δαπάνες για την εκπαίδευση. Στην Τουρκία έκλεισαν 15.961 σχολεία και στην Ελλάδα 1053. Όσον αφορά τις περικοπές που έγιναν στους μισθούς των εκπαιδευτικών, η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση με περικοπές που αγγίζουν το 30% .¹

Μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα θα επιδιώξουμε να εντοπίσουμε τα προβλήματα που δημιουργούν οι περικοπές που έγιναν στην εκπαίδευση, στην Ελλάδα. Επίσης, μέσα από, τα ερωτηματολόγια θα γίνει προσπάθεια να δούμε από κοντά ποια είναι η γνώμη των εκπαιδευτικών για την κατάσταση που επικρατεί στα σχολεία της χώρας. Μελετώντας με προσοχή τα προβλήματα που έχουν ανακύψει στο σχολικό χώρο θα μπορέσουμε να κάνουμε προτάσεις που ίσως συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών που επικρατούν στο χώρο της εκπαίδευσης. Ακόμα, όμως και η συνειδητοποίηση των προβλημάτων βάζει σε κίνηση τους μηχανισμούς, που οδηγούν στην επίλυσή τους.

Η εργασία βοήθησε να αναδείξουμε πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην προσπάθειά τους να εκτελέσουν με υπευθυνότητα το έργο τους. Τα εμπόδια πολλά. Η

---

¹ Πηγή: Έρευνα της ETUCE

μειωμένη χρηματοδότηση των σχολείων οδηγεί καθημερινά σε μαρασμό της εκπαίδευσης. Η συντήρηση και ο εξοπλισμός των σχολείων είναι ελλιπής. Ζούμε στην Εποχή της τεχνολογίας που η εξέλιξη των τεχνολογικών εφαρμογών είναι ραγδαία και όμως τα σχολεία δεν διαθέτουν τα απαραίτητα κονδύλια για να ανταπεξέλθουν στις νέες προκλήσεις. Ο μαθητικός πληθυσμός, οι οικογένειες των μαθητών καθώς και οι εκπαιδευτικοί βρίσκονται σε μια διαρκή ψυχολογική πίεση που βέβαια δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστο το εκπαιδευτικό έργο. Υπάρχουν παιδιά που οι οικογένειές τους δεν έχουν την δυνατότητα να τους παρέχουν τα απαραίτητα όσον αφορά τη σίτισή τους, την ένδυση και την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να σταθούν στα πόδια τους και ταυτόχρονα να παρέχουν στήριξη στους μαθητές τους. Γενικά επικρατεί κλίμα απαισιοδοξίας καθώς η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δεν ελπίζει να αλλάξουν τα πράγματα προς το καλύτερο, σύντομα.

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν σε καθηγητές που εργάζονται σε σχολεία της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά. Το δείγμα της έρευνας λοιπόν δεν είναι αντιπροσωπευτικό. Σε επόμενο στάδιο και για να μπορέσουν τα αποτελέσματα της έρευνας να γενικευτούν θα μπορούσε η έρευνα να διεξαχθεί και σε άλλα αστικά κέντρα καθώς και χωριά του Ελλαδικού χώρου.

Τα στοιχεία των ερωτηματολογίων επεξεργάστηκαν με το στατιστικό πακέτο SPSS και η στατιστική ανάλυσή τους περιλαμβάνει την καταγραφή περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που εφαρμόζονται στην περίπτωση ποιοτικών δεδομένων. Έγινε έλεγχος συσχετίσεων μεταξύ των δειγμάτων για να δούμε αν υπάρχει συσχέτιση με τον συντελεστή συσχέτισης του Spearman. Επιλέχθηκε ο συντελεστής του Spearman και όχι του Pearson γιατί έχουμε ποιοτικά δεδομένα και δεν ικανοποιείται η προϋπόθεση της κανονικότητας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας θα δούμε βασικά στοιχεία του καπιταλισμού και με ποιόν τρόπο επηρεάζει τον εκπαιδευτικό χώρο. Τα εκπαιδευτικά συστήματα που κατά καιρούς εφαρμόζονται έχουν σαν σκοπό να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες που γεννιούνται με βάση τα πολιτικά συστήματα. Άλλωστε, η παγκόσμια οικονομική κρίση, τις συνέπειες της οποίας «πληρώνει» και με μεγάλο μάλιστα τίμημα ο χώρος της εκπαίδευσης, είναι αποτέλεσμα του καπιταλιστικού συστήματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν βασικά στοιχεία της παγκοσμιοποίησης και κυρίως πως συσχετίζεται με την εκπαίδευση και τι επιπτώσεις έχει στον συγκεκριμένο χώρο. Στην ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται, η διαμόρφωση κοινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής που δεν φαίνεται όμως να είναι εφικτή στα προσεχή χρόνια. Στο πεδίο της εκπαίδευσης είναι ουτοπικό να γίνεται λόγος για παγκοσμιοποίηση. Ακόμα και οι

τάσεις διαμόρφωσης κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής στα πλαίσια των περιφερειακών κρατικών συμμαχιών είναι αδύναμες και αντιφατικές.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ερευνών που έχουν γίνει και αναφέρονται στις επιπτώσεις που έχει η παγκόσμια κρίση στον εκπαιδευτικό χώρο. Γίνεται αναφορά στην έρευνα που διεξήχθη από την ευρωπαϊκή συνομοσπονδία εκπαιδευτικών, στα αποτελέσματα του διεθνούς διαγωνισμού «PISA» και στα αποτελέσματα των πανελληνίων εξετάσεων που αποδεικνύουν περίτρανα τη μείωση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται και αναλύονται τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων με την παρουσίαση των πινάκων που προέκυψαν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται περιληπτικά τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν μέσα από τη συγκεκριμένη εργασία. Τα συμπεράσματα βασίζονται αποκλειστικά στην επεξεργασία των ερωτηματολογίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Ο καπιταλισμός αποτελεί ένα οικονομικό σύστημα στο οποίο η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και διακίνησης προϊόντων, καθώς επίσης οι επενδύσεις σε οικονομικά αγαθά, παραγωγή, κατανομή, εμπόριο και υπηρεσίες, κατέχονται από ιδιώτες, που έχουν σαν βασική τους επιδίωξη το κέρδος. Το κράτος στον καπιταλισμό έχει επίσης τη δυνατότητα να είναι ιδιοκτήτης μέσων παραγωγής ή ακόμα και διακινητής προϊόντων και αγαθών.

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές του καπιταλισμού υπάρχει πάντα μια άρχουσα ή αλλιώς ηγεμονεύουσα τάξη η οποία εκμεταλλεύεται τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα με σκοπό πάντα την απόκτηση και μεγιστοποίηση του κέρδους προς ίδιον όφελος. Βέβαια η κοινωνική διαστρωμάτωση μεταβάλλεται από εποχή σε εποχή. Η άρχουσα τάξη κάθε εποχής είναι συνήθως αυτή που καταφέρνει να κατέχει τον πλούτο.

Στο «κεφάλαιο» του Μαρξ αναφέρεται ότι το κέρδος στον καπιταλισμό για τον ιδιώτη παράγεται με την απόσπαση της υπεραξίας από τον εργαζόμενο. Η απόσπαση αυτή πραγματοποιείται με δύο τρόπους: είτε με επιμήκυνση της εργάσιμης ημέρας και εντατικοποίηση της δουλειάς του εργαζόμενου, είτε με σταθερό ωράριο, αλλά με εισαγωγή της τεχνολογίας στην παραγωγή, με άμεση συνέπεια την αύξηση της παραγωγικότητας του εργαζόμενου, και ταυτόχρονη αύξηση της υπεραξίας που παράγει. Με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιείται η εκμετάλλευση των εργαζομένων από τους ιδιώτες ή τον συλλογικό καπιταλιστή που μπορεί να είναι το ίδιο το κράτος.²

Οι φιλελεύθερες οικονομίες θεωρούνται από πολλούς διακεκριμένους οικονομολόγους ότι είναι ενδεχομένως το δικαιότερο οικονομικό σύστημα. Ο καπιταλισμός είναι το αποτέλεσμα της φιλελεύθερης οικονομίας όπου η κοινωνία μεγιστοποιεί την οικονομική της δραστηριότητα και συσσωρεύει τον πλούτο με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξή της.. Επιχειρήσεις που πετυχαίνουν να ικανοποιήσουν τους καταναλωτές προσφέροντας οικονομικά, ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, κερδίζουν την εμπιστοσύνη των καταναλωτών και οδηγούνται στην ικανοποίηση των στόχων τους που κατά κύριο λόγο είναι η μεγιστοποίηση των κερδών τους. Το κέρδος που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις συνήθως επανεπενδύεται σε νέες δραστηριότητες ή στην επέκταση των ήδη υπαρχόντων.

---

² Μαρξ Κ. «Κεφάλαιο»

Ο νεοφιλελευθερισμός που επικράτησε τις τελευταίες δεκαετίες επέβαλλε μία συγκεκριμένη μορφή κοινωνικής και οικονομικής ρύθμισης, βασισμένη στην κυριαρχία του χρήματος, στη συμμαχία της διεθνούς ελίτ των οικονομικών συμφερόντων (μεγαλοβιομηχάνων, εμπόρων και εξαγωγέων, βαρόνων των μέσων ενημέρωσης, μεγαλοϊδιοκτητών, τοπικών πολιτικών αρχηγών, κορυφαίων αξιωματούχων στις δημόσιες υπηρεσίες και στον στρατό, και των διανοητικών και πολιτικών πληρεξούσιών τους σε όλο τον κόσμο), στην υποταγή των φτωχών σε κάθε χώρα και στην παγκόσμια συμμόρφωση με τα συμφέροντα των ΗΠΑ, κυρίως στις εταιρικές τράπεζες που έχουν λάβει τρισεκατομμύρια δολάρια ως μέτρο διάσωσης από την παρούσα οικονομική κρίση, η οποία προκλήθηκε από τους ίδιους τους αρχιτέκτονες του νεοφιλελευθερισμού.³

Αυτό οδηγεί στη συμμαχία μεταξύ της αμερικανικής άρχουσας τάξης και των κυρίαρχων τοπικών καπιταλιστικών θεσμών στις περιφερειακές χώρες, οι οποίοι απαρτίζουν την παγκόσμια άρχουσα ελίτ. Το φιλόδοξο σχέδιο εξουσίας, που επικεντρώνεται στον νεοφιλελευθερισμό στις ΗΠΑ και στη σύγχρονη ιμπεριαλιστική παγκοσμιοποίηση, υλοποιείται από τις κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές συμμαχίες σε κάθε χώρα που συμμετέχει σε αυτό, αλλά τα συμφέροντα των τοπικών οικονομιών και της άρχουσας τάξης, που κυριαρχείται από την οικονομία και η ίδια, είναι ηγεμονικής φύσης.

Οργανισμοί όπως το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο), ο ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου), ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός για Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη) και άλλοι διακρατικοί θεσμοί, έχουν λειτουργήσει ως οχήματα του νεοφιλελεύθερου παγκόσμιου καπιταλισμού. Αυτό σημαίνει ότι ο νέος παγκοσμιοποιημένος κόσμος είναι περισσότερο από ποτέ, ένας κόσμος που αποτελείται από έθνη-κράτη. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι είναι ένας κόσμος παγκοσμιοποιημένων κρατών, κρατών που χάνουν σιγά σιγά την εθνική τους ταυτότητα και υπηρετούν τα συμφέροντα του παγκόσμιου κεφαλαίου και όχι αυτά των εθνών τους.

Οι κυβερνήσεις αυτών των κρατών ήταν διεφθαρμένες και πρόθυμες να πάρουν αποφάσεις ενάντια στα συμφέροντα της ίδιας τους της χώρας. Η πολιτική ελίτ της κάθε χώρας υπηρετεί τα συμφέροντα του διεθνούς κεφαλαίου, ακόμη και αν αυτά είναι εις βάρος των πολιτών της χώρας.

---

³ Νικολακάκη Μ.(2011), Η κριτική παιδαγωγική στον νέο μεσαίωνα σελ. 33-35

Σύμφωνα με τον Μαρξ «Το κεφάλαιο είναι μια δύναμη στην οποία καλούμαστε να υποταχτούμε, μια μορφή ενέργειας που εξελίχτηκε σε κοσμοπολίτικη, καθολική ενέργεια η οποία διαπερνά κάθε όριο και κάθε δεσμό και η οποία αυτοπαρουσιάζεται ως η μοναδική πολιτική, η μοναδική καθολικότητα, το μοναδικό όριο και ο μοναδικός δεσμός» (Marx, 1844). Τελικά ο ίδιος ο καπιταλισμός αυτοϋπονομεύεται. Το μυστικό του, είναι οι εγγενείς αντιφάσεις του, δηλαδή η ικανότητα του να παράγει ταυτόχρονα μαζικό πλούτο και αβάσταχτη φτώχεια, θαυμαστές νέες ελευθερίες και τις χειρότερες μορφές δουλείας, αστραφτερούς μηχανικούς σκλάβους και ανθρώπους έρμια της ανεργίας και της υποαπασχόλησης.⁴

Ο νεοφιλελευθερισμός είναι ευεργετικός για λίγους και καταστροφικός για πολλούς. Η συρρίκνωση του κράτους που υπηρετεί τους λαούς υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να προστατευτούν οι εταιρείες και όχι οι λαοί. Ουσιαστικά, το κράτος εκμεταλλεύεται τους φτωχούς και προσφέρει κυβερνητική προστασία στους πλούσιους, με καταστροφικά αποτελέσματα. Οι φτωχοί βρίσκονται στο έλεος της απληστίας των πλουσίων και οδηγούνται σε περαιτέρω εξαθλίωση και τελικά στην υποδούλωση.

Οι κυβερνήσεις δεν καθορίζονται από το κράτος που υπηρετεί το έθνος, αλλά από την παγκόσμια ελίτ. Ο βασικός ισχυρισμός ότι οι καπιταλιστές θα λειτουργήσουν ανταγωνιστικά για να μειώσουν τις τιμές έχει αποδειχθεί ότι είναι απάτη. Συγχρόνως, το κράτος εγκαταλείπει τις κοινωνικές επενδύσεις του στην υγεία, στην εκπαίδευση και την πρόνοια. Παρατηρούμε τον σταδιακό μαρασμό του κράτους πρόνοιας όπως το γνωρίσαμε στη μεταπολεμική περίοδο.

Έχουμε μια γενικότερη υποβάθμιση των υπηρεσιών που παρέχονται προς τους πολίτες. Η υγεία και η παιδεία είναι ίσως από τους τομείς που «χτυπήθηκαν» πιο πολύ από όλους. Η εκπαίδευση παρακμάζει. Οτιδήποτε διαφοροποιείτε από τις απόψεις της άρχουσας τάξης καταδικάζεται και συκοφαντείτε. Η εκπαίδευση που προσφέρεται πλέον είναι εκπαίδευση της αμάθειας. Όλα αυτά γίνονται κάτω από το προσωπείο του νετεερμινισμού -ένα είδος δεισδαιμονίας, που εμφανίστηκε στο Μεσαίωνα- ο οποίος με τη σειρά του οδηγεί σε αισθήματα απελπισίας, αποξένωσης και παραίτησης. Η ελεύθερη σκέψη και βούληση καταδικάζονται στην προσπάθεια των κρατών να ελέγχουν τις κοινωνίες και να επιβάλλουν τις απόψεις που εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους.

---

⁴ Βαρουφάκης Γ. (2012), Ο παγκόσμιος μινώταυρος.

Τα δικαιώματα των εργαζομένων μειώνονται. Η αμοιβή των εργαζομένων διαρκώς μειώνεται και ταυτόχρονα χειροτερεύουν οι συνθήκες εργασίας τους. Το οκτάωρο πλέον υπάρχει μόνο στα χαρτιά. Ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης, οι εργαζόμενοι μπορεί να δουλεύουν και δώδεκα ώρες καθημερινά, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι θα λαμβάνουν και τις αντίστοιχες αποζημιώσεις. Πριν μια πενταετία μιλούσαμε για την γενιά των 700 ευρώ και θεωρούσαμε ότι οι νέοι εργάζονταν με πολύ μειωμένες αμοιβές. Άραγε πως χαρακτηρίζεται η σημερινή κατάσταση στην οποία έχουμε περιέλθει; Ο μισθός για νέους κάτω των 25 ετών «έπεσε» στα 510,95 ευρώ (μεικτά), που σημαίνει ότι καθαρά θα πάρει ο νέος 426,64 ευρώ! Βέβαια αυτές οι αποδοχές αφορούν την πλήρη απασχόληση. Αν ο νέος εργάζεται με τετράωρη απασχόληση τότε οι μηνιαίες αποδοχές του αγγίζουν το ποσό των 255,47 ευρώ(μεικτά), που σημαίνει ότι καθαρά θα πάρει 213,31 ευρώ! Αν τώρα είναι τυχερός και είναι πάνω από 25 ετών θα πάρει στην πλήρη απασχόληση 586,08 ευρώ, που σημαίνει καθαρά 489,37 ευρώ!⁵Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι οι βασικές αποδοχές πριν την κρίση ήταν 751,39 ευρώ, που σημαίνει καθαρά 627,41 ευρώ. Άρα έχουμε μια μείωση των καθαρών αποδοχών της τάξης του 22%. Ταυτόχρονα έχουμε πάγωμα των τριετιών, που σημαίνει ότι ο εργαζόμενος χάνει την αύξηση του 10% που προστίθεντο στην μισθοδοσία του κάθε φορά που συμπλήρωνε τριετία. Το πάγωμα των τριετιών ήταν μόνο η αρχή. Πλέον μιλάμε για κατάργηση των τριετιών που έχει ήδη κατοχυρώσει ο εργαζόμενος και ενδεχομένως κατάργηση του επιδόματος γάμου που συνεχίζει να καταβάλλεται ακόμα.

Δεν είναι όμως μόνο οι αμοιβές των εργαζομένων που θίγονται. Χάνονται πολλά δικαιώματα και κεκτημένα δεκαετιών. Τα συνδικάτα χάνουν το κύρος και τη δύναμη που είχαν. Οι συνθήκες εργασίας γίνονται όλο και χειρότερες. Μπροστά στην απειλή της ανεργίας οι εργαζόμενοι είναι τελείως ανυπεράσπιστοι. Έχουμε μια διαρκή και βάνουση καταπάτηση θεμελιωδών εργατικών δικαιωμάτων, που στηρίζεται ουσιαστικά στον εκφοβισμό.

Οι εργαζόμενοι γίνονται όλο και πιο ευάλωτοι στην εκμετάλλευση και στις καταπιεστικές συνθήκες εργασίας, καθώς τα συνδικάτα σιγά σιγά αποδυναμώνονται. Φυσικά, όλα αυτά επιβάλλονται υπό την απειλή της (αυξημένης και από την τεχνολογική ανάπτυξη) ανεργίας, η οποία στην πραγματικότητα δεν αποτελεί παρενέργεια του καπιταλισμού, αλλά δομικό

---

⁵ www.ergatika.gr

χαρακτηριστικό του. Η αύξηση της ανεργίας τρομοκρατεί τους εργαζόμενους και κρατάει χαμηλά τα ημερομίσθια.⁶

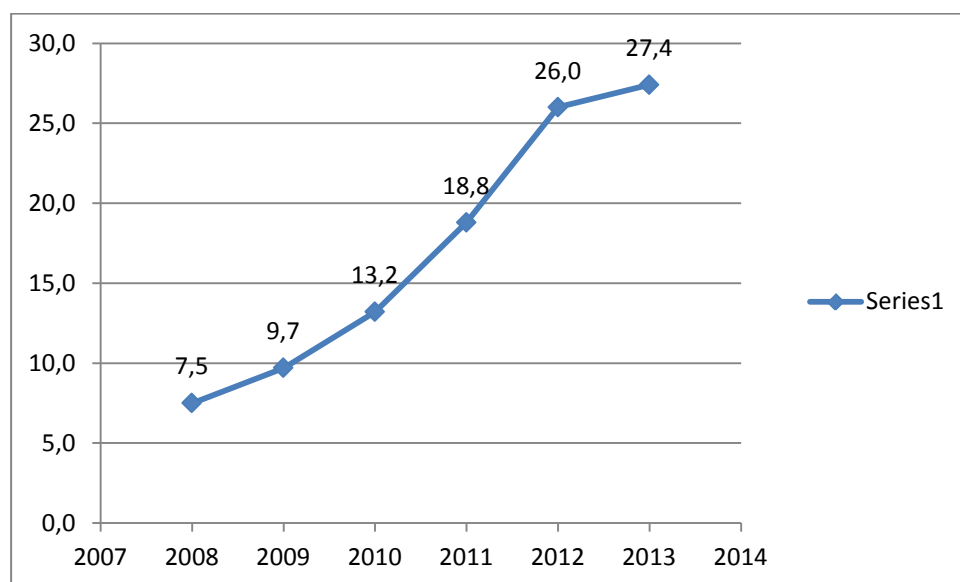
Σύμφωνα με τα στοιχεία της ελληνικής στατιστικής αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) για τον Σεπτέμβριο του 2013, το ποσοστό ανεργίας έφτασε το 27,4% έναντι 26% το Σεπτέμβριο του 2012. Το σύνολο των εργαζομένων το Σεπτέμβριο του 2013 εκτιμάται ότι ήταν 3.639.429 άτομα. Οι άνεργοι έφτασαν τους 1.376.463, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ήταν 3.327.859 άτομα.⁷

Στον πίνακα 1 που ακολουθεί φαίνονται συγκεντρωτικά τα ποσοστά ανεργίας της πενταετίας 2008-2013 για τον μήνα Σεπτέμβριο καθώς και ο αριθμός των ανέργων για την ίδια περίοδο.

	Σεπτέμβρης					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Απασχολούμενοι	4.569.736	4.519.271	4.357.751	4.020.858	3.693.557	3.639.429
Άνεργοι	370.203	487.859	663.443	931.377	1.299.302	1.376.463
Οικονομικά μη Ενεργοί	3.394.878	3.302.495	3.300.214	3.376.266	3.353.035	3.327.859
ποσοστά ανεργίας	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 1. Τα ποσοστά ανεργίας για την περίοδο 2008-2013.⁸

Αξίζει τα ίδια ποσοστά να παρουσιαστούν σε γράφημα. Η αύξηση των ποσοστών ανεργίας που παρακολουθούμε στο γράφημα 1 είναι τρομακτική.

Γράφημα 1. Η παρουσίαση των ποσοστών ανεργίας της πενταετίας 2008-2013.

⁶ Νικολακάκη Μ.(2011), Η κριτική παιδαγωγική στον νέο μεσαίωνα σελ. 38-39

⁷ www.statistics.gr

⁸ Πηγή: Ελληνική στατιστική αρχή

Αν δούμε τα ποσοστά ανεργίας που αφορούν τους νέους ηλικίας 15-24 ετών, τα πράγματα είναι ακόμα χειρότερα. Ενώ η ανεργία για την συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ήταν 22,2% το 2008, έφτασε το Σεπτέμβριο του 2012, το 56,7%!⁹

Η νέα γενιά που ουσιαστικά μεγάλωσε μέσα σε μια οικονομική άνεση και ευμάρεια η οποία αποδείχτηκε ότι ήταν πλασματική, δέχεται σήμερα το μεγαλύτερο χτύπημα. Ξαφνικά, ο κόσμος τους κατέρρευσε. Ο καπιταλισμός και γενικότερα το νεοφιλελεύθερο οικονομικό σύστημα είχε καταφέρει να μας πείσει ότι η ευδαιμονία που επικρατούσε γύρω μας θα κρατούσε για πάντα.

Αποδείχτηκε όμως ότι η άνοδος και η ευμάρεια της κατώτερης καθώς και της μεσαίας τάξης υποστηρίχτηκε κυρίως από πλαστικό χρήμα μεταφρασμένο σε τεράστια χρέη, τα οποία όχι μόνο συρρίκνωσαν τη μεσαία τάξη, αλλά καταδίκασαν τόσο την κατώτερη όσο και τη μεσαία τάξη σε εξαθλίωση και υποδούλωση. Ο αυξημένος δανεισμός, όχι μόνο των πολιτών αλλά και των κρατών, οδήγησε στην καταστροφή. Κανείς δεν περίμενε κάτι τέτοιο. Όταν αποφάσισαν λοιπόν να κλείσουν τις στρόφιγγες που χρηματοδοτούσαν τις αγορές με «εγγυήσεις», γιατί δεν ήταν πραγματικό χρήμα αυτό που κυκλοφορούσε, οι αγορές στέρευσαν. Η κρίση του 2008, βρήκε τον κόσμο απροετοίμαστο. Ειδικά όσοι είχαν πάρει δάνεια και είχαν επενδύσει στην οικονομική άνθιση που επικρατούσε, ήταν οι πρώτοι που χτυπήθηκαν. Κανείς, δεν είχε προειδοποιήσει τον κόσμο για το τι μπορούσε να συμβεί. Βέβαια κάποιος θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι αν εξέταζε τα δεδομένα κάποιος με προσοχή θα έβλεπε τις στρεβλώσεις που επικρατούσαν στην αγορά. Όταν όμως τα ίδια τα κράτη και οι κυβερνώντες καθησύχαζαν τον κόσμο, όταν τα ΜΜΕ έκρυβαν με επιμέλεια όλα τα σημάδια και τροφοδοτούσαν τον κόσμο με ελπίδα, είναι πολύ εύκολο να παρασυρθείς.

Ακόμα και η παιδεία λειτουργούσε μέσα σε αυτά τα πλαίσια. Οι θέσεις στα πανεπιστημιακά τμήματα συνεχώς αυξάνονταν, όλο και περισσότεροι μαθητές εισάγονταν στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας, πολλοί εκ των οποίων συνέχιζαν τις σπουδές τους για την απόκτηση μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων. Ας μην ξεχνάμε ότι για να εδραιωθεί με επιτυχία η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία χρειαζόταν βοήθεια και υποστήριξη. Την υποστήριξη αυτή στους κυβερνώντες προσέφεραν μία καλά σχεδιασμένη εκπαίδευση που σκοπό της είχε να ευτελίσει τις δημοκρατικές πρακτικές και προσδοκίες.

---

⁹ Πηγή: Ελληνική στατιστική αρχή

Στα πλαίσια του νεοφιλελευθερισμού, η εκπαίδευση αντιμετωπίζει διπλό χτύπημα. Από τη μία πλευρά δίνεται έμφαση στην εντατικοποίηση της διδασκαλίας ως κατήχησης, προκειμένου οι μελλοντικοί πολίτες να μην έχουν κριτική συνείδηση και να δέχονται παθητικά το νεοφιλελεύθερο δόγμα και από την άλλη προσφέρεται η διδασκαλία αδιάφορων, άχρηστων και άσχετων γνώσεων. Ο νεοφιλελευθερισμός έχει οδηγήσει την εκπαίδευση στην εμπορευματοποίηση, με καταστροφικές συνέπειες.

Ο μαθητής θεωρείται ως παθητικό όχημα, στο οποίο ο δάσκαλος ρίχνει μία συγκεκριμένη ποσότητα γνώσεων. Ο μαθητής θεωρείται απλός εκτελεστής σε μία διαδικασία, στόχος της οποίας είναι ο ίδιος ο μαθητής ως σταθερό προϊόν μίας εκπαίδευσης συγκεκριμένου είδους και ποιότητας. Σε αυτή τη διαδικασία δεν έχει πρωτοβουλίες, απλώς οφείλει να μάθει αυτά που του λένε, τελεία και παύλα (Castoriadis, 1998, σ.19).

Τα τελευταία τριάντα χρόνια οι αξίες της εκπαίδευσης έχουν αλλοιωθεί . Στα πλαίσια της νεοφιλελεύθερης οικονομίας, η εκπαίδευση παίρνει τη μορφή της αμάθειας, μίας παιδείας που γίνεται πεδίο προώθησης της άγνοιας. Ο μαθητής μέσα στο σχολείο πρέπει να γεμίσει με άχρηστες γνώσεις, να ακρωτηριαστεί διανοητικά και ψυχολογικά, να καταστεί ανίκανος για κριτική ανάλυση και για δυνατότητα σύνδεσης της γνώσης με τη δική του πραγματικότητα, προσωπική ή πολιτική.

Η εμπορευματοποίηση των γνώσεων και της εκπαίδευσης γενικότερα σκοτώνει καθημερινά την ελεύθερη βούληση των παιδιών μας και γενικότερα τους οδηγεί σε αδράνεια. Η παντελής έλλειψη κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας ακρωτηριάζει τα παιδιά.

Η κρίση ήρθε να προσθέσει και νέα προβλήματα. Μαθητές που καλούνται να πάνε στο σχολείο στερούμενοι βασικών αγαθών για την επιβίωση τους, όπως είναι η σίτιση και η ένδυση.

Ο μαθητής που πάει στο σχολείο πεινασμένος, δεν μπορεί να μάθει. Ο μαθητής που δεν μπορεί η οικογένειά του να του εξασφαλίσει το φαγητό, την ένδυση και την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική αγωγή δεν μπορεί να εκπαιδευτεί. Αν δεν εξασφαλίσουμε πρώτα στον μαθητή τα απαραίτητα για την βιολογική του επιβίωση, δεν μπορούμε να μιλάμε για εκπαίδευση. Έτσι, αντί να δουλεύουν στην πηγή του προβλήματος της σχολικής ανικανότητας, τα σχολεία των φτωχών, κάτω από το πρίσμα του νεοφιλελευθερισμού πρέπει να τιμωρούνται. Το σίγουρο είναι ότι η τάξη πραγμάτων συντείνει ακόμη περισσότερο στο

να γιγαντωθούν οι ανισότητες στην εκπαίδευση, οδηγώντας τους φτωχούς να γίνουν φτωχότεροι και πιο αδαείς, και τους πλούσιους να γίνουν πλουσιότεροι και φυσικά περισσότερο μορφωμένοι.

Εδώ αξίζει να αναφερθούμε σε ένα καινούργιο πρόγραμμα που εφαρμόζει το υπουργείο παιδείας, στα σχολεία της χώρας. Πρόκειται για το πρόγραμμα ΕΥΖΗΝ. Στα πλαίσια του προγράμματος γίνεται καταγραφή σωματικών χαρακτηριστικών των μαθητών και όχι μόνο. Διεξάγονται κάποια τεστ, όπως το παλίνδρομο τεστ και καταγράφονται οι επιδόσεις των μαθητών. Ουσιαστικά δημιουργείται ένας φάκελος με τα πλήρη χαρακτηριστικά του μαθητή. Το υπουργείο δηλώνει ψευδώς ότι διασφαλίζονται πλήρως τα προσωπικά δεδομένα του μαθητή γιατί δεν αναγράφεται το ονοματεπώνυμό του αλλά ο αριθμός μητρώου του. Γνωρίζουμε όμως ότι υπάρχει αυτόματος τρόπος ταυτοποίησης των μαθητών μέσω του αριθμού μητρώου. Επιπλέον στους λιγοστούς μαθητές που συμμετείχαν το 2013 στο εν λόγω πρόγραμμα, φέτος, τους παραδόθηκε επιστολή με τα αποτελέσματά τους. Ενδεχομένως κάποιοι δυσκολεύονται να βάλουν προτεραιότητες. Στον μαθητή που δεν έχει να φάει πρώτα κοιτάς να τον σιτίσεις και μετά να ελέγξεις τις διατροφικές του συνήθειες και τη φυσική του κατάσταση, αν πραγματικά νοιάζεσαι για αυτόν. Από μόνη της αυτή η σκέψη γεννάει ερωτήματα και βάζει προβληματισμούς για τις σκοπιμότητες που κρύβονται πίσω από τέτοιες ενέργειες. Όταν τα σχολεία δεν έχουν θέρμανση και στάζουν τα ταβάνια, το σύστημα δαπανά χρήματα για τον έλεγχο των διατροφικών συνηθειών των μαθητών γνωρίζοντας πολύ καλά ότι οι γονείς ξέρουν τι πρέπει να φάνε τα παιδιά τους, αλλά δυστυχώς η οικονομική ανέχεια τους οδηγεί στο φθηνό φαγητό. Παράλληλα, το υπουργείο ζητά να καταγράψει τα ΑΜΚΑ των μαθητών, οπότε να μπορεί να γνωρίζει αν ο μαθητής έχει προβλήματα υγείας. Συνεπώς, στο κεντρικό σύστημα του υπουργείου παιδείας είναι καταγεγραμμένα όλα τα στοιχεία του μαθητή. Το κράτος μπορεί να γνωρίζει αν είναι καλός μαθητής, αν έχει καλές αθλητικές επιδόσεις, τα σωματικά χαρακτηριστικά του, την ψυχική του κατάσταση μέχρι και το τι τρώει! Κανείς βέβαια δεν μπορεί να είναι σίγουρος για το ποιοι θα είναι οι αποδέκτες αυτών των στοιχείων. Το σίγουρο είναι ότι αυτός δεν είναι ο πραγματικός ρόλος του σχολείου.

Ο καπιταλισμός με τη χρήση της τεχνολογίας χρειάζεται εκπαιδευμένο μόνο ένα 20% του πληθυσμού για να αναπτύσσεται.¹⁰ Άρα το σύστημα προωθεί ύπουλα τον περιορισμό της

---

¹⁰ Νικολακάκη Μ.(2011), Η κριτική παιδαγωγική στον νέο μεσαίωνα σελ. 52

προσωπικής δημιουργικότητας και ελευθερίας, ενώ επιχειρεί να δημιουργήσει μία κουλτούρα φόβου, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η νεολαία δεν πρόκειται να αντισταθεί στην κυρίαρχη ιδεολογία, όποια μορφή κι αν έχει. Τα σχολεία όλο και περισσότερο μοιάζουν με φυλακές και η αστυνόμευση φαίνεται να είναι η μόνη παιδαγωγική μέθοδος που το σύστημα είναι ικανό να εφαρμόσει. Ο τελικός σκοπός του είναι να υποτάξει τη νεολαία, η οποία αν αφεθεί να χρησιμοποιήσει τα δικά της μέσα, θα επιδοθεί σε πράξεις, τις συνέπειες των οποίων το σύστημα δεν μπορεί να γνωρίζει και θέλει να αποφύγει .

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι θέλουν να σκοτώσουν την ψυχή της νεολαίας, πριν αυτή εκφραστεί ή γίνει επιθετική. Η εκπαίδευση προωθεί λοιπόν τα μέσα αστυνόμευσης που διαθέτει, διότι η νεολαία, με το να μην αποτελεί πλέον κοινωνική επένδυση, έχει χάσει την εδραιωμένη θέση της στην κουλτούρα, πράγμα που είναι δύσκολο να το δεχτεί η κοινωνία. Όσο απελπιστικές κι αν φαίνονται αυτές οι συνθήκες στην παρούσα στιγμή, γίνονται όλο και περισσότερο βάση για ένα ρεύμα πολιτικής αντίστασης εκ μέρους πολλών νέων, διανοούμενων, συνδικάτων, εκπαιδευτικών και κοινωνικών κινημάτων (Giroux 2004, σ. 103).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τα τελευταία 30 χρόνια εμφανίστηκε η παγκοσμιοποίηση ως η επιτάχυνση του επιχειρήματος του εκσυγχρονισμού, ενδεδυμένη με το μανδύα του καθολικού και του αναπόδραστου. Έφερε στο προσκήνιο την αίσθηση μιας παγκόσμιας κοινότητας όπου τα οικονομικά, πολιτισμικά, εκπαιδευτικά και κοινωνικά δεδομένα αλληλοεπηρεάζονται. Επιπλέον, άφησαν να εννοηθεί ότι οι κοινωνίες θα καταστραφούν αν δεν εκσυγχρονιστούν σύμφωνα με τις νεοφιλελεύθερες επιταγές. Στην πραγματικότητα βέβαια, όσες κοινωνίες «εκσυγχρονίστηκαν» σύμφωνα με το δόγμα του νεοφιλελευθερισμού καταστρέφονται σήμερα, και μάλιστα θεαματικά.

Η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση προέκυψε από το γεγονός ότι μέσω της παγκοσμιοποίησης το βιομηχανικό κεφάλαιο μεταφέρθηκε στις αναπτυσσόμενες χώρες, με σκοπό να εκμεταλλευτεί τα φθηνά μεροκάματα, που δε συνοδεύονται από δικαιώματα ή προστασία των εργαζομένων ή της φύσης, και άφησε τον χρηματοπιστωτικό τομέα «γυμνό» από πραγματικά κεφάλαια. Μοναδικός τρόπος επιβίωσης του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου ήταν η κατασκευή των διαφόρων «παραγώγων» που το μετέτρεψαν σε ένα είδος παγκόσμιου καζίνο. Κατάφεραν τελικά, να σκορπίσουν πανικό όχι μόνο στους λαούς, αλλά και στις ίδιες τις τράπεζες. Έτσι, από τη μία, ο χρηματοπιστωτικός τομέας λογαριάζεται στα 1000 τρις, ενώ το ΑΕΠ της πραγματικής παγκόσμιας οικονομίας μόλις στα 57 τρις.¹¹

Η «φούσκα» αυτή, για να μη σκάσει στο κενό από το οποίο δημιουργήθηκε, μπορούσε να αντισταθμιστεί μόνο με ανταλλαγή με στοιχεία της πραγματικής οικονομίας. Έτσι, ξεκίνησε ένας ταξικός πόλεμος, που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό του την καταλήστευση των λαών του κόσμου, που γίνονται βορά των τραπεζών. Η παγκοσμιοποίηση ως Λόγος τελικά κατέληξε στην παγκόσμια καπιταλιστική κρίση ως πρόβλημα. Ο χορός καλά κρατεί και φαίνεται ότι θα κρατήσει για πολλά χρόνια ακόμη.

Πολλοί διανοούμενοι, πολιτικοί και δημοσιογράφοι, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, παρουσίασαν την παγκοσμιοποίηση και υπεραμύνθηκαν αυτής, ότι είναι η πιο σημαντική διαδικασία που θα διαμόρφωνε τις σύγχρονες κοινωνίες. Ακολούθησαν πολλές συζητήσεις γύρω από τον όρο παγκοσμιοποίηση και ακούστηκαν τα υπέρ και τα κατά. Στον ακαδημαϊκό

---

¹¹ Νικολακάκη Μ., Popkewitz T. (2012), Κριτικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πολιτική: Τα μεταβαλλόμενα πεδία εξουσίας και γνώσης σελ.51-53

χώρο αξιοποιήθηκε στις οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές σπουδές, καθώς και στη συζήτηση για την εκπαίδευση.

Συναντάμε διάφορες εκδοχές της παγκοσμιοποίησης και είναι λογικό να συμβαίνει καθώς είναι μια έννοια που συζητήθηκε πολύ και επηρέασε με ποικίλους τρόπους τον τρόπο ζωής μας. Συνήθως προβάλλεται ως μια διαδικασία της τελευταίας εικοσαετίας η οποία θεμελιώθηκε στις οικονομικές διεργασίες, στα τεχνολογικά επιτεύγματα (κυρίως της πληροφορικής) και στην ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας, καθορίζοντας την κίνηση των σύγχρονων κοινωνιών προς μια κοινή κατεύθυνση.

Η πιο διαδεδομένη έννοια της παγκοσμιοποίησης συνδέεται με την αδυναμία των κρατών να απαντήσουν στα προβλήματα της εποχής. Η παγκοσμιοποίηση λοιπόν, μας παραπέμπει στην προοπτική μιας παγκόσμιας κοινωνίας που θεωρείται πως βρίσκεται ήδη υπό διαμόρφωση. Με τον όρο παγκόσμια κοινωνία εννοείται μια ενιαία πλανητική κοινωνία χωρίς σύνορα, ουσιαστικά ένα άθροισμα κοινωνιών με παρόμοια βασική οικονομική και πολιτική δομή που συνεργάζονται αρμονικά. Η προοπτική της δημιουργίας μιας παγκόσμιας κοινωνίας, αφήνει να φανταστούμε ένα ιδανικό μέλλον, που εμπεριέχει το τέλος των πολεμικών αντιπαραθέσεων και των σκληρών πολιτικών - κοινωνικών συγκρούσεων που ζήσαμε τον προηγούμενο αιώνα.

Η ειδυλλιακή αυτή προοπτική που βρίσκεται στο τέλος της πορείας της παγκοσμιοποίησης είναι διαμετρικά αντίθετη με τις θυσίες και τους κινδύνους για τους οποίους μας προειδοποιούν εκθέσεις διεθνών οργανισμών, διακηρύξεις κυβερνήσεων και σχετικά άρθρα του ημερήσιου και περιοδικού τύπου. Η παγκοσμιοποίηση δεν αμφισβητείται ως υπαρκτή, αντικειμενική και συνήθως νομοτελειακή διαδικασία αλλά το κόστος που πρέπει να πληρωθεί για την επιβίωση στα πλαίσιά της παρουσιάζεται δυσβάστακτο και η αποτελεσματικότητα των σχετικών θυσιών αβέβαιη. Η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως αναπόφευκτη αλλά και επικίνδυνη διαδικασία.

Ένας από τους βασικούς υπέρμαχους της παγκοσμιοποίησης θεωρείται ο Robert Reich. Ο Robert Reich θεωρεί ότι η διαμόρφωση μιας νέας παγκόσμιας οικονομίας είναι αποτέλεσμα κυρίως δύο διεργασιών. Η πρώτη είναι η ραγδαία ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και των μαζικών επικοινωνιών, ανάπτυξη που έδωσε νέες δυνατότητες για την ταχύτερη μεταφορά αγαθών, χρήματος και υπηρεσιών σε πλανητικό επίπεδο. Η δεύτερη είναι η μετατροπή των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε διεθνικές. Οι διεθνικές επιχειρήσεις

διαθέτουν πολλαπλές εθνικές βάσεις και πολυεθνικό δυναμικό εργαζομένων. Ο σχεδιασμός, οι επενδύσεις, η παραγωγή και οι πωλήσεις τους προσλαμβάνουν παγκόσμιες διαστάσεις (Green, 1997, p.p. 152 - 154)¹².

Στα σημαντικότερα κείμενα που τάσσονται υπέρ της παγκοσμιοποίησης, υπογραμμίζεται η σημασία της γνώσης και της εκπαίδευσης. Η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα κάθε οικονομικής μονάδας εξαρτάται πλέον από την ικανότητά της να αξιοποιεί τις διαθέσιμες (και καθημερινά αυξανόμενες) πληροφορίες. Κατά συνέπεια, η πώληση των υψηλής αξίας ικανοτήτων των πολιτών ενός έθνους (που αποκαλούνται αναλυτές συμβόλων) στην παγκόσμια αγορά και οι διαδικασίες διαρκούς επιμόρφωσης των εργαζομένων (οι οποίες καθίστανται απαραίτητες λόγω των ραγδαίων τεχνολογικών αλλαγών στην παραγωγή) αναγορεύονται σε κορυφαία ζητήματα, στην αντιμετώπιση των οποίων, θα κριθεί στο μέλλον η επιβίωση και η ευημερία των εθνών. Πρόκειται λοιπόν για ένα περιβάλλον στο οποίο οι κρατικές βιομηχανικές πολιτικές θεωρούνται ξεπερασμένες, κυριαρχεί το αγγλοσαξονικό πρότυπο της ελεύθερης αγοράς και η έννοια εθνική οικονομία στερείται νοήματος (Webster - Robins, 1998, p.p. 26 - 39)¹³.

Στο πεδίο της πολιτικής, τα επιχειρήματα περί παγκοσμιοποίησης ξεκινούν από το γεγονός της πτώσης των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης και την κυριαρχία του πολιτικού προτύπου της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Απέναντι σε αυτή την κυριαρχία φαίνεται να μην μπορεί να προβληθεί σοβαρή εναλλακτική λύση. Το αποτέλεσμα είναι το σύστημα της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης που θεμελιώνεται στις κεφαλαιοκρατικές σχέσεις εξουσίας να τείνει να γίνει καθολικά αποδεκτό. Ταυτόχρονα, διεθνείς οργανισμοί όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, τα Ηνωμένα Έθνη, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου κ.α. ισχυροποιούνται πολιτικά. Ισχυροποιούνται τόσο όσο να μπορούν να εξουσιάζουν ολόκληρα κράτη, ελέγχοντας τις εκάστοτε κυβερνήσεις.

Η προσπάθεια της δημιουργίας μιας παγκόσμιας αγοράς, η απουσία εναλλακτικής κοινωνικοπολιτικής προοπτικής και η ισχυροποίηση των διεθνών οργανισμών,

---

¹² Green A. (1997), *Education, Globalization and the Nation State*, Macmillan Press, London

¹³ Webster F., Robins K.(1998), *The iron cage of the information society Communication and Society*, vol 1, n. 1.

αποδυναμώνουν ουσιαστικά το εθνικό κράτος. Κεντρικό συμπέρασμα των υπέρμαχων της παγκοσμιοποίησης είναι ότι το εθνικό κράτος δεν αποτελεί πλέον τη βασική μονάδα πολιτικής οργάνωσης, σχεδιασμού, ευημερίας και νομιμοποίησης.

Χάρη στη συγκρότηση των παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας οι εθνικοί πολιτισμοί μετασχηματίζονται. Παρά το ότι η άποψη για εγκαθίδρυση ενός ενιαίου παγκόσμιου πολιτισμού δεν υποστηρίζεται παρά μόνο από πολύ απλοϊκές αναλύσεις, η θέση περί συνύπαρξης του οικουμενικού με το τοπικό σε μια αντιφατική διαδικασία ομογενοποίησης και ετερότητας αποτελεί το τελικό συμπέρασμα πολλών μελετών, σαφώς πιο προσεκτικών και εκλεπτυσμένων. Αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι οι ίδιες αναλύσεις, υποστηρίζοντας ότι οι διεθνικές και τοπικές ταυτότητες υπερτερούν έναντι των ξεπερασμένων εθνικών και ταξικών, συμβάλλουν ενεργητικά στη νομιμοποίηση του κεντρικού συμπεράσματος των επιχειρημάτων της παγκοσμιοποίησης που δεν είναι άλλο από τη ριζική αποδυνάμωση του εθνικού κράτους.

Αν οι προηγούμενες επισημάνσεις είναι ορθές, οι συνέπειες για τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών συστημάτων και γενικότερα των μορφωτικών διαδικασιών στο σύγχρονο κόσμο προδιαγράφονται τεράστιες. Η συρρίκνωση των εξουσιών του κράτους θα έχει ως επακόλουθο την απώλεια του ουσιαστικού ελέγχου της εκπαίδευσης από τις κυβερνήσεις και τη σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων με βάση μια παγκόσμια λογική, τουλάχιστον ως προς τους θεμελιώδεις στόχους, το βασικό μορφωτικό περιεχόμενο και τις κύριες οργανωτικές δομές και λειτουργίες. Έχουμε μια σαφής επιδίωξη για σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων με βάση μια παγκόσμια κοινή κατεύθυνση. Η μελέτη των οικονομικών και πολιτικών επιχειρημάτων της παγκοσμιοποίησης, μας παρέχει τη δυνατότητα πληρέστερης καταγραφής των τάσεων που διαμορφώνονται σε σχέση με τα εκπαιδευτικά συστήματα. Επίσης, η μελέτη των τάσεων στην εκπαίδευση, μας επιτρέπει να δοκιμάζουμε την επάρκεια των επιχειρημάτων υπέρ της παγκοσμιοποίησης σε ένα ειδικό αλλά σημαντικό για τη σχετική συζήτηση πεδίο, που αποτελεί η εκπαίδευση.

Στον τομέα της οικονομίας, η μετατροπή των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε διεθνικές αμφισβητείται από ορισμένες μελέτες. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συνεχίζουν να στηρίζονται σε μια χώρα αφού το 70% των εργαζομένων τους βρίσκεται στις χώρες προέλευσης. Τα 2/3 των πωλήσεων που καταγράφουν οι πολυεθνικές, το 70 - 75% της προστιθέμενης αξίας που δημιουργούν και το 70% των ευρεσιτεχνιών δημιουργούνται στις

ίδιες χώρες (Hirst - Thompson, 2000, σ.σ. 182 - 188)¹⁴. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στηρίζονται στις χώρες προέλευσης, οικοδομώντας δίκτυα σχέσεων με τις αντίστοιχες εθνικές κυβερνήσεις, εμπορικές ενώσεις, θεσμούς χρηματοδότησης και τα εθνικά συστήματα διαμόρφωσης ικανοτήτων των εργαζομένων.

Οι ολοένα αυξανόμενες δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών για ταχύτερη μεταφορά εμπορευμάτων και υπηρεσιών δεν έχουν ως αποτέλεσμα τη διάχυση της ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα. Ενώ λοιπόν πραγματοποιείται άνθιση των οικονομιών των χωρών από τις οποίες προέρχονται οι πολυεθνικές εταιρείες, έχουμε ταυτόχρονη περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού χωρών, καθώς το 85 - 90% των προϊόντων μεγάλης αξίας και υψηλής τεχνολογίας παράγεται και πωλείται σε Β. Αμερική - Ιαπωνία - Ευρώπη, το 85% των αναγνωρισμένων εφευρέσεων πραγματοποιείται σε ΗΠΑ - Γερμανία - Γαλλία - Βρετανία και το 85% των συμφωνιών κλείνεται μεταξύ εταιρειών σε ΗΠΑ - Ευρώπη - Ιαπωνία. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στη δεκαετία του 1980, ενώ οι επενδύσεις κεφαλαίου στο εξωτερικό αυξάνονταν πάνω από 20% το χρόνο, συγκεντρώνονταν κατά τα 4/5 στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Το ίδιο χρονικό διάστημα, η συμμετοχή των "υπό ανάπτυξη" χωρών στις εισαγωγές κεφαλαίων μειώθηκε από το 25% στο 19% του συνόλου (Ruigrok - Van Tulder, 1998, p.p. 148 - 151)¹⁵.

Ταυτόχρονα με την περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού χωρών ενισχύεται η συγκρότηση περιφερειακών συμμαχιών κρατών (με αντίστοιχους υπερεθνικούς μηχανισμούς) που ανταγωνίζονται μεταξύ τους (ΗΠΑ με άλλα κράτη της αμερικανικής ηπείρου όπως ο Καναδάς και το Μεξικό - Ευρωπαϊκή Ένωση - Ιαπωνία με άλλα κράτη της Άπω Ανατολής κ.α). Η συγκρότηση περιφερειακών συμμαχιών, σε ανταγωνιστική βάση με τις άλλες είναι εμφανής. Περίπου το 90% της παραγωγής σε ΗΠΑ - Ευρώπη - Ιαπωνία απορροφάται από την εσωτερική αγορά (Weiss, 1998, p. 176)¹⁶, οι επενδύσεις κεφαλαίων που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό, αποτελούν μόνο το 0,5%, 1,6% και 0,2% του ακαθάριστου προϊόντος τους αντίστοιχα και οι συσσωρευμένες επενδύσεις κεφαλαίου εξωτερικής προέλευσης είναι μόνο

---

¹⁴ Hirst, P. - Thompson, G. (2000), *Η Παγκοσμιοποίηση σε Αμφισβήτηση*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

¹⁵ Ruigrok W., Van Tulder R. (1998), *The logic of international restructuring* Routledge, London

¹⁶ Weiss, L. (1998), *The myth of the powerless state. Governing the economy in a global era*, Polity Press, Cambridge

το 1,6% του συνολικά επενδυμένου κεφαλαίου για τις ΗΠΑ και το 0,3% - 0,5% για την Ιαπωνία (Βεργόπουλος, 1999, σ.σ. 88, 337)¹⁷.

Ο κρατικός παρεμβατισμός είναι έντονος σε οικονομικές διαδικασίες όπως η επιτήρηση της διακύμανσης των νομισμάτων, οι εισοδηματικές πολιτικές λιτότητας για τους εργαζόμενους, οι ποικίλες διαδικασίες φοροαπαλλαγής των υψηλών εισοδημάτων, καθώς και απέναντι στους κοινωνικούς αγώνες.

Ο περιορισμός του «σπάταλου» κράτους, όρος που χρησιμοποιείται ευρέως στις μέρες μας, αναφέρεται κυρίως στις κοινωνικές παροχές όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η κρατική πρόνοια για τις ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες και στις άμεσες οικονομικές επενδύσεις. Τα μεταπολεμικά κράτη των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών χωρών μετατρέπονται σε ισχυρά κράτη που συσσωρεύουν πλεονεκτήματα για τον ανταγωνισμό σε κάθε πεδίο, οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό. Πρόκειται για μια αλλαγή της οποίας το εύρος, το βάθος και οι συγκεκριμένες μορφές προσδιορίζονται πρωταρχικά από τη μεταβολή των κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών και δεν προκύπτει μονοσήμαντα από κάποια τεχνολογική ή οικονομική νομοτέλεια.

Οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των χωρών έχουν τη μορφή μιας αλυσίδας που αποτελείται από χώρες των οποίων οι σχέσεις είναι ανισόμετρες και ανταγωνιστικές. Ο ρόλος του κράτους δεν περιορίστηκε αλλά αναπροσαρμόστηκε κατά τη διάρκεια των τριάντα τελευταίων χρόνων της μεταπολεμικής περιόδου. Η οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών χωρών, η υιοθέτηση του δυτικού τρόπου ζωής στον πλανήτη, δεν φαίνεται ικανή να μπορεί να διαμορφώσει έναν ενιαίο παγκόσμιο πολιτισμό. Σε αντίθεση με το αναμενόμενο, δημιουργεί μια πολυμορφία υβριδικών-διχοτομικών μορφών που προκύπτουν από τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Οι εθνικές και ταξικές ταυτότητες δεν μπορούν να εξαφανιστούν έτσι απλά. Οι νέες πολιτικές που εφαρμόζονται σχετίζονται άμεσα με τις οικονομικές και πολιτικές διεργασίες που συντελούνται και δεν μπορούν να εξετάζονται χωρίς συνυπολογισμό των αντιφάσεων που εμπεριέχουν.

---

¹⁷ Βεργόπουλος, Κ. (1999), Παγκοσμιοποίηση. Η μεγάλη χίμαιρα, Εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα

3.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η επικράτηση της λογικής της πλήρους απελευθέρωσης και κυριαρχίας των αγορών, η μείωση του ρόλου του κράτους σε πλανητική κλίμακα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι θα σήμαινε και την πλήρη απελευθέρωση των διαδικασιών της μάθησης, τουλάχιστον για τις αναπτυγμένες χώρες. Όμως, αντί για την πλήρη απελευθέρωση των διαδικασιών μάθησης αυτό που παρατηρείται είναι η ένταση του κρατικού ελέγχου που ασκείται στην εκπαίδευση, με νέες μορφές που σκοπό έχουν την ενίσχυση της θέσης του κάθε κράτους, στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού.

Αυτό που διακρίνεται είναι η διεθνοποίηση της λογικής του ανταγωνισμού στα εκπαιδευτικά συστήματα. Στηρίζεται στην κριτική των υπάρχοντων εκπαιδευτικών συστημάτων που παρουσιάζονται ως αναποτελεσματικά. Προβάλλεται, ότι η αλλαγή τους είναι επιβεβλημένη. Οι αλλαγές που γίνονται σκοπό έχουν το συμφέρον της εθνικής οικονομικής αποδοτικότητας και παραγωγικότητας στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του διεθνούς ρόλου του κράτους. Οι προτεινόμενες αλλαγές δεν συνοδεύονται με αυξήσεις των διατιθέμενων πόρων για την εκπαίδευση αλλά επικεντρώνονται στη διοίκηση των σχολείων, δίνοντας έμφαση στα standards, στις εξετάσεις και στην απόδοση λόγου στους γονείς - πελάτες (Levin, 1998, p.p.131 - 133)¹⁸.

Η διεθνοποίηση της λογικής του ανταγωνισμού δεν μπορεί να οδηγήσει στη σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων γιατί σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό υπάρχουν διαφορετικές τακτικές για την εκπαίδευση και μεγάλη ποικιλία δομών και λειτουργιών. Οι διαφορές ανάμεσα σε συγκεντρωτικά και αποκεντρωμένα εκπαιδευτικά συστήματα, ανάμεσα σε εθνικά και ομοσπονδιακά, ανάμεσα σε συστήματα όπου η εκπαίδευση σχετίζεται λιγότερο ή περισσότερο με την εύρεση εργασίας στο μέλλον, είναι διακεκριμένες και σημαντικές.

Από το 1992 η εκπαιδευτική πολιτική συμπεριλαμβάνεται στην ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και παρά την εφαρμογή σημαντικών κοινοτικών προγραμμάτων, η διαμόρφωση κοινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής δεν φαίνεται εφικτή στα προσεχή χρόνια, πολύ δε περισσότερο η ουσιαστική σύγκλιση των δομών και λειτουργιών της

---

¹⁸ Levin, B. (1998), An epidemic of education policy : (what) can we learn from each other ? *Comparative Education*, vol 34, No 2.

εκπαίδευσης των χωρών –μελών. Αν λοιπόν είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί μια εκπαιδευτική σύγκλιση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρών δηλαδή που έχουν πολλά κοινά σημεία, αντιλαμβανόμαστε πόσο δύσκολο είναι να ευελπιστούμε ότι θα πετύχουμε μια παγκόσμια σύγκλιση εκπαιδευτικών συστημάτων. Στο πεδίο της εκπαίδευσης είναι ουτοπικό να γίνεται λόγος για παγκοσμιοποίηση. Ακόμα και οι τάσεις διαμόρφωσης κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής στα πλαίσια των περιφερειακών κρατικών συμμαχιών είναι αδύναμες και αντιφατικές.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, λόγω της πιο άμεσης συσχετίσής της με την οικονομία, είναι η βαθμίδα στην οποία τα επιχειρήματα όσων θεωρούν την παγκοσμιοποίηση σαν μια υπαρκτή διαδικασία που αποτελεί την κινητήρια δύναμη της εποχής μας, βασιζόμενη στη συγκρότηση μιας παγκόσμιας οικονομίας, θα έπρεπε να επαληθεύονται. Μελέτες που αφορούν το συγκεκριμένο θέμα, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι πολιτικές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι εθνικά προσδιορισμένες (Yelland, 2000, p.p. 297 - 298)¹⁹ ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι τα πανεπιστήμια παραμένουν εθνικά ή περιφερειακά αλλά όχι διεθνή (Deem, 2001, p.18).

Ακόμα και στον τομέα της αξιοποίησης της τεχνολογίας της πληροφορίας στην εκπαίδευση υπάρχουν διαφορετικά μοντέλα αξιοποίησής της. Γενικά τα εκπαιδευτικά συστήματα διακρίνονται:

i) Στο «αναπτυξιακό» που συναντάται κυρίως στην Απω Ανατολή. Το μοντέλο αυτό βασίζεται στην ενοποίηση του εκπαιδευτικού με το γενικό δίκτυο, αποδέχεται την κρατική καθοδήγηση στη οργάνωση του εκπαιδευτικού δικτύου μέσω της αναδιοργάνωσης των αναλυτικών προγραμμάτων και της σχολικής οργάνωσης γενικότερα.

ii) Στο «νεοφιλελεύθερο» που εφαρμόζεται σε ΗΠΑ και Βρετανία. Το μοντέλο βασίζεται στη στήριξη του ιδιωτικού τομέα, στην ανεξαρτησία του εκπαιδευτικού από το γενικό δίκτυο και απλή υποβοήθηση της τρέχουσας διαδικασίας μετάδοσης της γνώσης

iii) Στο «συνεργατικό» που εφαρμόζεται στη Γερμανία. Το μοντέλο βασίζεται στη συνεργασία κράτους και ιδιωτικού τομέα για την εγκατάσταση και υποβοήθηση της τρέχουσας διαδικασίας μετάδοσης της γνώσης.

---

¹⁹ Yelland, R. (2000), Supranational organizations and transnational education, *Higher Education in Europe*, vol XXV, No 3.

Μελέτες, που έχουν διεξαχθεί κατά καιρούς και αναφέρονται σε διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα καταλήγουν στα εξής συμπεράσματα:

- το κράτος αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τις εκπαιδευτικές αναδιαρθρώσεις (Mok, 2000, p.p.656 - 657)
- το κράτος καθορίζει τις εκπαιδευτικές διαδικασίες ακόμα και όταν η επιλογή σχολείου γίνεται από τους γονείς (Vandenbergh, 1999, p.273 - 275)
- παρά τις τάσεις αποκέντρωσης που επικρατούν, το κράτος παραμένει ρυθμιστής της κατάστασης στην εκπαίδευση (Lelievre, 2000, p.p.8 - 9)²⁰
- το κράτος και οι κοινωνικοί φορείς καθορίζουν την πολιτική ατζέντα της συζήτησης που διεξάγεται για την παιδεία (Bonal, 2000, p.p.212 - 215)²¹
- η συλλογική ταυτότητα των εκπαιδευτικών καθορίζεται άμεσα από την εθνική παράδοση για την εκπαίδευση (Osborn et al, 1997, p.p. 376 - 377)²².

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως το σχήμα υπερκαθορισμού, είτε αυτό είναι παγκόσμιο είτε εθνικό είτε τοπικό, στο οποίο καταλήγει η θέση περί παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί να συνοψίσει τις κυρίαρχες σχέσεις και τάσεις διαμόρφωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Η ανεπάρκεια του όρου της παγκοσμιοποίησης να συμπυκνώσει τις πρόσφατες αλλαγές στην εκπαίδευση σχετίζεται άμεσα με την ανεπάρκειά της να συνοψίσει τις οικονομικές, πολιτισμικές και πολιτικές αλλαγές των σύγχρονων κοινωνιών. Η παγκοσμιοποίηση είναι ένας όρος που στερείται σαφήνειας και επάρκειας εμπειρικής τεκμηρίωσης. Προσπαθεί να εξηγήσει τα πάντα και τελικά δεν εξηγεί τίποτε. Οι υπέρμαχοί της συνήθως αγνοούν την ιστορική καταγωγή της, τη συγχέουν με τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου και με την ενίσχυση περιφερειακών συμμαχιών-κρατών που βρίσκονται σε ανταγωνισμό, αποδίδουν όλα τα

---

²⁰ Lelievre, C. (2000), The French model of the educator state *Journal of Education Policy*, vol 15, No 1.

²¹ Bonal X. (2000), Interest groups and the State in contemporary Spanish education policy *Journal of Education Policy*, vol 15, No 2.

²² Osborn M., Broadfoot P. & Planel C. Pollard A. (1997), Social class, educational opportunity and equal entitlement : dilemmas of schooling in England and France *Comparative Education*, vol 33, No 3

κοινωνικά φαινόμενα σε αλλαγές στην οικονομία, τις οποίες διογκώνουν, καταλήγοντας πολλές φορές καλλιεργούν ένα χυδαίο τεχνολογικό ντετερμινισμό.

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης λειτουργεί υποδηλωτικά. Υποδηλώνει ότι οι μεταβολές έρχονται "αυθόρμητα" και "φυσικά", ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στην κυρίαρχη, μοναδική και ενιαία σκέψη που θεμελιώνεται σε αυτές και επιδιώκει να τις επιταχύνει, οδηγώντας τη στη νεοφιλελεύθερη και νεοσυντηρητική σκέψη. Τα κράτη-έθνη, η δυνατότητα άσκησης πολιτικής, οι οργανώσεις των εργαζομένων προβάλλονται σαν απαρχαιωμένες έννοιες που δεν έχουν θέση στην σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Έτσι, η παγκοσμιοποίηση αναδεικνύεται στο κυρίαρχο μύθο των ημερών μας. Συγκαλύπτει ουσιαστικά τις ευθύνες των κρατικών πολιτικών για τη διεύρυνση των ανισοτήτων, την εξάπλωση της φτώχειας, τη γιγάντωση της ανεργίας, τις μειώσεις των κοινωνικών δαπανών, τα φαινόμενα περιορισμού των δημοκρατικών ελευθεριών και παρουσιάζει ως μάταιους και άσκοπους τους αγώνες εναντίον της νεοφιλελεύθερης και νεοσυντηρητικής ηγεμονίας.

Η κριτική που ασκείται στην έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν σημαίνει απαραίτητα άρνηση της σημασίας των σύγχρονων αλλαγών στην οικονομία, στο κράτος, στην τεχνολογία, στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση. Αντιθέτως, μας δίνει την ευκαιρία να τις διερευνήσουμε προσεκτικά. Η χρησιμοποίηση εννοιών όπως η διεθνοποίηση του κεφαλαίου, που δεν υπονοεί όμως την κατάργηση ή τη μείωση της σημασίας του κράτους, η συγκρότηση περιφερειακών κρατικών συμμαχιών, η περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού κρατών, η νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση που θεμελιώνεται στην τροποποίηση του συσχετισμού των δυνάμεων υπέρ του κεφαλαίου και σε βάρος των δυνάμεων της εργασίας με αποτέλεσμα την κυριαρχία και διάδοση της λογικής της οικονομικής- κρατικής ανταγωνιστικότητας για την εκπαίδευση είναι χρήσιμη για τη μελέτη της πραγματικότητας, όρος αναγκαίος για τη μεταβολή της σε μια νέα, αντίπαλη με την κυρίαρχη, κατεύθυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας της ευρωπαϊκής συνομοσπονδίας εκπαιδευτικών καθώς και συγκριτικά στοιχεία για τις επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών σε διεθνείς διαγωνισμούς καθώς και στις πανελλήνιες εξετάσεις που διενεργούνται κάθε χρόνο για την εισαγωγή των Ελλήνων μαθητών στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας.

4.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ETUCE (ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)²³

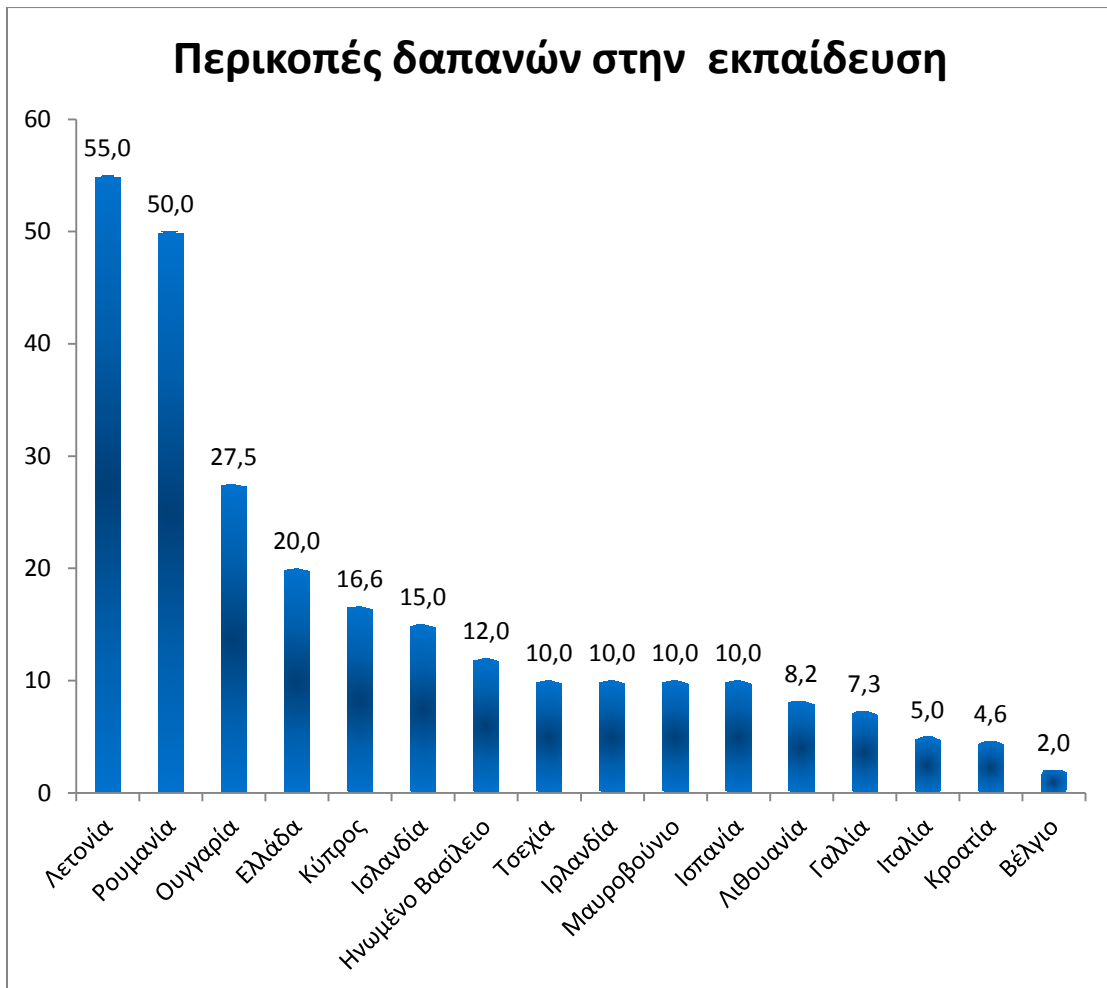
Διεθνείς έρευνες που έχουν γίνει για τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση αποδεικνύουν ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει βαθιά τον τομέα της εκπαίδευσης. Από το 2008 έως σήμερα σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι μόνο, η εκπαίδευση περνάει και αυτή τη δική της κρίση, η οποία είναι αποτέλεσμα της βαθιάς οικονομικής κρίσης που περνάμε.

Η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών πήρε την πρωτοβουλία να διενεργήσει έρευνα με θέμα «Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τομέα της εκπαίδευσης από το 2008 μέχρι σήμερα». Στην έρευνα συμμετείχαν 55 συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών που αντιπροσωπεύουν 26 χώρες της Ε.Ε. και 14 εκτός Ε.Ε. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανακοίνωσε στη χώρα μας η ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης). Τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στις υπόλοιπες χώρες που διεξήχθη η έρευνα είναι αρκετά επώδυνες και σοβαρές. Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα μεταξύ 17 Φεβρουαρίου και 23 Μαρτίου 2012.

Το ραβδόγραμμα που ακολουθεί, αποκαλύπτει ότι οι περικοπές δαπανών που έγιναν στο χώρο της εκπαίδευσης είναι πολύ μεγάλες. Οι μεγαλύτερες περικοπές έγιναν στην Λετονία και την Ρουμανία με ποσοστά μείωσης της τάξης του 55% και 50%. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 4η θέση με περικοπές της τάξης του 20%. Αν βέβαια λάβουμε υπόψη μας ότι ήδη οι δαπάνες για την εκπαίδευση ήταν περιορισμένες τα πράγματα είναι πολύ σοβαρά.

---

²³ Πηγή: ΟΛΜΕ

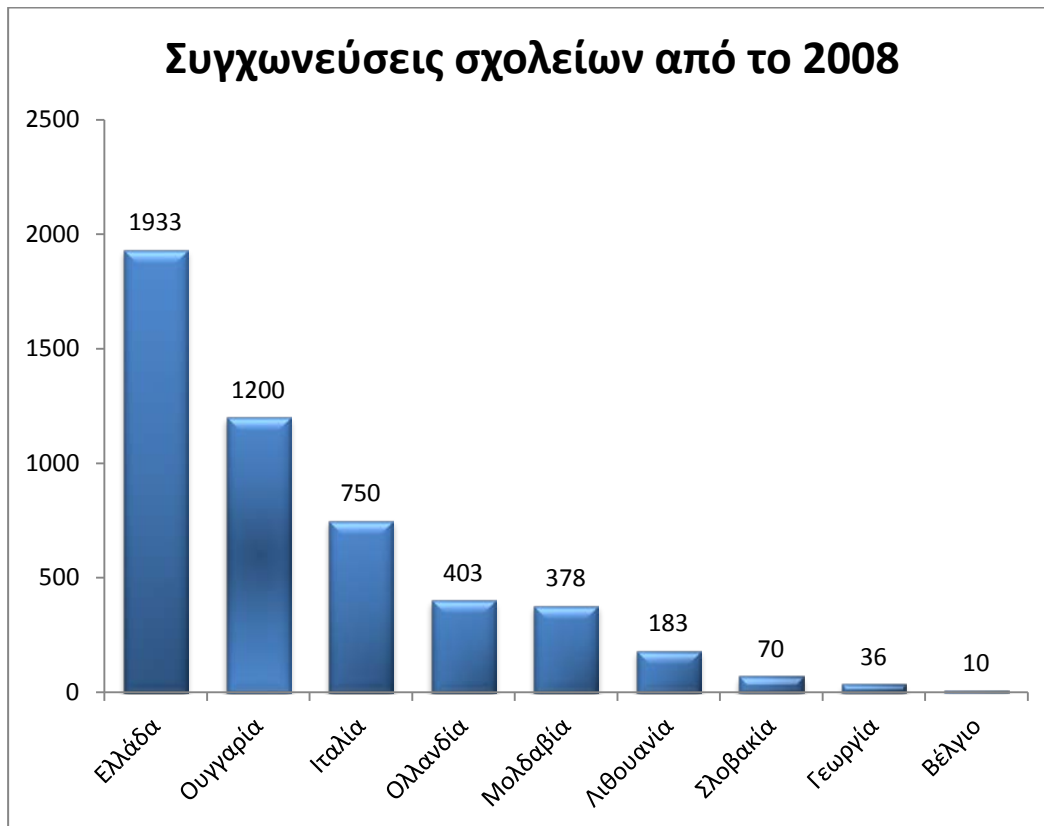
Ραβδόγραμμα 1. Περικοπές δαπανών που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο της εκπαίδευσης από το 2008-2012.²⁴

Οι περικοπές στους προϋπολογισμούς των χωρών που αφορούν την χρηματοδότηση του χώρου της εκπαίδευσης είναι πολυδιάστατη. Οι περικοπές αφορούν τη μείωση του εκπαιδευτικού προσωπικού (απολύσεις), την κατάργηση και συγχώνευση σχολείων, τις μειώσεις των αποδοχών των εν ενεργεία εκπαιδευτικών αλλά και των συνταξιούχων.

Σε ότι αφορά τις συγχωνεύσεις των σχολείων η Ελλάδα βρίσκεται στην 1η θέση με 1933 συγχωνεύσεις. Μετά ακολουθούν η Ουγγαρία και η Ιταλία με 1200 και 750 συγχωνεύσεις αντίστοιχα. Με δεδομένη την εδαφική ιδιομορφία της Ελλάδας (πολλά ορεινά χωριά με μικρό πληθυσμό, πλούσιος νησιωτικός διαμελισμός και πολλές παραμεθόριες περιοχές), μπορούν να γίνουν αντιληπτά πόσο σοβαρά προβλήματα δημιουργεί η συγχώνευση-κατάργηση σχολείων σε αυτές τις περιοχές.

²⁴ Πηγή: Έρευνα της ETUCE

Στο ραβδόγραμμα 2 απεικονίζονται οι συγχωνεύσεις σχολείων που πραγματοποιήθηκαν από το 2008 έως το 2012. Εννοείται ότι έχουν πραγματοποιηθεί και άλλες μέχρι σήμερα.

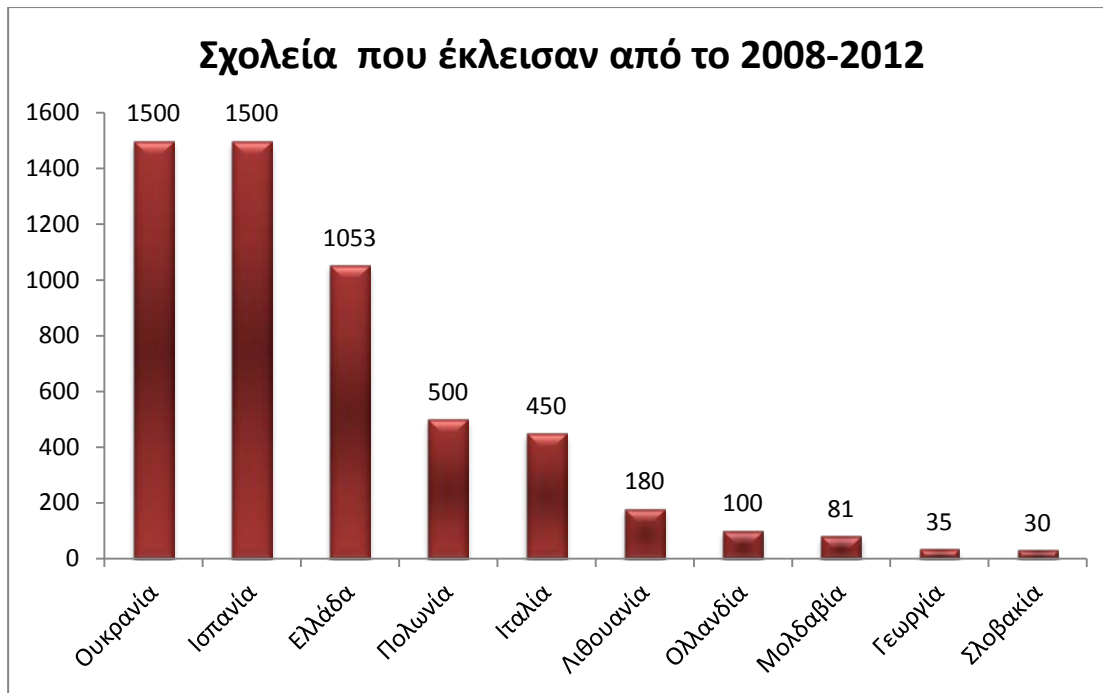

Ραβδόγραμμα 2. Οι συγχωνεύσεις σχολείων που έγιναν από το 2008 έως το 2012²⁵

Ταυτόχρονα με τις συγχωνεύσεις έχουμε και καταργήσεις σχολείων. Και εδώ η Ελλάδα βρίσκεται στις πρώτες θέσεις(4η θέση) με 1053 καταργήσεις σχολείων, μετά την Τουρκία που έχει 15961(1η θέση), την Ουκρανία και την Ισπανία με 1500 καταργήσεις σχολείων(2η και 3η θέση). Τα παραπάνω φαίνονται στο ραβδόγραμμα 3 (Η Τουρκία δεν συμπεριλαμβάνεται)

²⁵ Πηγή: Έρευνα της ETUCE

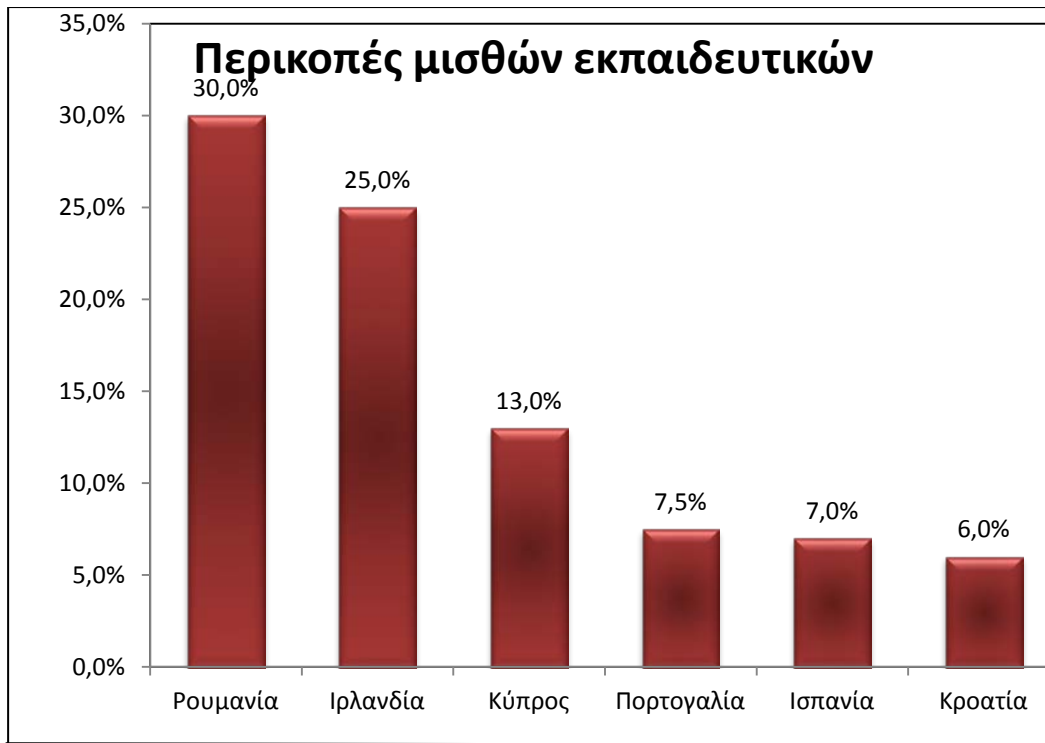

Ραβδόγραμμα 3. Καταργήσεις σχολείων από το 2008-2012²⁶

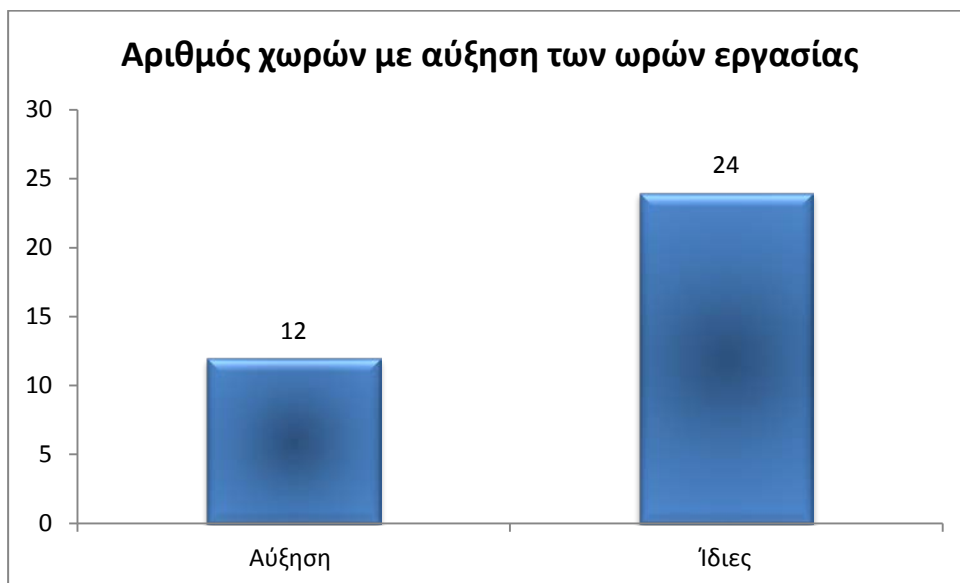
Οι περικοπές που έγιναν στους μισθούς των εκπαιδευτικών την τελευταία τετραετία σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας αγγίζουν το 30% και η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση. Μετά ακολουθεί η Ιρλανδία με 25%, η Κύπρος με 13% και η Πορτογαλία με 7,5%. Παρατηρούμε όλες οι χώρες που βρίσκονται στις πρώτες θέσεις είναι αυτές που χτυπήθηκαν πιο πολύ από την οικονομική κρίση και αυτές που δέχτηκαν πιο έντονα τις συνέπειές της.

²⁶ Πηγή: Έρευνα της ETUCE

Ραβδόγραμμα 4. Περικοπές μισθών των εκπαιδευτικών από το 2008-2012.

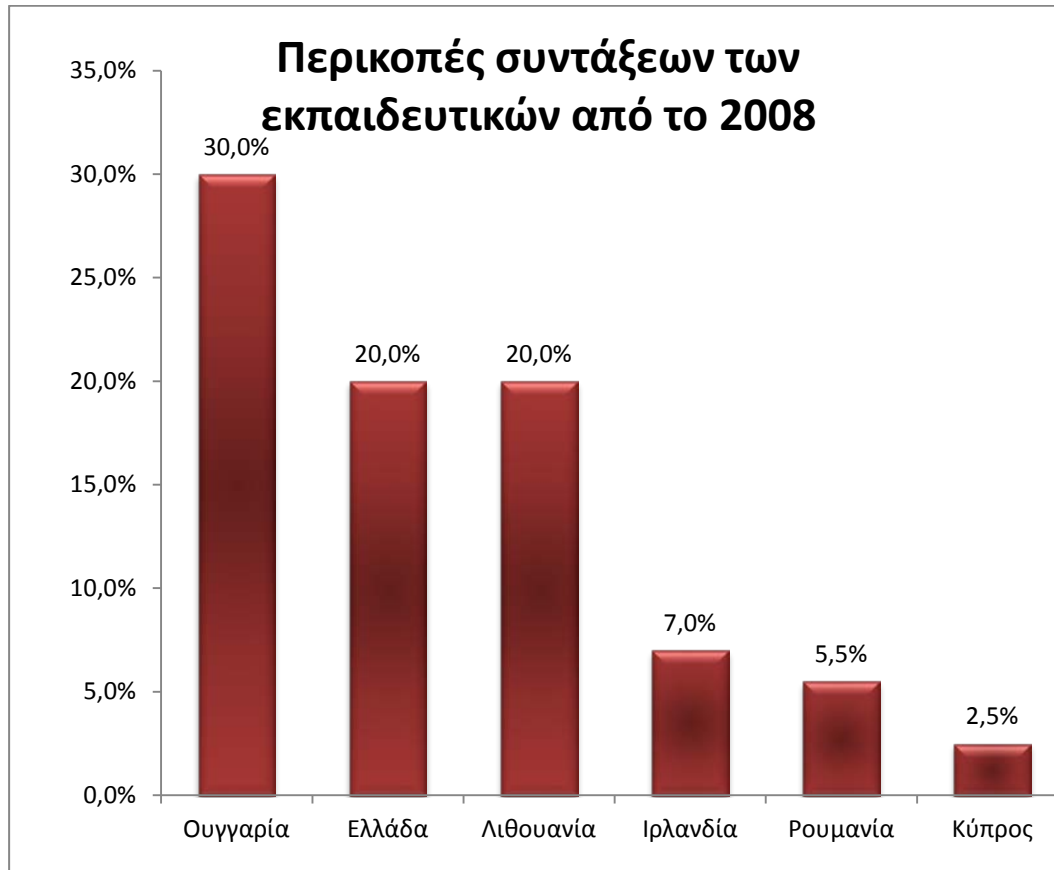
Παράλληλα με τις μειώσεις των μισθών τους οι εκπαιδευτικοί είχαν αύξηση των ωρών εργασίας και αλλαγές στον τρόπο εκτέλεσης του έργου τους. Από τις 36 χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, σε 12 χώρες είχαμε αύξηση των ωρών εργασίας και στις υπόλοιπες 24 υπήρξε στασιμότητα. Ακολουθεί το ραβδόγραμμα 5 με τις αυξήσεις των ωρών εργασίας των εκπαιδευτικών.

Ραβδόγραμμα 5. Χώρες με αύξηση των ωρών εργασίας των εκπαιδευτικών.²⁷

²⁷ Πηγή: Έρευνα της ETUCE

Μεγάλες περικοπές έχουν γίνει και στις συντάξεις των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με την έρευνα στην Ελλάδα οι συντάξεις των εκπαιδευτικών έχουν μειωθεί κατά 20% (2η θέση). Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Ουγγαρία με ποσοστό μειώσεων κατά 30%. Ακολουθούν η Λιθουανία, η Ιρλανδία, η Ρουμανία και η Κύπρος.

Ραβδόγραμμα 6. Περικοπές συντάξεων των εκπαιδευτικών από το 2008-2012.

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- * Από τις 40 χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, στις 22 έχουν περιοριστεί οι δαπάνες για την εκπαίδευση
- * Σε 12 χώρες οι μισθοί των εκπαιδευτικών έχουν μειωθεί, σε 19 χώρες έχουν μείνει στάσιμοι, σε 9 έχουν περικοπεί οι συντάξεις των εκπαιδευτικών και σε 16 έχουν καταργηθεί επιδόματα που λάμβαναν
- * Σε 12 χώρες έχουν αυξηθεί οι ώρες διδασκαλίας και σε 24 έμειναν αμετάβλητες.
- * Έχουν γίνει απολύσεις εκπαιδευτικών σε 16 χώρες, σε 23 έγιναν συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων και σε 22 καταργήσεις.

Πέρα από τα γενικά συμπεράσματα αξίζει να αναφερθούμε και σε κάποιες ειδικές περιπτώσεις, εστιάζοντας σε πρακτικές και επιπτώσεις που προκάλεσε η οικονομική κρίση.

- * Στην Γαλλία είναι δύσκολο να υπάρξουν προσλήψεις δεδομένου ότι η αρχική εκπαίδευση καταργήθηκε. Επιπλέον, στις δύο αποχωρήσεις έχουμε μία πρόσληψη.
- * Στο Βέλγιο το 40% των εκπαιδευτικών εγκαταλείπουν το επάγγελμα μέσα στα πέντε πρώτα χρόνια της διδασκαλίας
- * Στην Τσεχία έγιναν περικοπές δαπανών για κοινωνικές παροχές όπως τα κουπόνια σίτισης από το 2% σε 1%.
- * Στην Βουλγαρία οι εκπαιδευτικοί δεν πληρώνονται για τις υπερωρίες. Πολλές φορές δεν πληρώνεται ακόμα και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα έχει σταματήσει η εξέλιξη της σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών.
- * Στην Ουγγαρία υπάρχει δυσκολία στην προσέλκυση εκπαιδευτικών. Αιτία του προβλήματος θεωρούνται οι χαμηλές αμοιβές των εκπαιδευτικών, η αυξανόμενη βία στα σχολεία και η επιδείνωση γενικότερα των συνθηκών εργασίας. Καταργήθηκαν παροχές όπως οι μηνιαίες υποτροφίες, έγιναν περικοπές στις πρόσθετες παροχές όπως τα κουπόνια για γεύματα, τα κουπόνια διακοπών, η οικονομική στήριξη για τα παιδιά σχολικής ηλικίας των εκπαιδευτικών κ.α.
- * Στην Ισπανία πολλοί εκπαιδευτικοί που δεν ήταν μόνιμοι, σε περιοχές όπως η Μούρθια, η Βαλένθια κ.α., παραιτήθηκαν κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών. Καταργήθηκαν επιδόματα που έπαιρναν οι εκπαιδευτικοί και μειώθηκαν οι αποδοχές τους κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και κατά τη διάρκεια των αναρρωτικών αδειών.
- * Στην Ελλάδα ο ετήσιος αριθμός προσλήψεων έχει μειωθεί κατά 88% από το 2008. Καταργήθηκαν παροχές και επιδόματα όπως: το επίδομα εξωδιδασκτικής απασχόλησης 365€, διδακτικής προετοιμασίας 105€, επίδομα γάμου 35€, μεταπτυχιακών σπουδών 45-75€ και η αποζημίωση για τη διδασκαλία μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες 195€.

Στην Ελλάδα την τετραετία 2008-2012 έκλεισαν 1053 σχολεία και συγχωνεύτηκαν 1933. Οι αριθμοί είναι πολλοί μεγάλοι σε σχέση με το δυναμικό της χώρας. Έκλεισαν σχολεία σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα στους κατοίκους των περιοχών αυτών. Πολλά παιδιά αναγκάζονται να μετακινούνται καθημερινά σε μεγάλες

αποστάσεις προκειμένου να πάνε σχολείο, με τις αντίστοιχες κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες που αυτό σημαίνει για τους ντόπιους πληθυσμούς.

Η Ελλάδα σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα σε περικοπές μισθών των εκπαιδευτικών, περικοπές που έφτασαν το 30% και η δεύτερη σε περικοπές συντάξεων των εκπαιδευτικών της τάξης του 20%. Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι οι μηνιαίες αποδοχές των εκπαιδευτικών στην Αργεντινή είναι 1800€, όταν οι αντίστοιχες αποδοχές στην Ελλάδα, σήμερα, είναι 600€.

Στην Ελλάδα είχαμε σημαντικές αλλαγές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω του σχεδίου «Αθηνά». Το μηχανογραφικό των υποψήφιων των πανελλαδικών εξετάσεων του 2013 περιείχε 386 τμήματα ενώ το αντίστοιχο του προηγούμενου έτους, 2012 περιείχε 480. Δηλαδή καταργήθηκαν 94 τμήματα. Η μείωση του αριθμού των εισακτέων σε πανεπιστήμια και ΤΕΙ με την εφαρμογή του σχεδίου αγγίζει το 4%.²⁸ Βέβαια αν εδώ συμπεριληφθούν οι μειώσεις των θέσεων που έγιναν σε στρατιωτικές, αστυνομικές σχολές καθώς και το γεγονός ότι έχουμε αύξηση των θέσεων σε περιφερειακά τμήματα που έτσι και αλλιώς έμεναν κενές θέσεις, το πραγματικό ποσοστό της μείωσης των θέσεων είναι μεγαλύτερο.

Τα στοιχεία της έρευνας είναι αποκαλυπτικά και απογοητευτικά. Η εκπαίδευση, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες που διέρχονται μέσα από την δίνη της συστημικής και παγκόσμιας οικονομικής κρίσης δέχεται πολύ σοβαρά χτυπήματα. Ενδεχομένως η εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα θύματά της.

4.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Κάθε τρία χρόνια ο ΟΟΣΑ διοργανώνει τον διεθνή διαγωνισμό 'PISA', που αποτελεί ένα **Διεθνές Πρόγραμμα για την Αξιολόγηση των Μαθητών (Programme for International Student Assessment)**²⁹ στον οποίο λαμβάνουν μέρος 510000 μαθητές της Α' Λυκείου από 65 χώρες. Τα αποτελέσματα του διαγωνισμού για τα ελληνόπουλα είναι απογοητευτικά.

Μέσω του διαγωνισμού, ελέγχεται το επίπεδο των γνώσεων στα Μαθηματικά, την κατανόηση κειμένου και τις Φυσικές Επιστήμες. Ειδικά ο διαγωνισμός του 2012 ήταν επικεντρωμένος στα Μαθηματικά. Σκοπός του διαγωνισμού δεν είναι μόνο να διαπιστωθεί τι ξέρουν οι μαθητές, αλλά και τι μπορούν να κάνουν αξιοποιώντας αυτά που ξέρουν.

---

²⁸ Πηγή: www.minedu.gr

²⁹ Πηγή: www.iep.edu.gr

Οι επιδόσεις της Ελλάδας από το 2009 και μετά έχουν χειροτερέψει και στα τρία μετρήσιμα πεδία, κατατάσσοντας της χώρα μας στις χαμηλότερες θέσεις στη διεθνή κατάταξη. Η Κύρια Έρευνα (Main Study) του PISA 2012 στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το διάστημα 7 Μαρτίου έως 6 Απριλίου 2012. Συμμετείχαν στην έρευνα 192 δημόσια και ιδιωτικά σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από όλη την Ελλάδα και περίπου 5.000 μαθητές. Τα σχολεία επιλεγίσαν με τυχαία δειγματοληψία από τον διεθνή φορέα που είχε την ευθύνη για τη συγκρότηση του δείγματος του PISA 2012.

Τη μεγαλύτερη πτώση στις επιδόσεις τους εμφανίζουν τα ελληνόπουλα στα μαθηματικά. Στον τελευταίο διαγωνισμό που διεξήχθη είχαμε πτώση 13 μονάδων. Το ποσοστό των μαθητών μας που βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο είναι μόλις 3,9% έναντι του μέσου όρου του ΟΟΣΑ που είναι 12,6%. Δηλαδή οι υπόλοιπες χώρες έχουν κατά μέσο όρο τριπλάσιο αριθμό μαθητών με υψηλές επιδόσεις στα μαθηματικά σε σχέση με την Ελλάδα. Στον αντίποδα βρίσκονται οι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις. Το ποσοστό των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις της Ελλάδας είναι 35,7% έναντι του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ που είναι 23,1%. Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται οι επιδόσεις των ελλήνων μαθητών στο διαγωνισμό. Από την παρατήρηση του πίνακα 2 προκύπτει ότι ενώ το 2009 (έτος που θεωρητικά ξεκίνησε η κρίση) είχαμε συνολικά άνοδο 27 μονάδων σε σχέση με το 2006, το 2012 πέσαμε σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα κατά 22 μονάδες.

	Ελληνικές Επιδόσεις				
	2000	2003	2006	2009	2012
Κατανόηση κειμένου	474	472	460	483	477
Μαθηματικά	447	445	459	466	453
Φυσικές επιστήμες	461	481	473	470	467

Πίνακας 2. Πηγή: Εφημερίδα αγγελιοφόρος 31/12/2013 σελ. 12-13

Στον επόμενο πίνακα 3 που ακολουθεί εμφανίζονται οι επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών στα μαθηματικά. Η Ελλάδα κατέχει την τεσσαρακοστή δεύτερη θέση στο σύνολο των εξήντα πέντε χωρών που συμμετέχουν, πολύ χαμηλότερα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και έχοντας «κατέβει» τρεις θέσεις σε σχέση με το 2009.

Μαθηματικά						
	2006		2009		2012	
	Μέση επίδοση	Θέση στους 57	Μέση επίδοση	Θέση στους 65	Μέση επίδοση	Θέση στους 65
Ελλάδα	459	39	466	39	453	42
Γαλλία	496	23	497	22	495	25
Γερμανία	504	20	513	16	514	16
Βρετανία	495	24	492	28	494	26
ΗΠΑ	474	35	487	31	481	36
Χιλή	411	47	421	49	423	51
Σαγκάη Κίνα	--	--	600	1	613	1
Νότια Κορέα	547	4	546	4	554	5
Φινλανδία	548	2	541	6	519	12
Ισραήλ	442	40	447	42	466	41

Πίνακας 3. Πηγή: Εφημερίδα αγγελιοφόρος 31/12/2013 σελ. 12-13

Βέβαια δεν είναι μόνο τα αποτελέσματα του διαγωνισμού της 'PISA' που υποδεικνύουν ότι υπάρχει πτώση των επιδόσεων των μαθητών. Στις πανελλήνιες εξετάσεις του 2013, το 51,36% των υποψηφίων της τεχνολογικής κατεύθυνσης έγραψε στα μαθηματικά κάτω από 5, με άριστα το 20!

Το πρόβλημα λοιπόν της χαμηλής ποιότητας εκπαίδευσης είναι υπαρκτό και χειροτερεύει με το πέρασμα του χρόνου. Οι αλλαγές που γίνονται στον χώρο της εκπαίδευσης περιορίζονται σε στείρες και άσκοπες αλλαγές όπως είναι η μετακίνηση κεφαλαίων της διδακτέας ύλης από τη μία τάξη στην άλλη. Προβλήματα υπήρχαν πάντα στην παιδεία, όμως την περίοδο που διανύουμε, λόγω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη χώρα, η εκπαίδευση έχει δεχθεί πολλές μειώσεις των κονδυλίων που διατίθεντο για αυτή. Οι περικοπές αφορούν τις μειώσεις των αποδοχών των εκπαιδευτικών, συγχωνεύσεις και καταργήσεις σχολείων, μειώσεις των δαπανών για την συντήρηση των σχολικών κτιρίων και την ανανέωση του εξοπλισμού τους, απολύσεις εκπαιδευτικών, αύξηση του αριθμού των μαθητών στις τάξεις κ.α.

Σίγουρα δεν είναι μόνο τα κονδύλια που ξοδεύονται για την παιδεία που επηρεάζουν την ποιότητα της εκπαίδευσης. Όμως όταν αποδεικνύεται ότι οι περικοπές που έγιναν στον χώρο της εκπαίδευσης από το 2011 έως το 2014, στους τέσσερις μνημονιακούς προϋπολογισμούς,

αγγίζουν σε κάποιους τομείς το 73,03%, σίγουρα δεν θα αφήσουν ανεπηρέαστο το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Φυσικά τα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν είναι εύκολο να μετρηθούν και να αξιολογηθούν με χρηματοοικονομικούς όρους, αφού σκοπός της εκπαίδευσης δεν είναι η παραγωγή άμεσου οικονομικού, μετρήσιμου, κέρδους. Όταν οι μειώσεις στο χώρο της εκπαίδευσης, τα τελευταία τέσσερα χρόνια είναι διαρκείς και επαναλαμβανόμενες, σίγουρα θα επιφέρουν χειροτέρευση της ποιότητάς της. Μπορεί αν δούμε τις περικοπές σε ετήσια βάση να μην φαίνονται τρομακτικές, αν όμως ειδωθούν σε βάθος τετραετίας, τότε σίγουρα τα πράγματα αλλάζουν. Πρωταθλητής των μειώσεων με ποσοστό 73,03% είναι το κόστος των εισαγωγικών εξετάσεων στην ανώτατη και ανώτερη εκπαίδευση.

Ο δεύτερος τομέας που ακολουθεί σε ποσοστό μειώσεων, είναι η διεύθυνση Εκπαίδευσης Ελληνοπαίδων Εξωτερικού, που ασχολείται με θέματα εκπαίδευσης των Ελλήνων μεταναστών σε άλλες χώρες, με μειώσεις που φτάνουν το 69,69%. Λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στη χώρα μας, πολύ Έλληνες μεταναστεύουν σε άλλες χώρες με αποτέλεσμα να αυξάνονται και οι απαιτήσεις για παροχή εκπαίδευσης. Δεν φτάνει λοιπόν που αναγκάζονται να φύγουν οι Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό αναζητώντας πιο αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, έρχεται το κράτος να μειώσει τα χρήματα που διατίθενται για αυτούς. Δεν θα μπορεί πλέον το Ελληνικό κράτος να τους παρέχει στοιχειώδη εκπαίδευση στα παιδιά τους, αφού οι περικοπές ενδεχομένως να οδηγήσουν σε αναστολή της λειτουργίας των ελληνικών σχολείων του εξωτερικού.

Το ποσοστό της μείωσης των κονδυλίων για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αγγίζει το 35%. Στις μειώσεις αυτές πρέπει να συνυπολογιστούν βέβαια και οι περικοπές που έγιναν στις χρηματοδοτήσεις των δήμων με δεδομένο ότι οι δήμοι είναι υπεύθυνοι για τη συντήρηση των σχολείων. Ας μην ξεχνάμε ότι είχαμε περιπτώσεις σχολείων που δεν είχαν χρήματα για πετρέλαιο.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το ποσοστό των περικοπών έφτασε το 28,05% και υλοποιήθηκε μέσω του σχεδίου Αθηνά, βάζοντας λουκέτο σε 62 τμήματα. Η μείωση, στο σύνολο των δαπανών για την εκπαίδευση φτάνει το 26,86%, δηλαδή σε απόλυτους αριθμούς τα 1.684.420.000€, την τετραετία 2009-2014.³⁰ Οι περικοπές αυτές θα οδηγήσουν σε παραμέληση τα δημόσια σχολεία, το κλείσιμο και την συγχώνευση ορισμένων, την έλλειψη υλικών που θεωρούνται απαραίτητα για την ολοκληρωμένη διεξαγωγή των μαθημάτων, τη

---

³⁰ Πηγή: www.agelioforos.gr/19/1/2014

μείωση των μισθών των εκπαιδευτικών, την απόλυση εκπαιδευτικού προσωπικού, την περιορισμένη χρήση της τεχνολογίας και ψηφιακών βοηθημάτων. Βέβαια και οι περικοπές στο χώρο της εκπαίδευσης συμβάλουν στην αύξηση της ανεργίας (μέσω των απολύσεων κ.α). Το σημαντικότερο όμως από όλα τελικά είναι ότι χειροτερεύει το επίπεδο της εκπαίδευσης, υποθηκεύοντας το μέλλον της χώρας μας που δεν θα είναι σε θέση να ακολουθήσει τους ρυθμούς που επιβάλλει η τεχνολογική ανάπτυξη, μεγαλώνοντας το χάσμα που μας χωρίζει από τις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στο έργο των εκπαιδευτικών και γενικότερα στην εκπαίδευση.

5.1 Εισαγωγή

Στα πλαίσια της έρευνας μας συντάχθηκαν ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν σε 100 καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό τη μελέτη των επιπτώσεων της κρίσης στην εκπαίδευση.

5.2 Ερευνητική μεθοδολογία και Ανάπτυξη ερωτηματολογίου

Τα ερωτηματολόγια συντάχθηκαν με πολλή προσοχή, ώστε να μπορούν να καλύψουν τις απαιτήσεις της παρούσας έρευνας. Αναλυτικά θα δούμε παρακάτω, με λεπτομέρεια, τη μορφή και τα στοιχεία που συμπεριλήφθηκαν στα ερωτηματολόγια, το πώς έγινε η επιλογή του δείγματος και με ποιόν τρόπο μοιράστηκαν στους εκπαιδευτικούς.

5.2.1 Μορφή και στοιχεία ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 11 μέρη. Ο μέσος χρόνος που απαιτήθηκε για τη συμπλήρωση ήταν περίπου 7 λεπτά. Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από τα γενικά στοιχεία που αφορούν τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Πιο συγκεκριμένα έχουμε 7 υποερωτήματα που συνθέτουν το πρώτο κομμάτι. Αφορούν το φύλο (άνδρας- γυναίκα), την ηλικία (22 έως 30, 31 έως 40 ετών, 41 έως 50 ετών και πάνω από 50), το επίπεδο εκπαίδευσης (ΤΕΙ, ΤΕΙ και Μεταπτυχιακό, ΑΕΙ, ΑΕΙ και Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό), τα έτη προϋπηρεσίας (0-4, 5-10, 11-20 και πάνω από 20), πρόσθετα προσόντα όπως το πιστοποιητικό ξένης γλώσσας και το πιστοποιητικό πληροφορικής, επίπεδο μισθού (μικρότερος από 600€, 600 έως 800€, 801 έως 1000€, 1001 έως 1200€, 1201 έως 1400€, 1401 έως 1600€ και πάνω από 1600€) και τέλος τις μειώσεις που έχουν γίνει στο μισθό την τελευταία τετραετία (0 έως 100€, 101 έως 300€, 301 έως 500€ και πάνω από 500€).

Τα επόμενα 8 μέρη συνοπτικά αναφέρονται:

- στις σχέσεις παιδιού και εκπαιδευτικού,
- στις επιπτώσεις της οικονομικής στις αποδοχές των εκπαιδευτικών,
- στις επιπτώσεις της κρίσης στις σχέσεις οικογένειας-παιδιού στην εκπαιδευτική δραστηριότητα,

- στις σχέσεις εκπαιδευτικού και οικογένειας,
- στις επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο,
- στις επιπτώσεις όσον αφορά το σχολικό χώρο,
- στις επιπτώσεις της κρίσης στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών και
- στις επιπτώσεις που αφορούν τις σχέσεις σχολείου- πολιτείας

Το ένατο μέρος περιλαμβάνει μόνο μία ερώτηση που αναφέρεται στο αν πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι τα επόμενα χρόνια τα πράγματα θα βελτιωθούν και τους δίνεται η δυνατότητα να απαντήσουν με «ναι» ή «όχι».

Στο δέκατο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου υπάρχει η δυνατότητα να καταγράψουν οι εκπαιδευτικοί κάποιες δικές τους προτάσεις και τρόπους για να βελτιωθεί η κατάσταση στο χώρο της παιδείας (ερώτηση ανοικτού τύπου).

Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου που χρησιμοποιήθηκαν στο ερωτηματολόγιο είχαν σκοπό η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου να μην είναι χρονοβόρα και κουραστική, ώστε να καθίσταται εύκολη η συμπλήρωση.

Οι ερωτήσεις επιδέχονται 5 απαντήσεις. Οι πέντε απαντήσεις βασίζονται στην πεντάβαθμη κλίμακα συμπεριφοράς τύπου Likert (1= συμφωνώ απόλυτα, 2= μάλλον συμφωνώ, 3= ούτε συμφωνώ-ούτε διαφωνώ, 4= μάλλον διαφωνώ, 5= διαφωνώ).

5.2.2 Δείγμα και μεθοδολογία Διακίνησης του Ερωτηματολογίου

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν σε εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονται σε δημόσια σχολεία και ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν στους καθηγητές που εργάζονται στο 1ο Γυμνάσιο Νίκαιας, το 7ο Γυμνάσιο Νίκαιας, στο 5ο Λύκειο Νίκαιας καθώς και σε μεμονωμένα άτομα που εργάζονται σε σχολεία της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά. Στο 1ο Γυμνάσιο Νίκαιας τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν στους εκπαιδευτικούς μετά την έγκριση που δόθηκε από την διευθύντρια του συγκεκριμένου σχολείου. Στο 7ο Γυμνάσιο και 5ο Λύκειο Νίκαιας τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν με την συγκατάθεση των συναδέλφων που εργάζονται εκεί. Από τα 100 ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν στους εκπαιδευτικούς επιστράφηκαν συμπληρωμένα τα 65.

Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα από 10/03/2014 έως 20/03/2014.

5.3. Αποτελέσματα της έρευνας

Μέσω της εργασίας και της επεξεργασίας των ερωτηματολογίων θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα προβλήματα που δημιούργησε η κρίση στην εκπαίδευση, πως αυτά επηρεάζουν το εκπαιδευτικό έργο και συνολικότερα την εκπαίδευση. Πολλά από τα προβλήματα υπήρχαν και πριν την κρίση, όμως η οικονομική κρίση που μαστίζει τη χώρα συνέβαλε έτσι ώστε κάποια από αυτά να γιγαντωθούν και πλέον να δημιουργούν ουσιαστικά προβλήματα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα από τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη έρευνα, αναδεικνύονται προβλήματα, δημιουργείται προβληματισμός και ενδεχομένως δίνεται το έναυσμα για την αντιμετώπισή τους.

5.3.1. Ανάλυση των αποτελεσμάτων

Τα ερωτηματολόγια επεξεργάστηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS και η στατιστική ανάλυσή τους περιλαμβάνει την καταγραφή περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που εφαρμόζονται στην περίπτωση ποιοτικών δεδομένων. Έγινε έλεγχος συσχέτισεων μεταξύ των δειγμάτων για να δούμε αν υπάρχει συσχέτιση με τον συντελεστή συσχέτισης του Spearman.

5.3.2. Γενικά στοιχεία

Το πρώτο κομμάτι των αποτελεσμάτων περιλαμβάνει την επεξεργασία των γενικών στοιχείων των ερωτηθέντων. Γίνεται σχολιασμός στα αποτελέσματα των περιγραφικών στατιστικών στοιχείων και των ποσοστών που προέκυψαν για το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, τα έτη προϋπηρεσίας στην εκπαίδευση, τα πρόσθετα προσόντα όπως η κατοχή πιστοποιητικού ξένων γλωσσών και πληροφορικής, το επίπεδο των μισθών τους και τις μειώσεις που έχουν γίνει σε αυτούς.

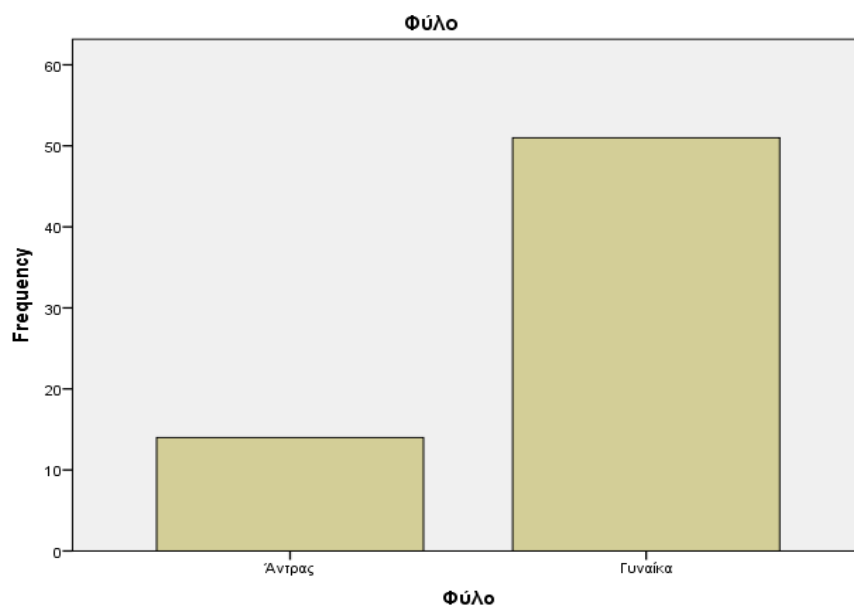
5.4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Το πρώτο στοιχείο που περιλαμβάνεται στα ερωτηματολόγια αφορά το φύλο των ερωτηθέντων. Στο σύνολο των 65 ερωτηματολογίων που απαντήθηκαν παρατηρούμε ότι 51 είναι γυναίκες και 14 άντρες. Τα αντίστοιχα ποσοστά, όπως προκύπτουν από τον πίνακα 4 κατανομής συχνοτήτων και το διάγραμμα πίτας είναι 21,5% για τους άντρες και 78,5% για τις γυναίκες.

Φύλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αντρας	14	21,5	21,5	21,5
	Γυναίκα	51	78,5	78,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 4. Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο των ερωτηθέντων.

Παρακάτω ακολουθεί το ραβδόγραμμα 7 για το φύλο των ερωτηθέντων.

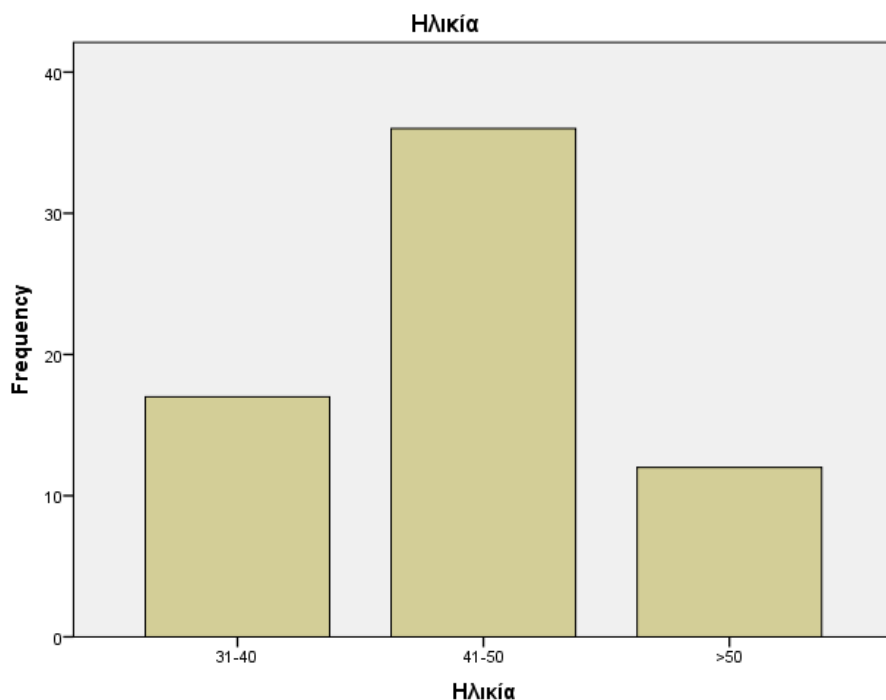

Ραβδόγραμμα 7. Ραβδόγραμμα για το φύλο των ερωτηθέντων.

Το δεύτερο στοιχείο αφορά την ηλικία των ερωτηθέντων. Από τον πίνακα 5 και το ραβδόγραμμα 8 που ακολουθεί, προκύπτει ότι στην έρευνα δεν είχαμε άτομα ηλικίας κάτω των 30 ετών. Το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 31-40 είναι 26,2%, το ποσοστό με ηλικία 41-50 είναι 55,4% και της ομάδας των ατόμων πάνω από 50 ετών είναι 18,5%. Είναι σημαντική η παρατήρηση ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 41-50. Το 73,9% των ερωτηθέντων είναι πάνω από 40 ετών με ότι συνέπειες μπορεί αυτό να έχει για το χώρο της εκπαίδευσης.

Ηλικία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	31-40	17	26,2	26,2	26,2
	41-50	36	55,4	55,4	81,5
	>50	12	18,5	18,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 5. Κατανομή συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων για την ηλικία των ερωτηθέντων.

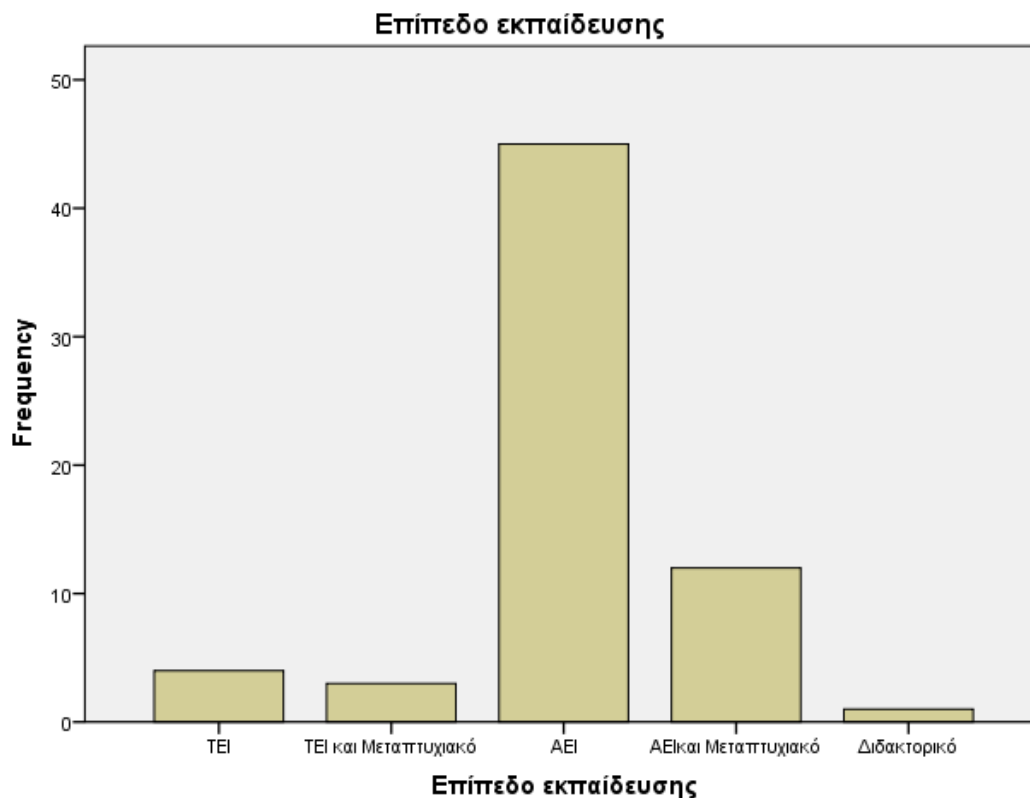

Ραβδόγραμμα 8. Ραβδόγραμμα για το φύλο των ερωτηθέντων.

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με την κατανομή συχνοτήτων που ακολουθεί στον πίνακα 6 και το αντίστοιχο ραβδόγραμμα 9, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών με 69,2% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου. Το ποσοστό αυτών που διαθέτουν διδακτορικό τίτλο είναι μόνο 1,5% αλλά επίσης πολύ χαμηλά είναι τα ποσοστά των εκπαιδευτικών που είναι απόφοιτοι ΤΕΙ. Το ποσοστό των ερωτηθέντων που είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου και έχουν και μεταπτυχιακό τίτλο είναι 18,5%. Ενδεχομένως να υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικία των εκπαιδευτικών και τις σπουδές.

		Επίπεδο εκπαίδευσης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΤΕΙ	4	6,2	6,2	6,2
	ΤΕΙ και Μεταπτυχιακό	3	4,6	4,6	10,8
	ΑΕΙ	45	69,2	69,2	80,0
	ΑΕΙ και Μεταπτυχιακό	12	18,5	18,5	98,5
	Διδακτορικό	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 6. Κατανομή συχνοτήτων που αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

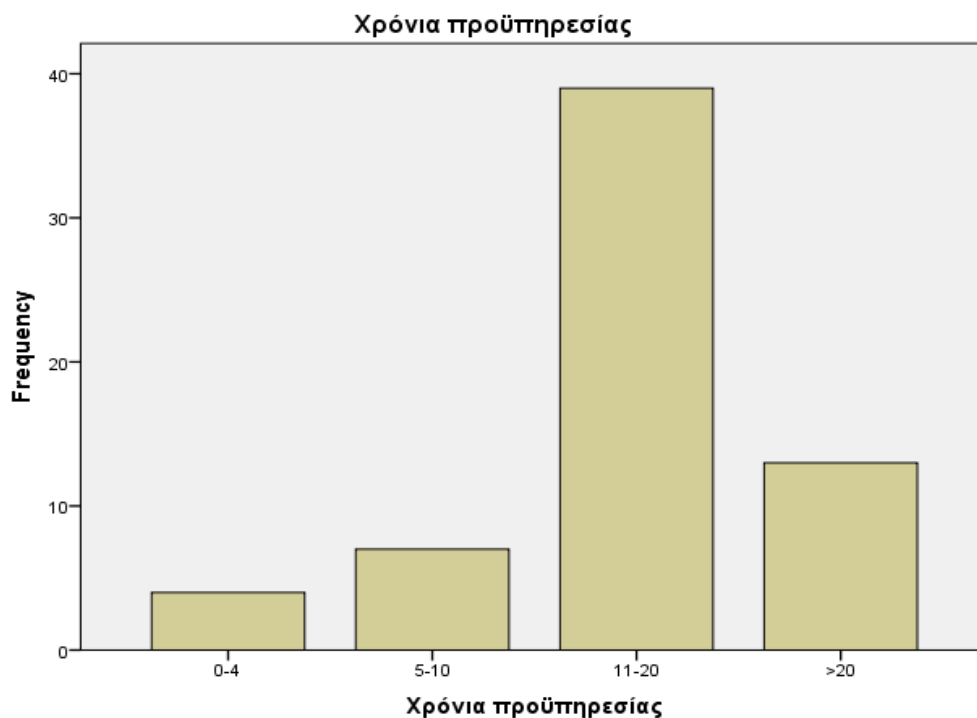

Ραβδόγραμμα 9. Ραβδόγραμμα συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης.

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης όπως προκύπτει από τον πίνακα 7 σχετικών και σχετικών αθροιστικών συχνοτήτων οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί, σε ποσοστό 61,9% έχουν προϋπηρεσία από 11-20 χρόνια. Το ποσοστό των εκπαιδευτικών με προϋπηρεσία λιγότερο από 5 χρόνια είναι μόνο 6,3%. Επίσης μικρό είναι το ποσοστό των καθηγητών με προϋπηρεσία από 5-10 χρόνια, αγγίζοντας το 11,1%. Τα στοιχεία γίνονται εμφανή και στο αντίστοιχο ραβδόγραμμα 10 που ακολουθεί.

Χρόνια προϋπηρεσίας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-4	4	6,2	6,3	6,3
	5-10	7	10,8	11,1	17,5
	11-20	39	60,0	61,9	79,4
	>20	13	20,0	20,6	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
Missing	System	2	3,1		
Total		65	100,0		

Πίνακας 7. Πίνακας συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων για τα χρόνια προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών.

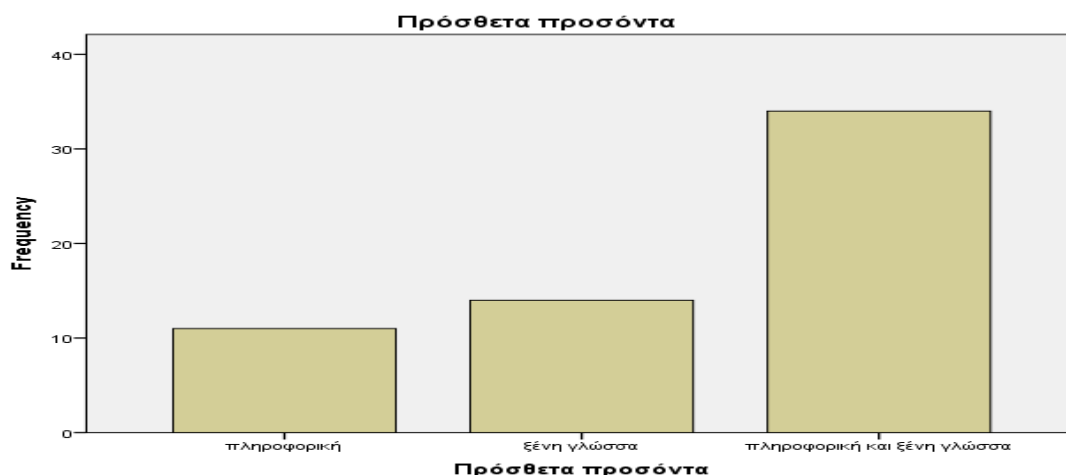
Ραβδόγραμμα 10. Ραβδόγραμμα συχνοτήτων για τα χρόνια προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών

Όσον αφορά το ερώτημα με τα πρόσθετα προσόντα, την κατοχή πιστοποιητικού γνώσης ξένης γλώσσας, το 23,7% διαθέτουν πιστοποίηση. Το 18,6% κατέχουν πιστοποιητικό γνώσεων πληροφορικής και το πιο ενδιαφέρον είναι ότι το 57,6% διαθέτουν πιστοποιητικό και ξένης γλώσσας και γνώσεων υπολογιστή. Στο ραβδόγραμμα 11 που ακολουθεί φαίνεται ξεκάθαρα ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, αν και δεν είναι υποχρεωτικό, γνωρίζουν ξένες γλώσσες (τουλάχιστον μία) και χρήση υπολογιστών.

Πρόσθετα προσόντα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πληροφορική	11	16,9	18,6	18,6
	ξένη γλώσσα	14	21,5	23,7	42,4
	πληροφορική και ξένη γλώσσα	34	52,3	57,6	100,0
	Total	59	90,8	100,0	
Missing	System	6	9,2		
Total		65	100,0		

Πίνακας 8. Πίνακας κατανομής συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων για τα πρόσθετα προσόντα που διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί.

Ραβδόγραμμα 11. Ραβδόγραμμα που παρουσιάζει τον αριθμό των εκπαιδευτικών που διαθέτουν πρόσθετα προσόντα όπως είναι η γνώση χρήσης υπολογιστή και ξένης γλώσσας.

Στο ερώτημα «ο μισθός σας σήμερα», σύμφωνα με τον πίνακα 9 που ακολουθεί υπολογίστηκε η μέση τιμή $\bar{x} = 992,31\text{€}$, η διάμεσος $\delta = 1100\text{€}$, η επικρατούσα $Mo = 1100\text{€}$, η διακύμανση $s^2 = 68846,154$, η τυπική απόκλιση $s = 262,386$, το εύρος $R = 1000$, μέγιστη τιμή = 1500 και ελάχιστη τιμή = 500, κυρτότητα = $-0,283$ και ασυμμετρία = $-0,363$. Από τις τιμές που προέκυψαν φαίνεται ότι υπάρχει αυξημένη διασπορά στους μισθούς των εκπαιδευτικών, γεγονός που ενδέχεται να έχει σχέση με τα χρόνια προϋπηρεσίας στην εκπαίδευση και την οικογενειακή κατάσταση.

Statistics		
Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ		
N	Valid	65
	Missing	0
Mean		992,31
Median		1100,00
Mode		1100
Std. Deviation		262,386
Variance		68846,154
Skewness		-,363
Std. Error of Skewness		,297
Kurtosis		-,283
Std. Error of Kurtosis		,586
Range		1000
Minimum		500
Maximum		1500

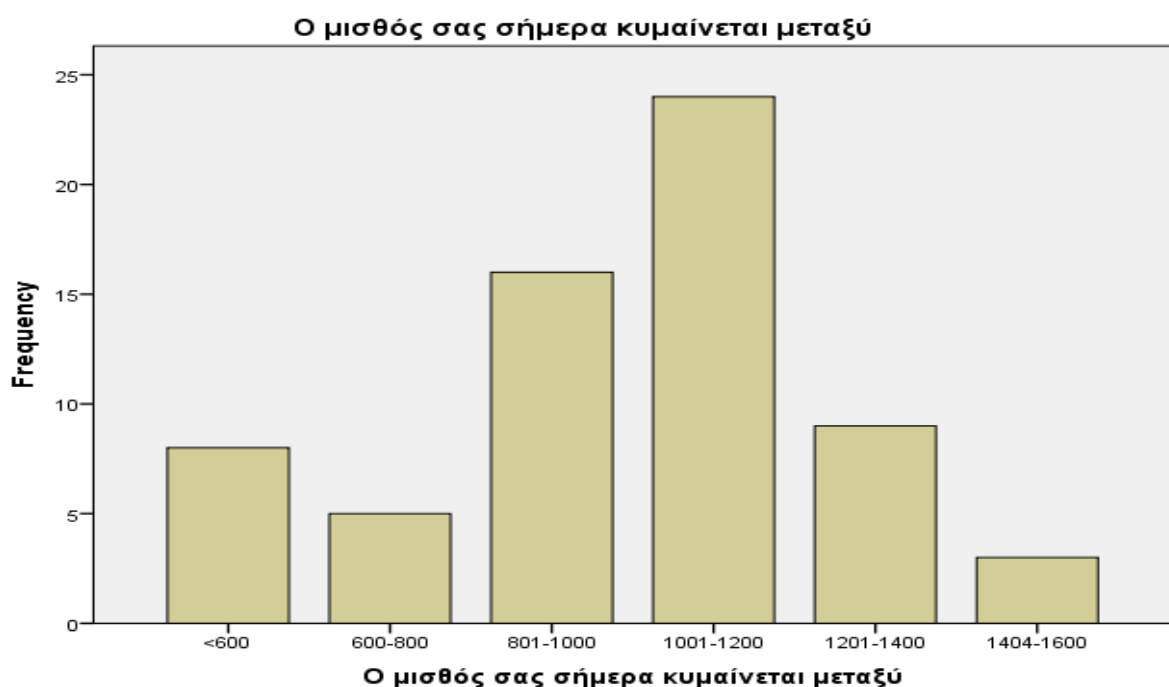
Πίνακας 9. Πίνακας με τις τιμές των περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που προέκυψαν για την μισθοδοσία των εκπαιδευτικών σήμερα.

Παρακάτω εμφανίζεται ο πίνακας 10 με τις τιμές των συχνοτήτων και των αθροιστικών σχετικών συχνοτήτων που αφορούν τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών.

Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	500	8	12,3	12,3	12,3
	700	5	7,7	7,7	20,0
	900	16	24,6	24,6	44,6
	1100	24	36,9	36,9	81,5
	1300	9	13,8	13,8	95,4
	1500	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 10. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών σχετικών συχνοτήτων για τους μισθούς των εκπαιδευτικών.

Από τον πίνακα 10 καθώς και από το ραβδόγραμμα 12 που ακολουθεί γίνεται αντιληπτό ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών έχουν αποδοχές που κυμαίνονται μεταξύ 801-1200€, με το ποσοστό τους να αγγίζει το 61,5%. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός ότι το ποσοστό των εκπαιδευτικών με μισθούς κάτω των 800€(ποσοστό 20%), είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό των εκπαιδευτικών που βρίσκονται πάνω από τα 1200€(ποσοστό 18,4%). Η κατανομή παρουσιάζει ασυμμετρία με τιμή $-0,363$, που κατά απόλυτη τιμή θα λέγαμε ότι προσεγγίζει την κανονική κατανομή και τιμή κύρτωσης $-0,283$, οπότε θεωρείται πλατύκυρτη.

Ραβδόγραμμα 12. Ραβδόγραμμα με τους μισθούς των εκπαιδευτικών σήμερα.

Η τελευταία ερώτηση της πρώτης ομάδας του ερωτηματολογίου αφορά τις μειώσεις που έχουν γίνει στους μισθούς των εκπαιδευτικών την τελευταία τετραετία. Στον πίνακα 11 που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία που προέκυψαν για τις μειώσεις των μισθών των εκπαιδευτικών. Η μέση τιμή είναι $\bar{x} = 267,69\text{€}$, η διάμεσος $\delta = 200\text{€}$, η επικρατούσα $Mo = 200\text{€}$, η διακύμανση $s^2 = 15658,654$, η τυπική απόκλιση $s = 125,135$, το εύρος $R = 500$, μέγιστη τιμή = 550 και ελάχιστη τιμή = 50, κυρτότητα = -0,296 και ασυμμετρία = 0,644. Το χαρακτηριστικό είναι, ότι οι μισθοί των εκπαιδευτικών μειώθηκαν κατά μέσο όρο 267,69€. Σε ποσοστό θα μπορούσε να ερμηνευτεί σε 21,24% που προκύπτει αν θεωρήσουμε αρχικό μισθό 1260€(992,31+267,69= 1260) και μείωση κατά μέσο όρο 267,69€.

Statistics		
Μείωση μισθών που είχατε λόγω της κρίσης την τελευταία τετραετία		
N	Valid	65
	Missing	0
Mean		267,69
Median		200,00
Mode		200
Std. Deviation		125,135
Variance		15658,654
Skewness		,644
Std. Error of Skewness		,297
Kurtosis		-,296
Std. Error of Kurtosis		,586
Range		500
Minimum		50
Maximum		550

Πίνακας 11. Πίνακας με τις τιμές των περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που προέκυψαν για τις μειώσεις των μισθών των εκπαιδευτικών.

Από τον πίνακα 12 που ακολουθεί προκύπτει ότι οι μειώσεις στους μισθούς των εκπαιδευτικών που είναι λιγότερο από 100€ και μεγαλύτερες από 500€ έχουν ακριβώς το ίδιο ποσοστό, 6,2%, που είναι αρκετά χαμηλό. Αντιθέτως το ποσοστό των εκπαιδευτικών που δέχτηκαν μειώσεις από 101-500€ φτάνει το 87,7%.

Μείωση μισθών που είχατε λόγω της κρίσης την τελευταία τετραετία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	50	4	6,2	6,2	6,2
	200	39	60,0	60,0	66,2
	400	18	27,7	27,7	93,8
	550	4	6,2	6,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 12. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών σχετικών συχνοτήτων για τις μειώσεις στους μισθούς των εκπαιδευτικών.

Ακολουθεί το ραβδόγραμμα 13 με τις μειώσεις των μισθών των εκπαιδευτικών την τελευταία τετραετία. Είναι ξεκάθαρο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μειώσεων κυμαίνονται μεταξύ 101-300€

Ραβδόγραμμα 13. Ραβδόγραμμα με τις μειώσεις των μισθών των εκπαιδευτικών

Στα επόμενα 8 κομμάτια του ερωτηματολογίου υπάρχουν γενικές ερωτήσεις που προσπαθούν να περιγράψουν τις επιπτώσεις που έχει δεχθεί η εκπαιδευτική κοινότητα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Οι απαντήσεις ήταν σύμφωνες με την κλίμακα του Likert. Το 1

αντιστοιχεί στο συμφωνώ απόλυτα, 2 μάλλον συμφωνώ, 3 ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4 μάλλον διαφωνώ και 5 διαφωνώ.

Επειδή οι μεταβλητές μας είναι ποιοτικές, θεωρητικά δεν έχει νόημα να μελετήσουμε περιγραφικά στατιστικά όπως η μέση τιμή και η διάμεσος. Θα χρησιμοποιήσουμε όμως τη μέση τιμή των απαντήσεων προκειμένου να εντοπίσουμε τα σημαντικότερα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η κρίση.

Ακολουθεί ο πίνακας 13 που εμφανίζει τις σχέσεις παιδιών και εκπαιδευτικών και κατά πόσο και με ποιο τρόπο έχουν επηρεαστεί από την οικονομική κρίση. Θεωρούν ότι η κρίση δεν έχει συσφίξει ιδιαίτερα τις σχέσεις μαθητών – εκπαιδευτικών ($\bar{x} = 2,75$), αλλά σίγουρα οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες του γενικότερου αρνητικού κλίματος που υπάρχει και σαφώς επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών ($\bar{x} = 1,81$). Από τους πίνακες συχνοτήτων που προέκυψαν (παρουσιάζονται αναλυτικά στο παράρτημα Α, Ι), το 66,25% των εκπαιδευτικών συμφωνούν ότι τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο είναι περισσότερο προβληματισμένα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το 73,45% πιστεύουν ότι τα παιδιά νιώθουν την ανάγκη να βρουν ένα στήριγμα στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού, σε ποσοστό 78,1% συμφωνούν ότι οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες του γενικότερου αρνητικού κλίματος που υπάρχει και σαφώς επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών και όσον αφορά τη σύσφιξη των σχέσεων μαθητών - καθηγητών, μόνο το 42,2% συμφωνεί ενώ 39,1% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί.

B. Σχέσεις παιδιού και εκπαιδευτικού					
		Παρατηρείται ότι τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο σας είναι περισσότερο προβληματισμένα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.	Τα παιδιά νιώθουν την ανάγκη να βρουν ένα στήριγμα στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού.	Οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες του γενικότερου αρνητικού κλίματος που υπάρχει και σαφώς επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών.	Η κρίση έχει συσφίξει τις σχέσεις μαθητών-καθηγητών.
N	Valid	65	64	64	64
	Missing	0	1	1	1
Mean		2,23	2,09	1,81	2,75
Std. Deviation		1,222	1,035	1,037	,943
Minimum		1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5

Πίνακας 13. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων (μέση τιμή, τυπική απόκλιση, μέγιστες – ελάχιστες τιμές).

Στον πίνακα 14 που ακολουθεί το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι οι αμοιβές τους την τελευταία τετραετία είναι αισθητά μειωμένες ($\bar{x} = 1,23$) και εκφράζουν το παράπονο τους ότι η πολιτεία δεν τους αντιμετωπίζει όπως θα έπρεπε ($\bar{x} = 4,44$). Από τους πίνακες συχνοτήτων που προέκυψαν (παρουσιάζονται αναλυτικά στο παράρτημα Α, ΙΙ), οι καθηγητές πιστεύουν σε ποσοστό 96,9% οι αμοιβές τους δεν ανταποκρίνονται στο έργο που προσφέρουν δηλαδή σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί. Το 96,9% πιστεύει ότι οι αμοιβές τους είναι αισθητά μειωμένες, γεγονός όμως που δεν έχει επηρεάσει το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρουν καθώς το 89,1% υποστηρίζει ότι προσφέρει το ίδιο έργο όπως και πριν την κρίση. Θεωρούν σε ποσοστό 90,6% ότι η πολιτεία δεν τους αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος της και εκφράζουν την άποψη σε ποσοστό 74,25 ότι η μείωση των αμοιβών τους έχει προκαλέσει υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης τους.

Γ. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις αποδοχές των εκπαιδευτικών						
		Αισθάνεστε ότι η αμοιβή σας δεν ανταποκρίνεται στο έργο που προσφέρετε.	Την τελευταία τετραετία οι αμοιβές των εκπαιδευτικών είναι αισθητά μειωμένες.	Προσφέρεται ακριβώς το ίδιο εκπαιδευτικό έργο όπως και πριν την κρίση.	Η πολιτεία σας αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και σας ανταμείβει γι' αυτό.	Η μείωση των αμοιβών των εκπαιδευτικών έχει προκαλέσει υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσής τους.
N	Valid	65	64	64	64	62
	Missing	0	1	1	1	3
Mean		1,29	1,23	1,67	4,44	2,05
Std. Deviation		,631	,636	1,209	,941	1,453
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		4	5	5	5	5

Πίνακας 14. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις αποδοχές των εκπαιδευτικών.

Στον πίνακα 15 εμφανίζονται τα αποτελέσματα που αφορούν τις επιπτώσεις των σχέσεων οικογένειας-παιδιού στην εκπαιδευτική δραστηριότητα. Από τους πίνακες συχνοτήτων που προέκυψαν (παρουσιάζονται αναλυτικά στο παράρτημα Α, ΙΙΙ), μόνο το 58,7% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η οικογένεια παρέχει στο παιδί τις απαραίτητες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού, το υπόλοιπο 41,3% πιστεύει ότι η οικογένεια δεν μπορεί να καλύψει τις βασικές ανάγκες σίτισης και ένδυσης. Δεν είναι μόνο η σίτιση και η ένδυση που δεν είναι επαρκής, οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 73,8% πιστεύουν ότι και η ιατροφαρμακευτική

περίθαλψη των παιδιών είναι ανεπαρκής. Σε ποσοστό 87,7%, πολύ υψηλό επίσης, πιστεύουν ότι η ψυχολογία των παιδιών έχει επηρεαστεί αρνητικά από την κακή ψυχολογία που υπάρχει στην οικογένεια λόγω της κρίσης. Εξαιτίας των οικονομικών προβλημάτων οι γονείς σε ποσοστό 90,8% δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά σε απαιτήσεις του σχολείου όπως εκδρομές, παραστάσεις κ.α. Το επίπεδο διαβίωσης των οικογενειών των μαθητών έχει μειωθεί αισθητά (86,2%) και ταυτόχρονα έχουμε αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών (73,8%). Σε ποσοστό 63,5% υποστηρίζουν ότι υπάρχει αύξηση γονέων που είναι αλκοολικοί ή αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα και ταυτόχρονα έχουμε αύξηση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας λόγω της κρίσης (58,5%). Από τον πίνακα 12 προκύπτει ότι όλες οι απαντήσεις που δόθηκαν παρουσιάζουν μέση τιμή, $\bar{x} < 3$, με την συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών να υποστηρίζει ότι οι καταργήσεις των σχολείων δημιουργούν προβλήματα στις οικογένειες των παιδιών ($\bar{x} = 1,4$) και ότι οι εξαιτίας της οικονομικής κρίσης οι γονείς δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά σε ορισμένες απαιτήσεις του σχολείου ($\bar{x} = 1,43$).

Δ. Επιπτώσεις των σχέσεων οικογένειας – παιδιού στην εκπαιδευτική δραστηριότητα										
	Οι οικογένειες παρέχουν τις απαραίτητες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού ώστε να έρθουν τα παιδιά σχολείο.	Η ψυχολογία των παιδιών έχει επηρεαστεί αρνητικά από την κακή ψυχολογία που υπάρχει στην οικογένεια λόγω κρίσης.	Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των παιδιών εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες είναι περιορισμένη ίσως και ανεπαρκής.	Η κατάργηση σχολείων δημιουργεί προβλήματα στις οικογένειες των παιδιών.	Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης οι γονείς δε μπορούν ν' ανταπεξέλθουν οικονομικά σε κάποιες απαιτήσεις του σχολείου. (εκδρομές, παραστάσεις, υλικό κ.α)	Έχουν αυξηθεί τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων με άμεση συνέπεια στις εκπαιδευτικές επιδόσεις των παιδιών.	Αύξηση γονέων που είναι αλκοολικοί ή με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω της κρίσης, που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογία των παιδιών.	Παρατηρείται αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών, που ενδεχομένως να οφείλεται σε οικογενειακά προβλήματα.	Το επίπεδο διαβίωσης των οικογενειών των μαθητών έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια.	
N	Valid	63	65	65	65	65	65	63	65	65
	Missing	2	0	0	0	0	0	2	0	0
Mean		2,44	1,58	1,82	1,40	1,43	2,35	2,29	1,98	1,63
Std. Deviation		1,012	,705	,864	,680	,706	,943	,831	,893	,720
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		4	3	4	3	4	5	4	4	3

Πίνακας 15. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις επιπτώσεις των σχέσεων οικογένειας – παιδιού στην εκπαιδευτική δραστηριότητα.

Σύμφωνα με τον πίνακα 16 και τους πίνακες συχνοτήτων που προέκυψαν (παρουσιάζονται αναλυτικά στο παράρτημα Α, IV), οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι το σχολείο μέσα από διάφορες δράσεις προσπαθεί να στηρίξει οικονομικά οικογένειες που γνωρίζει ότι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα με ποσοστό 67,7% και $\bar{x} = 1,98$, ενώ δεν πιστεύουν ότι το σχολείο οργανώνει τα απαιτούμενα σεμινάρια για γονείς προκειμένου να τους στηρίξει και να τους καθοδηγήσει στο πώς να διαχειριστούν την οικονομική κρίση σε σχέση με τα παιδιά με ποσοστό 48,5% και $\bar{x} = 3,23$. Το 63,1% πιστεύει ότι η οικονομική κρίση δημιουργεί μια τεταμένη ατμόσφαιρα στις σχέσεις μεταξύ της οικογένειας του μαθητή και των εκπαιδευτικών αλλά με ποσοστό 50,8% και μέση τιμή $\bar{x} = 2,72$ υποστηρίζουν ότι οι οικογένειες ασχολούνται με τις επιδόσεις των παιδιών τους όπως παλαιότερα. Είναι ενθαρρυντικό ότι παρόλη την κρίση οι γονείς σε μεγάλο ποσοστό εξακολουθούν να ασχολούνται με τις επιδόσεις των παιδιών τους. Το πνεύμα συνεργασίας εκπαιδευτικού-οικογένειας δεν είναι το ίδιο όπως παλαιότερα σύμφωνα με το 58,5% των εκπαιδευτικών.

Ε. Σχέσεις εκπαιδευτικού και οικογένειας						
		Η οικονομική κρίση δημιουργεί μια τεταμένη ατμόσφαιρα στις σχέσεις μεταξύ της οικογένειας του μαθητή και των εκπαιδευτικών	Οι οικογένειες δεν ασχολούνται με τις επιδόσεις των παιδιών τους όπως παλαιότερα.	Το σχολείο μέσα από διάφορες δράσεις προσπαθεί να στηρίξει οικονομικά οικογένειες που γνωρίζει ότι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.	Το πνεύμα συνεργασίας εκπαιδευτικού-οικογένειας δεν είναι το ίδιο όπως παλαιότερα.	Το σχολείο οργανώνει σεμινάρια για τους γονείς προκειμένου να τους στηρίξει και να τους καθοδηγήσει στο πώς να διαχειριστούν την οικονομική κρίση σε σχέση με τα παιδιά.
N	Valid	65	65	65	65	64
	Missing	0	0	0	0	1
Mean		2,28	2,72	1,98	2,45	3,23
Std. Deviation		,960	1,179	1,152	1,225	1,509
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5	5

Πίνακας 16. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις σχέσεις εκπαιδευτικού και οικογένειας.

Από την επεξεργασία των απαντήσεων της ενότητας που αναφέρεται στις επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο προέκυψαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα 17 που ακολουθεί καθώς και στους πίνακες συχνοτήτων που εμφανίζονται αναλυτικά στο παράρτημα Α, V.

Το πιο εντυπωσιακό είναι ότι οι περισσότεροι καθηγητές συμφωνούν ότι η αύξηση του αριθμού μαθητών λόγω των συγχωνεύσεων-καταργήσεων των σχολείων δυσχεραίνει το εκπαιδευτικό έργο με μέση τιμή $\bar{x} = 1,18$ και ποσοστό 95,4%. Επίσης υψηλά ποσοστά συγκεντρώνει η άποψη ότι το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρουν, είναι το ίδιο που πρόσφεραν και πριν την κρίση με μέση τιμή $\bar{x} = 1,57$ και ποσοστό 86,2%. Επομένως, αν και οι συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών έχουν χειροτερέψει σε σχέση με τις συνθήκες πριν την κρίση, επηρεαζόμενες από διάφορους παράγοντες όπως η αύξηση του αριθμού των μαθητών στις τάξεις, εκείνοι προσπαθούν να ανταπεξέλθουν με υπευθυνότητα στο έργο τους. Βέβαια στην ερώτηση αν «η κρίση έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία του εκπαιδευτικού, με συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου» έχουμε $\bar{x} = 2,12$ και ποσοστό 67,7%, που σημαίνει ότι παρόλη την προσπάθεια που καταβάλλεται από τη μεριά των εκπαιδευτικών να διατηρήσουν σταθερό το επίπεδο διδασκαλίας, σίγουρα θα υπάρχουν επιπτώσεις. Για να συντελεστεί το εκπαιδευτικό έργο πέρα από την ανθρώπινη παρουσία καθοριστικό ρόλο παίζει και ο εξοπλισμός που έχουν στη διάθεσή τους, που όπως προκύπτει από τις απαντήσεις τους δεν είναι επαρκής. Το 69,2% πιστεύει ότι ο εξοπλισμός που τους παρέχεται από το σχολείο δεν είναι επαρκής για τη σωστή υλοποίηση του έργου τους και οφείλεται στην μείωση των κονδυλίων που παρέχονται για την εκπαίδευση και έχουν άμεση συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου, $\bar{x} = 1,62$ και ποσοστό 80%.

ΣΤ. Επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο						
		Το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρετε είναι το ίδιο που προσφέρατε και πριν την κρίση.	Ο εξοπλισμός που σας παρέχεται από το σχολείο δεν είναι επαρκής για τη σωστή υλοποίηση του έργου σας.	Η κρίση έχει μειώσει τα κονδύλια που παρέχονται για την εκπαίδευση, με άμεση συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.	Η κρίση έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία του εκπαιδευτικού, με συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.	Η αύξηση του αριθμού μαθητών λόγω των συγχωνεύσεων-καταργήσεων των σχολείων δυσχεραίνει το εκπαιδευτικό έργο.
N	Valid	65	65	65	65	65

	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,57	1,97	1,62	2,12	1,18
Std. Deviation		1,045	1,015	,913	1,305	,635
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	4	4	5	5

Πίνακας 17. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο.

Στην ενότητα που αφορά την ενότητα «εκπαίδευση και σχολικός χώρος», τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον πίνακα 18 που ακολουθεί και αναλυτικά στο παράρτημα Α, VI.

Το πιο ενδιαφέρον αποτέλεσμα του πίνακα είναι το οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν σε ποσοστό 79,4% και μέση τιμή $\bar{x} = 4,21$ ότι η πολιτεία δεν παρέχει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους ώστε να γίνεται σωστά και ολοκληρωμένα η συντήρηση και αναβάθμιση του σχολείου. Επομένως μιλάμε για σχολεία που παρουσιάζουν βασικές ελλείψεις σε σχέση με τις κτιριακές υποδομές τους αλλά και σε σχέση με τον τεχνολογικό εξοπλισμό του σχολείου αφού το 60,3% ($\bar{x} = 3,68$) υποστηρίζει ότι ο εξοπλισμός και τα υλικά που διαθέτει το σχολείο δεν επαρκούν για να οργανώσουν τις απαιτούμενες δραστηριότητες. Όσον αφορά την ασφάλεια που παρέχει το σχολείο στους μαθητές το ποσοστό των εκπαιδευτικών που πιστεύουν ότι οι εγκαταστάσεις του σχολείου καλύπτουν πλήρως τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφαλή και άνετη παραμονή των μαθητών. (ύπαρξη αλεξικέρανου, έξοδοι κινδύνου, πυρασφάλεια κ.α) είναι μόνο 41,9%, όταν το υπόλοιπο 48,4% διαφωνεί. Δηλαδή, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στα σχολεία πιστεύουν ότι ο χώρος του σχολείου δεν είναι αρκετά ασφαλής και εγκυμονούν κινδύνους για τα παιδιά. Επίσης το 50,8% πιστεύει ότι οι κτιριακές υποδομές του σχολείου δεν καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών σε αντίθεση με το 40% που πιστεύει ότι δεν υπάρχει πρόβλημα.

Ζ. Εκπαίδευση και σχολικός χώρος						
		Οι κτιριακές υποδομές του σχολείου καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών.	Οι εγκαταστάσεις του σχολείου καλύπτουν πλήρως τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφαλή και άνετη παραμονή των μαθητών. (ύπαρξη αλεξικέραυνου, έξοδο κινδύνου, πυρασφάλεια κ.α)	Ο εξοπλισμός και τα υλικά που διαθέτει το σχολείο επαρκούν για να οργανώσετε τις απαιτούμενες δραστηριότητες.	Η πολιτεία παρέχει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους ώστε να γίνεται σωστά και ολοκληρωμένη η συντήρηση και αναβάθμιση του σχολείου.	Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει την αισθητική υποβάθμιση των σχολικών κτιρίων. (παρτέρια με λουλούδια, βάνιμο του σχολείου, σπασμένα παράθυρα κ.α)
N	Valid	65	62	63	63	63
	Missing	0	3	2	2	2
Mean		3,31	3,32	3,68	4,21	2,21
Std. Deviation		1,478	1,513	1,280	1,138	1,405
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5	5

Πίνακας 18. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν την ενότητα εκπαίδευση και σχολικός χώρος.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των ερωτηματολογίων και καταγράφονται στον πίνακα 19 καθώς και στους αναλυτικούς πίνακες συχνοτήτων που υπάρχουν στο παράρτημα Α, VII, τα παιδιά είναι βαθειά επηρεασμένα από την οικονομική κρίση που περνάει η χώρα. Οι μέσες τιμές του πίνακα 16 κυμαίνονται όλες γύρω στο 2, που σημαίνει ότι οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες συμφωνούν ότι η κρίση έχει επηρεάσει στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών. Το 84,6% συμφωνεί ότι οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν αλλάξει σε σχέση με παλαιότερα προς το χειρότερο και σε ποσοστό 77,4% το παιδί στερείται αρκετά αγαθά (κυρίως υλικά) που του είναι απαραίτητα για τη σωστή ψυχοσωματική του ανάπτυξη. Τα παιδιά, πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 67,7% είναι προβληματισμένα με ότι συμβαίνει γύρω τους και η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από

τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν, με ποσοστό 73,8%. Τα παιδιά λόγω της κρίσης εκφράζουν οργή και θυμό μέσα από ακραίες συμπεριφορές, ποσοστό 62,9% και η κρίση έχει επηρεάσει βαθιά την σωματική, κοινωνική, γνωστική και λεκτική ανάπτυξη των παιδιών, ποσοστό 72,6%

Η. Επιπτώσεις της κρίσης στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών							
	Οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν αλλάξει σε σχέση με παλαιότερα προς το χειρότερο.	Τα παιδιά είναι προβληματισμένα με ότι συμβαίνει γύρω τους.	Η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν.	Η σωματική, κοινωνική, γνωστική και λεκτική ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζεται βαθιά από την κρίση.	Τα παιδιά λόγω της κρίσης εκφράζουν οργή και θυμό μέσα από ακραίες συμπεριφορές.	Το παιδί στερείτε αρκετά αγαθά (κυρίως υλικά) που του είναι απαραίτητα για τη σωστή ψυχοσωματική ή του ανάπτυξη.	
N	Valid	65	65	65	62	62	62
	Missing	0	0	0	3	3	3
Mean	1,78	2,08	1,92	1,84	2,02	1,89	
Std. Deviation	1,038	1,190	1,163	,872	1,000	1,026	
Minimum	1	1	1	1	1	1	
Maximum	5	5	5	4	4	5	

Πίνακας 19. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις επιπτώσεις της κρίσης στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών.

Στον πίνακα 20 που ακολουθεί καθώς και στους πίνακες συχνοτήτων που υπάρχουν στο παράρτημα Α, VIII και αναφέρονται στις σχέσεις πολιτείας και σχολείου, προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα.

Η μέση τιμή των απαντήσεων που συμφωνούν ότι η παροχή οικονομικών πόρων από την πολιτεία προς το σχολείο έχει περιοριστεί τα τελευταία χρόνια είναι $\bar{x} = 1,15$, δηλαδή όλοι συμφωνούν ότι τα κονδύλια που παρέχονται από το κράτος για την εκπαίδευση έχουν περιοριστεί. Το ποσοστό είναι 100%. Σε ποσοστό 93,5% πιστεύουν ότι λόγω της κρίσης πολλά παιδιά με μαθησιακές και άλλες δυσκολίες που αφορούν την εκπαίδευσή τους, συναντούν εμπόδια στη σχολική διαδικασία ($\bar{x} = 1,40$) και οι διαρκείς μεταρρυθμίσεις στην παιδεία έχουν προκαλέσει ένα κλίμα ανασφάλειας στους γονείς αλλά και τους μαθητές, ποσοστό 96,8% και $\bar{x} = 1,42$. Δεν είναι όμως μόνο οι περικοπές των δαπανών για την παιδεία που δημιουργούν προβλήματα, αλλά και οι καταργήσεις – συγχωνεύσεις των σχολείων, με

ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των μαθητών στα τμήματα που προκαλούν προβλήματα στην ομαλή λειτουργία των σχολείων, ποσοστό 98,4% και μέση τιμή $\bar{x} = 1,26$. Στα σχολεία, υποστηρίζουν οι εκπαιδευτικοί, ποσοστό 85,5% ότι υπάρχουν ελλείψεις σε καθηγητές που έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και τα σεμινάρια που παρέχονται από την πολιτεία προς εκπαιδευτικούς δεν καλύπτουν τις ανάγκες που υπάρχουν, ποσοστό 91,9% και μέση τιμή $\bar{x} = 1,44$. Παρατηρείται επίσης το φαινόμενο ότι δεν αντιμετωπίζονται όλα τα σχολεία με τον ίδιο τρόπο. Οι καθηγητές πιστεύουν ότι τα σχολεία που βρίσκονται σε εύπορους δήμους έχουν πολύ καλύτερες συνθήκες εκπαίδευσης σε σχέση με τα σχολεία που σε υποβαθμισμένες περιοχές και φτωχούς δήμους. Την άποψη αυτή υιοθετεί το 87,1 των ερωτηθέντων. Αν λοιπόν αναλογιστούμε τις επιπτώσεις που συσσωρεύονται μετά από μια δωδεκάχρονη παραμονή στα σχολικά έδρανα, δημιουργείται το ερώτημα, αν πραγματικά ανταγωνίζονται όλα τα παιδιά με ίσους όρους τη στιγμή που διεκδικούν μια θέση στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας. Τέλος το 75,8% των εκπαιδευτικών πιστεύουν ότι η πολιτεία, η οποία προβαίνει σε διαρκής αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης, δεν φροντίζει να ενημερώνει εγκαίρως τους μαθητές και γενικά την εκπαιδευτική κοινότητα για τις αλλαγές που προτίθεται να κάνει.

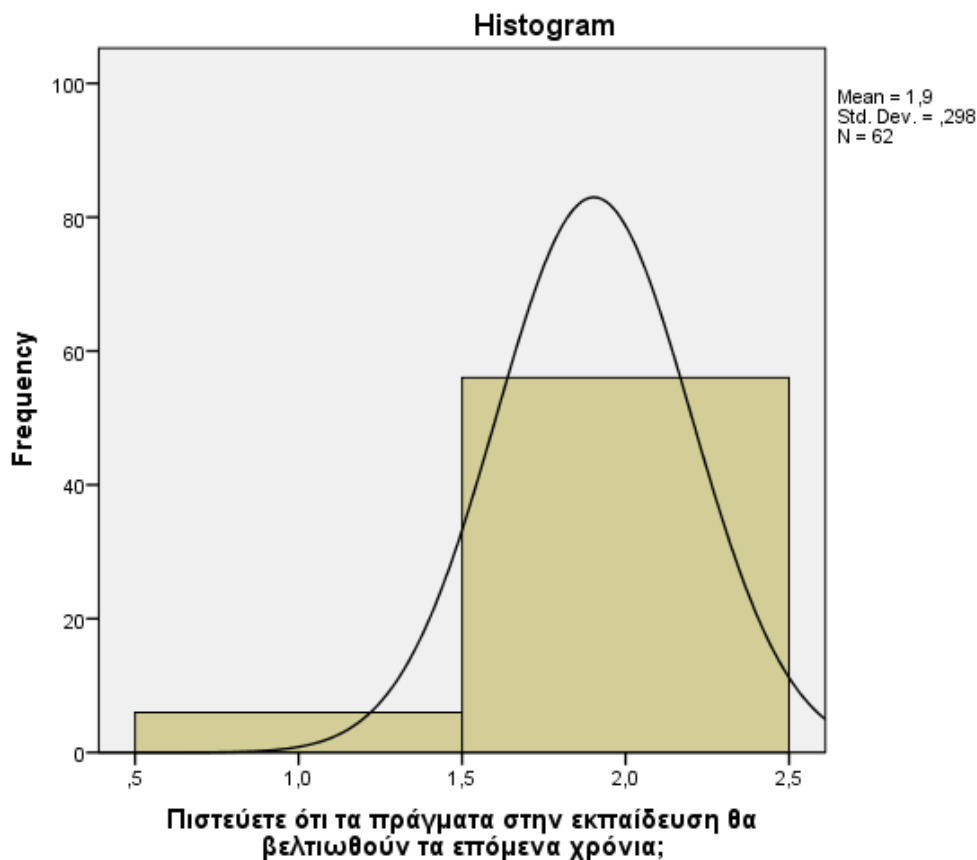
Θ. Σχολείο και πολιτεία									
		Η παροχή οικονομικών πόρων από την πολιτεία προς το σχολείο έχει περιοριστεί τα τελευταία χρόνια.	Λόγω της κρίσης πολλά παιδιά με μαθησιακές και άλλες δυσκολίες που αφορούν την εκπαίδευσή τους, συναντούν εμπόδια στη σχολική διαδικασία.	Υπάρχει άδικη μεταχείριση των σχολείων, ανάλογα με το δήμο στον οποίο ανήκουν. (εύποροι και μη δήμοι)	Τα σεμινάρια που παρέχονται από την πολιτεία προς τους εκπαιδευτικούς δεν καλύπτουν τις ανάγκες που υπάρχουν.	Οι διαρκείς μεταρρυθμίσεις στην παιδεία έχουν προκαλέσει ένα κλίμα ανασφάλειας στους γονείς αλλά και τους μαθητές.	Οι καταργήσεις και συγχωνεύσεις των σχολείων με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των μαθητών στα τμήματα προκαλεί πρόβλημα στην ομαλή λειτουργία του σχολείου.	Οι ελλείψεις σε καθηγητές στα σχολεία έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια.	Η πολιτεία φροντίζει να ενημερώνει εγκαίρως τους μαθητές και γενικά την εκπαιδευτική κοινότητα για τις αλλαγές που προτίθεται να κάνει.
N	Valid	62	62	62	62	62	62	62	62
	Missing	3	3	3	3	3	3	3	3
Mean		1,15	1,40	1,65	1,44	1,42	1,26	1,56	4,13
Std. Deviation		,355	,613	,943	,643	,691	,626	,969	1,465
Minimum		1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum		2	3	5	3	5	5	5	5

Πίνακας 20. Πίνακας περιγραφικών στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις σχέσεις σχολείου και πολιτείας.

Στο ένατο μέρος, που περιλαμβάνει την ερώτηση, αν τα πράγματα θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια, από τους 62 που απάντησαν μόνο οι 6 πιστεύουν ότι τα πράγματα θα καλυτερέψουν. Οι υπόλοιποι 56, ποσοστό 90,3%, απάντησαν αρνητικά. Άρα υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα απαισιοδοξίας. Αναλυτικά εμφανίζονται τα αποτελέσματα στον πίνακα 21 που ακολουθεί, καθώς και στο ιστόγραμμα 1 που συνοδεύεται από την καμπύλη της κανονικής κατανομής.

Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	6	9,2	9,7	9,7
	Όχι	56	86,2	90,3	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 21. Πίνακας κατανομής συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που εκφράζει την άποψη των εκπαιδευτικών, αν τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια.

Ιστόγραμμα 1. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την ερώτηση: «Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;

Στον έλεγχο συσχετίσεων που έγινε στα γενικά στοιχεία του πίνακα δεν ανιχνεύθηκε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των πεδίων φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, χρόνια προϋπηρεσίας και πρόσθετα προσόντα. Σύμφωνα με τον πίνακα 22 που ακολουθεί βρέθηκε μια ασθενής θετική συσχέτιση μεταξύ των μισθών που έπαιρναν οι εκπαιδευτικοί πριν την κρίση και τις μειώσεις που τους έγιναν με τιμή του συντελεστή του Spearman $r = 0.249$. Απόλυτα λογικό με δεδομένο ότι όσο υψηλότερες ήταν οι αποδοχές τόσο μεγαλύτερες ήταν οι μειώσεις που δέχτηκαν.

Correlations				
			Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ	Μείωση μισθών που είχατε λόγω της κρίσης την τελευταία τετραετία
Spearman's rho	Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ	Correlation Coefficient	1,000	,249*
		Sig. (2-tailed)	.	,046
		N	65	65
	Μείωση μισθών που είχατε λόγω της κρίσης την τελευταία τετραετία	Correlation Coefficient	,249*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,046	.
		N	65	65

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 22. Συσχέτιση με το μη παραμετρικό συντελεστή του Spearman ανάμεσα στις μειώσεις μισθών και στις αποδοχές που έπαιρναν οι εκπαιδευτικοί.

Ισχυρή θετική συσχέτιση ανιχνεύτηκε μεταξύ των χρόνων προϋπηρεσίας και του μισθού που έπαιρναν. Σύμφωνα με τον πίνακα 23 που ακολουθεί η τιμή του συντελεστή του Spearman είναι $r = 0.575$, δηλαδή υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στα δύο πεδία.

Correlations				
			Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ	Χρόνια προϋπηρεσίας
Spearman's rho	Ο μισθός σας σήμερα κυμαίνεται μεταξύ	Correlation Coefficient	1,000	,575**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	65	63
	Χρόνια προϋπηρεσίας	Correlation Coefficient	,575**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	63	63

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Πίνακας 23. Συσχέτιση με το μη παραμετρικό συντελεστή του Spearman ανάμεσα στα χρόνια προϋπηρεσίας και στις αποδοχές που παίρνουν οι εκπαιδευτικοί.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στον έλεγχο συσχέτισεων μεταξύ της ηλικίας και της γνώμης που έχουν αν τα πράγματα θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια δεν υπάρχει καμιά διαφοροποίηση. Η τιμή του συντελεστή του Spearman, όπως αποδεικνύει και ο πίνακας 24 που ακολουθεί είναι $r = -0,05$, δηλαδή σχεδόν μηδέν.

Correlations				
			Ηλικία	Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;
Spearman's rho	Ηλικία	Correlation Coefficient	1,000	-,050
		Sig. (2-tailed)	.	,697
		N	65	62
	Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;	Correlation Coefficient	-,050	1,000
		Sig. (2-tailed)	,697	.
		N	62	62

Πίνακας 24. Συσχέτιση με το μη παραμετρικό συντελεστή του Spearman μεταξύ της ηλικίας των εκπαιδευτικών και της άποψης που έχουν αν τα πράγματα θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια.

Στον έλεγχο αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του φύλου και της άποψης που έχουν αν τα πράγματα θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια και εδώ ο συντελεστής συσχέτισης έδωσε τιμή r

= -0,035, δηλαδή σχεδόν μηδέν. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 25 που ακολουθεί. Επομένως η απαισιοδοξία που επικρατεί στο χώρο της εκπαίδευσης δεν έχει να κάνει ούτε με το φύλο ούτε με την ηλικία.

Correlations				
			Φύλο	Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;
Spearman's rho	Φύλο	Correlation Coefficient	1,000	-,035
		Sig. (2-tailed)	.	,790
		N	65	62
	Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;	Correlation Coefficient	-,035	1,000
		Sig. (2-tailed)	,790	.
		N	62	62

Πίνακας 25. Συσχέτιση με το μη παραμετρικό συντελεστή του Spearman ανάμεσα στο φύλο των εκπαιδευτικών και της άποψης που έχουν αν τα πράγματα θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια.

Στον έλεγχο αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας και του εκπαιδευτικού επιπέδου, ο συντελεστής συσχέτισης έδωσε τιμή $r = 0,005$, δηλαδή σχεδόν μηδέν. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 26 που ακολουθεί. Επομένως, η ηλικία δεν επηρεάζει το μορφωτικό επίπεδο. Άρα δεν ευθύνεται το μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών που είναι άνω των 40 ετών για το σχετικά μικρό ποσοστό των εκπαιδευτικών που είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων.

Correlations				
		Ηλικία	Επίπεδο εκπαίδευσης	
Spearman's rho	Ηλικία	Correlation Coefficient	1,000	
		Sig. (2-tailed)	.	
		N	65	
	Επίπεδο εκπαίδευσης	Correlation Coefficient	,005	1,000
		Sig. (2-tailed)	,966	.
		N	65	65

Πίνακας 26. Συσχέτιση με το μη παραμετρικό συντελεστή του Spearman ανάμεσα στην ηλικία των εκπαιδευτικών και το επίπεδο εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι το 73,9% των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν ηλικία άνω των 40 ετών. Αποτελεί ένα στοιχείο που αξίζει να διερευνηθεί περισσότερο.

Όσον αφορά το γνωστικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών, η πλειοψηφία τους, το 70% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι, γεγονός που ήταν αναμενόμενο καθώς η νομοθεσία προβλέπει οι εκπαιδευτικοί να προέρχονται από την ανώτατη εκπαίδευση. Το ποσοστό των καθηγητών που έχουν μεταπτυχιακό είναι 18,5% ποσοστό που μπορεί να θεωρηθεί σχετικά χαμηλό για το χώρο, με δεδομένο ότι είχαμε φοβερή έκρηξη των μεταπτυχιακών στη δεκαετία 2002-2012 (Αξίζει ν' αναφέρουμε ότι το 2001-2002 είχαμε 3.783 μεταπτυχιακούς φοιτητές, ο αριθμός των οποίων το ακαδημαϊκό έτος 2010-2011 έφτασε τους 59.423)³¹.

Θα μπορούσε ίσως να ερμηνευτεί το σχετικά χαμηλό ποσοστό των κατόχων μεταπτυχιακών τίτλων, από το γεγονός ότι οι περισσότεροι είναι ηλικίας άνω των 40 ετών. Όμως ο έλεγχος συσχετίσεων που έγινε εμφάνισε ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης.

Το 57,6% των εκπαιδευτικών γνωρίζουν πληροφορική και τουλάχιστον μια ξένη γλώσσα παρόλο που αυτό δεν είναι προαπαιτούμενο από τη νομοθεσία για την πρόσληψη του εκπαιδευτικού.

Όσον αφορά τις μειώσεις στις αποδοχές των εκπαιδευτικών, το 60% των εκπαιδευτικών «έχασαν» από 100-300€. Αν συνδυάσουμε αυτή την πληροφορία με το γεγονός ότι ο μέσος μισθός κυμαίνεται σήμερα στα 992€, το ποσοστό της μείωσης αγγίζει το 21% ($267,69/1259,69 = 0,212$, που προκύπτει από τη μέση μείωση μισθών προς τη μέση τιμή μισθών προ κρίσης).

Όσον αφορά τις σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητή προκύπτει από την έρευνα ότι τα παιδιά είναι βαθιά επηρεασμένα από την κρίση όπως άλλωστε και οι εκπαιδευτικοί, με αποτέλεσμα το έργο των εκπαιδευτικών να γίνεται όλο και δυσκολότερο.

Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να προσφέρουν ποιοτικά, το ίδιο έργο που πρόσφεραν και προ κρίσης, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και τις μειώσεις μισθών που έχουν υποστεί. Ταυτόχρονα εκφράζουν το παράπονό τους, ότι η πολιτεία δεν τους αναγνωρίζει το έργο που προσφέρουν και δεν τους αντιμετωπίζει με το δέοντα σεβασμό.

---

³¹ Πηγή: http://naftemporiki.gr/story/773415_5/3/2014.

Ίσως το βασικότερο στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι η κρίση έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες διαβίωσης του μαθητικού πληθυσμού, που σίγουρα έχει επιπτώσεις στο εκπαιδευτικό έργο. Θεωρούν ότι αρκετά παιδιά (73,8%), δεν έχουν επαρκή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογικά τα παιδιά είναι πολύ πιεσμένα (87,7%) και έχουμε αύξηση των παιδιών που εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά.

Η άσχημη οικονομική κατάσταση των οικογενειών, δημιουργεί εντάσεις και διαταράσσει τις σχέσεις μεταξύ των οικογενειών των μαθητών και των εκπαιδευτικών (63,1%), αν και οι καθηγητές προσπαθούν να στηρίζουν τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα (67,7%).

Βασικό εύρημα της έρευνας είναι ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι θα μπορούσε το σχολείο να διοργανώνει περισσότερα σεμινάρια και ενημερωτικές ημερίδες που θα είχαν σκοπό να κατευθύνουν τους γονείς με ποιο τρόπο να διαχειριστούν και ν' αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης σε σχέση με τα παιδιά τους.

Η κρίση έχει μειώσει τα κονδύλια για την εκπαίδευση (80%), ο εξοπλισμός των σχολείων δεν είναι επαρκής (69,2%), η αύξηση του αριθμού των μαθητών λόγω των συγχωνεύσεων-καταργήσεων δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο το έργο των εκπαιδευτικών (95,4%) αλλά οι διδάσκοντες προσπαθούν να προσφέρουν το ίδιο έργο που πρόσφεραν προ κρίσης.

Η πολιτεία δεν παρέχει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για τη συντήρηση και αναβάθμιση των σχολείων (79,4%) και υπάρχουν σχολικά κτίρια που οι εκπαιδευτικοί τα θεωρούν επικίνδυνα για την παραμονή των παιδιών σ' αυτά (48,4%).

Τα παιδιά στερούνται αρκετά αγαθά που είναι απαραίτητα για την σωστή ψυχοσωματική τους ανάπτυξη (77,4%), οδηγούνται σε ακραίες συμπεριφορές (62,9%) και γενικά βιώνουν διαφορετικά την παιδική ηλικία σε σχέση με το παρελθόν (73,8%). Οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν αλλάξει προς το χειρότερο (84,6%) με σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική, κοινωνική, γνωστική και λεκτική ανάπτυξή τους (72,6%).

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η παροχή οικονομικών πόρων από την πολιτεία προς το σχολείο έχει επηρεαστεί τα τελευταία χρόνια (100%) και μια σοβαρή δυσλειτουργία που προέκυψε είναι πολλά παιδιά με μαθησιακές και άλλες δυσκολίες να συναντούν εμπόδια στην προσαρμογή τους στη σχολική κοινότητα (93,5%).

Οι υποβαθμισμένες περιοχές, υποβαθμίζονται ακόμα περισσότερο καθώς οι δήμοι τους δεν έχουν τη δυνατότητα να στηρίζουν τα σχολεία (87,1%). Δε διενεργούνται τα απαραίτητα ενημερωτικά σεμινάρια στους εκπαιδευτικούς για να μπορούν ν' ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα (91,9%) και ταυτόχρονα το υπουργείο παιδείας, με τις διαρκείς αλλαγές και μεταρρυθμίσεις προκαλεί ένα κλίμα ανασφάλειας στη μαθητική κοινότητα (96,8%).

Οι καταργήσεις-συγχωνεύσεις με ταυτόχρονη αύξηση των μαθητών στα τμήματα, προκαλούν σοβαρά προβλήματα στην ομαλή λειτουργία των σχολείων (96,4%) τα οποία υποφέρουν και από ελλείψεις σε καθηγητές (87,5%).

Ας ελπίσουμε ότι όπως έχει συμβεί πολλές φορές στο παρελθόν, έτσι θα γίνει και τώρα. Δηλαδή η κρίση που περνάμε θα μας οδηγήσει σε νέες καλύτερες καταστάσεις καθώς οι κρίσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας λειτουργούν σαν τα εργαστήρια του μέλλοντος.

Το σίγουρο είναι ότι χωρίς την εκπαίδευση δεν κάνουμε τίποτα. Είναι το βασικό εργαλείο για να δημιουργήσουμε ένα καλύτερο αύριο. Η εκπαίδευση που θα έπρεπε να παίζει προεξέχοντα ρόλο σε οποιαδήποτε αλλαγή οδηγούμαστε, αυτή τη στιγμή υποβαθμίζεται καθημερινά. Μπορεί η εκπαίδευση από μόνη της να μην έχει τη δυνατότητα ν' αλλάξει την κοινωνία αλλά ούτε η κοινωνία μπορεί ν' αλλάξει χωρίς αυτή.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρέου Α., Παπακωνσταντίνου Γ. (1990), Οργάνωση και Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Βαρουφάκης Γ. (2012), Ο παγκόσμιος Μινώταυρος, οι πραγματικές αιτίες της κρίσης, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα

Βεργόπουλος, Κ. (1999), Παγκοσμιοποίηση. Η μεγάλη χίμαιρα, Εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα

Καστοριάδης Κ., (1998), Η «Ορθολογικότητα» του Καπιταλισμού, Εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα

Μάρξ Κ. (2012), Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα 1844, Μετάφραση: Λυκούργος Α. Εκδόσεις Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα

Μάρξ Κ. (2013), Το κεφάλαιο -Σε περίληψη Πωλ Λαφάργκ, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα

Νικολακάκη Μ., Ρορκewitz Τ. (2012), Κριτικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πολιτική: Τα μεταβαλλόμενα πεδία εξουσίας και γνώσης, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα

Νικολακάκη Μ. (2011), Η κριτική παιδαγωγική στον νέο μεσαίωνα, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα

Σπύρου Α. (2008), Το ελληνικό σχολείο μετά είκοσι έτη, Η μαρμαρωμένη πρόοδος και τα παιδιά της, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bonal X. (2000), Interest groups and the State in contemporary Spanish education policy, *Journal of Education Policy*, vol 15, No 2.

Deem R. (2001), Globalization, new managerialism, academic capitalism and entrepreneurialism in universities : is the local dimension still important ? *Comparative Education*, vol 37, No 1.

Green A. (1997), *Education, Globalization and the Nation State*, Macmillan Press, London

Hirst, P., Thompson G. (2000), *Η Παγκοσμιοποίηση σε Αμφισβήτηση*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

Lelievre C. (2000), The French model of the educator state *Journal of Education Policy*, vol 15, No 1.

Levin, B. (1998) An epidemic of education policy : (what) can we learn from each other ? *Comparative Education*, vol 34, No 2.

Mok, K. H. (2000), Reflecting globalization effects on local policy : higher education reform in Taiwan *Journal of Education Policy*, vol 15, No 6.

Osborn, M - Broadfoot, P. - Planel, C. - Pollard, A (1997) Social class, educational opportunity and equal entitlement : dilemmas of schooling in England and France *Comparative Education*, vol 33, No 3.

Ruigrok, W. - Van Tulder, R. (1998), *The logic of international restructuring*, Routledge, London

Vandenberghe, V. (1999) Combining market and bureaucratic control in education : an answer to market and bureaucratic failure ? *Comparative Education* vol 35, No 3.

Weiss, L. (1998) *The myth of the powerless state. Governing the economy in a global era* (Cambridge : Polity Press).

Webster, F. - Robins, K. (1998) The iron cage of the information society *Communication and Society*, vol 1, n. 1.

Yelland, R. (2000), Supranational organizations and transnational education, *Higher Education in Europe*, vol XXV, No 3.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο τύπου, (2013), Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Σεπτέμβριος 2013

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJ002_DT_MM_09_2013_01_F_GR.pdf

Ε.Λ.Μ.Ε. Ν. ΞΑΝΘΗΣ, (2014), Πρόγραμμα «Ευ ζην»

www.alfavita.gr/tags/ευζην

Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, (2013), Στατιστικά Αποτελεσμάτων Πανελληνίων Εξετάσεων 2013.

www.minedu.gr

Στρατηγάκης Σ., (2013), Στο μικροσκόπιο οι επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών

<http://issuu.com/ekdotiki/docs/31122013>

Στρατηγάκης Σ., (2014), Έκρηξη μεταπτυχιακών

http://naftemporiki.gr/story/773415_5/3/2014

Στρατηγάκης Σ., (2014), Περικοπές δαπανών στην εκπαίδευση

<http://www.agelioforos.gr/19/1/2014>

Ε.Γ.Σ.Σ.Ε., (2014), Μισθοί

<http://ergatika.gr/sse/egsse/ypalliloi/>

ΟΛΜΕ, (2012), Παρουσίαση της έρευνας της ETUCE (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών, τμήμα της EDUCATION INTERNATIONAL) στο πλαίσιο της δράσης και εκστρατείας (2012) για την οικονομική κρίση.

<http://www.tovima.gr/files/1/2012/06/05/etuce050612.pdf>

ΙΕΠ. PISA, (2014), Programme for international Student Assessment

www.iep.edu.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις σχέσεις παιδιού – εκπαιδευτικού (B1, B2, B3, B4).

B1. Παρατηρείται ότι τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο σας είναι περισσότερο προβληματισμένα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	22	33,8	33,8	33,8
	μάλλον συμφωνώ	21	32,3	32,3	66,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	12	18,5	18,5	84,6
	μάλλον διαφωνώ	5	7,7	7,7	92,3
	διαφωνώ	5	7,7	7,7	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 27. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων B1.

B2. Τα παιδιά νιώθουν την ανάγκη να βρουν ένα στήριγμα στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	20	30,8	31,3	31,3
	μάλλον συμφωνώ	27	41,5	42,2	73,4
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	15,4	15,6	89,1
	μάλλον διαφωνώ	5	7,7	7,8	96,9
	διαφωνώ	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 28. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων B2.

B3. Οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες του γενικότερου αρνητικού κλίματος που υπάρχει και σαφώς επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	33	50,8	51,6	51,6
	μάλλον συμφωνώ	17	26,2	26,6	78,1
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	12,3	12,5	90,6
	μάλλον διαφωνώ	5	7,7	7,8	98,4
	διαφωνώ	1	1,5	1,6	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
	Missing System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 29. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων B3.

B4. Η κρίση έχει συσφίξει τις σχέσεις μαθητών-καθηγητών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	4	6,2	6,3	6,3
	μάλλον συμφωνώ	23	35,4	35,9	42,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	25	38,5	39,1	81,3
	μάλλον διαφωνώ	9	13,8	14,1	95,3
	διαφωνώ	3	4,6	4,7	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
	Missing System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 30. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων B4.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις αποδοχές των εκπαιδευτικών (Γ1, Γ2, Γ3, Γ4, Γ5).

Γ1. Αισθάνεστε ότι η αμοιβή σας δεν ανταποκρίνεται στο έργο που προσφέρετε.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	50	76,9	76,9	76,9
	μάλλον συμφωνώ	13	20,0	20,0	96,9
	μάλλον διαφωνώ	2	3,1	3,1	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 31. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Γ1.

Γ2. Την τελευταία τετραετία οι αμοιβές των εκπαιδευτικών είναι αισθητά μειωμένες.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	53	81,5	82,8	82,8
	μάλλον συμφωνώ	9	13,8	14,1	96,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,5	1,6	98,4
	διαφωνώ	1	1,5	1,6	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 32. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Γ2.

Γ3. Προσφέρεται ακριβώς το ίδιο εκπαιδευτικό έργο όπως και πριν την κρίση.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	41	63,1	64,1	64,1
	μάλλον συμφωνώ	16	24,6	25,0	89,1
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,6	90,6
	διαφωνώ	6	9,2	9,4	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 33. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Γ3.

Γ4. Η πολιτεία σας αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και σας ανταμείβει γι' αυτό.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	2	3,1	3,1	3,1
	μάλλον συμφωνώ	2	3,1	3,1	6,3
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	3,1	3,1	9,4
	μάλλον διαφωνώ	18	27,7	28,1	37,5
	διαφωνώ	40	61,5	62,5	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
	Missing	System	1	1,5	
Total		65	100,0		

Πίνακας 34. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Γ4.

Γ5. Η μείωση των αμοιβών των εκπαιδευτικών έχει προκαλέσει υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσής τους.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	34	52,3	54,8	54,8
	μáλλον συμφωνώ	12	18,5	19,4	74,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	4,6	4,8	79,0
	μáλλον διαφωνώ	5	7,7	8,1	87,1
	διαφωνώ	8	12,3	12,9	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
	Missing System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 35. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Γ5.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις αποδοχές των εκπαιδευτικών (Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Δ6, Δ7, Δ8, Δ9).

Δ1. Οι οικογένειες παρέχουν τις απαραίτητες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού ώστε να έρθουν τα παιδιά σχολείο.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	11	16,9	17,5	17,5
	μáλλον συμφωνώ	26	40,0	41,3	58,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	20,0	20,6	79,4
	μáλλον διαφωνώ	13	20,0	20,6	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
Missing System	2	3,1			
Total		65	100,0		

Πίνακας 36. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ1.

Δ2. Η ψυχολογία των παιδιών έχει επηρεαστεί αρνητικά από την κακή ψυχολογία που υπάρχει στην οικογένεια λόγω κρίσης.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	35	53,8	53,8	53,8
	μάλλον συμφωνώ	22	33,8	33,8	87,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	12,3	12,3	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 37. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ2.

Δ3. Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των παιδιών εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες είναι περιορισμένη ίσως και ανεπαρκής.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	30	46,2	46,2	46,2
	μάλλον συμφωνώ	18	27,7	27,7	73,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16	24,6	24,6	98,5
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 38. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ3.

Δ4. Η κατάργηση σχολείων δημιουργεί προβλήματα στις οικογένειες των παιδιών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	46	70,8	70,8	70,8
	μάλλον συμφωνώ	12	18,5	18,5	89,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	10,8	10,8	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 39. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ4.

Δ5. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης οι γονείς δε μπορούν ν' ανταπεξέλθουν οικονομικά σε κάποιες απαιτήσεις του σχολείου. (εκδρομές, παραστάσεις, υλικό κ.α)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	44	67,7	67,7	67,7
	μάλλον συμφωνώ	15	23,1	23,1	90,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	7,7	7,7	98,5
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 40. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ5.

Δ6. Έχουν αυξηθεί τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων με άμεση συνέπεια στις εκπαιδευτικές επιδόσεις των παιδιών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	12	18,5	18,5	18,5
	μάλλον συμφωνώ	26	40,0	40,0	58,5
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	20	30,8	30,8	89,2
	μάλλον διαφωνώ	6	9,2	9,2	98,5
	διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 41. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ6.

Δ7. Αύξηση γονέων που είναι αλκοολικοί ή με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω της κρίσης, που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογία των παιδιών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	10	15,4	15,9	15,9
	μάλλον συμφωνώ	30	46,2	47,6	63,5
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	18	27,7	28,6	92,1
	μάλλον διαφωνώ	5	7,7	7,9	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
Missing	System	2	3,1		
Total		65	100,0		

Πίνακας 42. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ7.

Δ8. Παρατηρείται αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών, που ενδεχομένως να οφείλεται σε οικογενειακά προβλήματα.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	22	33,8	33,8	33,8
	μάλλον συμφωνώ	26	40,0	40,0	73,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	20,0	20,0	93,8
	μάλλον διαφωνώ	4	6,2	6,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 43. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ8.

Δ9. Το επίπεδο διαβίωσης των οικογενειών των μαθητών έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	33	50,8	50,8	50,8
	μάλλον συμφωνώ	23	35,4	35,4	86,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	9	13,8	13,8	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 44. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Δ9.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις σχέσεις εκπαιδευτικού και οικογένειας (E1, E2, E3, E4, E5).

E1. Η οικονομική κρίση δημιουργεί μια τεταμένη ατμόσφαιρα στις σχέσεις μεταξύ της οικογένειας του μαθητή και των εκπαιδευτικών.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	14	21,5	21,5	21,5
	μάλλον συμφωνώ	27	41,5	41,5	63,1
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	17	26,2	26,2	89,2
	μάλλον διαφωνώ	6	9,2	9,2	98,5
	διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 45. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων E1.

E2. Οι οικογένειες δεν ασχολούνται με τις επιδόσεις των παιδιών τους όπως παλαιότερα.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	10	15,4	15,4	15,4
	μάλλον συμφωνώ	23	35,4	35,4	50,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	15,4	15,4	66,2
	μάλλον διαφωνώ	19	29,2	29,2	95,4
	διαφωνώ	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 46. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων E2.

E3. Το σχολείο μέσα από διάφορες δράσεις προσπαθεί να στηρίξει οικονομικά οικογένειες που γνωρίζει ότι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	32	49,2	49,2	49,2
	μάλλον συμφωνώ	12	18,5	18,5	67,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	12	18,5	18,5	86,2
	μάλλον διαφωνώ	8	12,3	12,3	98,5
	διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 47. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων E3.

E4. Το πνεύμα συνεργασίας εκπαιδευτικού-οικογένειας δεν είναι το ίδιο όπως παλαιότερα.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	16	24,6	24,6	24,6
	μάλλον συμφωνώ	22	33,8	33,8	58,5
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	15	23,1	23,1	81,5
	μάλλον διαφωνώ	6	9,2	9,2	90,8
	διαφωνώ	6	9,2	9,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 48. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων E4.

E5. Το σχολείο οργανώνει σεμινάρια για τους γονείς προκειμένου να τους στηρίξει και να τους καθοδηγήσει στο πως να διαχειριστούν την οικονομική κρίση σε σχέση με τα παιδιά.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	12	18,5	18,8	18,8
	μάλλον συμφωνώ	11	16,9	17,2	35,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	15,4	15,6	51,6
	μάλλον διαφωνώ	12	18,5	18,8	70,3
	διαφωνώ	19	29,2	29,7	100,0
	Total	64	98,5	100,0	
Missing	System	1	1,5		
Total		65	100,0		

Πίνακας 49. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων E5.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο (ΣΤ1, ΣΤ2, ΣΤ3, ΣΤ4, ΣΤ5).

ΣΤ1. Το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρετε είναι το ίδιο που προσφέρατε και πριν την κρίση.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	45	69,2	69,2	69,2
	μάλλον συμφωνώ	11	16,9	16,9	86,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	4,6	4,6	90,8
	μάλλον διαφωνώ	4	6,2	6,2	96,9
	διαφωνώ	2	3,1	3,1	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 50. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων ΣΤ1.

ΣΤ2. Ο εξοπλισμός που σας παρέχεται από το σχολείο δεν είναι επαρκής για τη σωστή υλοποίηση του έργου σας.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	28	43,1	43,1	43,1
	μάλλον συμφωνώ	17	26,2	26,2	69,2
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	14	21,5	21,5	90,8
	μάλλον διαφωνώ	6	9,2	9,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 51. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων ΣΤ2.

ΣΤ3. Η κρίση έχει μειώσει τα κονδύλια που παρέχονται για την εκπαίδευση, με άμεση συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	41	63,1	63,1	63,1
	μάλλον συμφωνώ	11	16,9	16,9	80,0
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	15,4	15,4	95,4
	μάλλον διαφωνώ	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 52. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων ΣΤ3.

ΣΤ4. Η κρίση έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία του εκπαιδευτικού, με συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	30	46,2	46,2	46,2
	μάλλον συμφωνώ	14	21,5	21,5	67,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	12,3	12,3	80,0
	μάλλον διαφωνώ	9	13,8	13,8	93,8
	διαφωνώ	4	6,2	6,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 53. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων ΣΤ4.

ΣΤ5. Η αύξηση του αριθμού μαθητών λόγω των συγχωνεύσεων-καταργήσεων των σχολείων δυσχεραίνει το εκπαιδευτικό έργο.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	58	89,2	89,2	89,2
	μάλλον συμφωνώ	4	6,2	6,2	95,4
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	3,1	3,1	98,5
	διαφωνώ	1	1,5	1,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 54. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων ΣΤ5.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν την ενότητα εκπαίδευση και σχολικός χώρος (Z1, Z2, Z3, Z4, Z5)

.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	8	12,3	12,3	12,3
	μάλλον συμφωνώ	18	27,7	27,7	40,0
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	9,2	9,2	49,2
	μάλλον διαφωνώ	12	18,5	18,5	67,7
	διαφωνώ	21	32,3	32,3	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 55. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Z1.

Z2. Οι εγκαταστάσεις του σχολείου καλύπτουν πλήρως τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφαλή και άνετη παραμονή των μαθητών. (ύπαρξη αλεξικέρανου, έξοδο κινδύνου, πυρασφάλεια κ.α)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	7	10,8	11,3	11,3
	μάλλον συμφωνώ	19	29,2	30,6	41,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	9,2	9,7	51,6
	μάλλον διαφωνώ	7	10,8	11,3	62,9
	διαφωνώ	23	35,4	37,1	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 56. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Z2.

Z3. Ο εξοπλισμός και τα υλικά που διαθέτει το σχολείο επαρκούν για να οργανώσετε τις απαιτούμενες δραστηριότητες.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	3	4,6	4,8	4,8
	μάλλον συμφωνώ	12	18,5	19,0	23,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	15,4	15,9	39,7
	μάλλον διαφωνώ	15	23,1	23,8	63,5
	διαφωνώ	23	35,4	36,5	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
	Missing	System	2	3,1	
Total		65	100,0		

Πίνακας 57. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Z3.

Z4. Η πολιτεία παρέχει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους ώστε να γίνεται σωστά και ολοκληρωμένη η συντήρηση και αναβάθμιση του σχολείου.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	4	6,2	6,3	6,3
	μάλλον συμφωνώ	1	1,5	1,6	7,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	12,3	12,7	20,6
	μάλλον διαφωνώ	15	23,1	23,8	44,4
	διαφωνώ	35	53,8	55,6	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
	Missing	System	2	3,1	
Total		65	100,0		

Πίνακας 58. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Z4.

Z5. Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει την αισθητική υποβάθμιση των σχολικών κτιρίων. (παρτέρια με λουλούδια, βάψιμο του σχολείου, σπασμένα παράθυρα κ.α)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	28	43,1	44,4	44,4
	μάλλον συμφωνώ	14	21,5	22,2	66,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	9	13,8	14,3	81,0
	μάλλον διαφωνώ	4	6,2	6,3	87,3
	διαφωνώ	8	12,3	12,7	100,0
	Total	63	96,9	100,0	
	Missing	System	2	3,1	
Total		65	100,0		

Πίνακας 59. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Z4.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις επιπτώσεις της κρίσης στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών (H1, H2, H3, H4, H5, H6)

H1. Οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν αλλάξει σε σχέση με παλαιότερα προς το χειρότερο.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	32	49,2	49,2	49,2
	μάλλον συμφωνώ	23	35,4	35,4	84,6
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	7,7	7,7	92,3
	μάλλον διαφωνώ	2	3,1	3,1	95,4
	διαφωνώ	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 60. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H1.

H2. Τα παιδιά είναι προβληματισμένα με ότι συμβαίνει γύρω τους.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	28	43,1	43,1	43,1
	μάλλον συμφωνώ	16	24,6	24,6	67,7
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	12	18,5	18,5	86,2
	μάλλον διαφωνώ	6	9,2	9,2	95,4
	διαφωνώ	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 61. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H2.

H3. Η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	32	49,2	49,2	49,2
	μάλλον συμφωνώ	16	24,6	24,6	73,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	11	16,9	16,9	90,8
	μάλλον διαφωνώ	2	3,1	3,1	93,8
	διαφωνώ	4	6,2	6,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Πίνακας 62. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H3.

H4. Η σωματική, κοινωνική, γνωστική και λεκτική ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζεται βαθιά από την κρίση.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	28	43,1	45,2	45,2
	μάλλον συμφωνώ	17	26,2	27,4	72,6
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16	24,6	25,8	98,4
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,6	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 63. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H4.

H5. Τα παιδιά λόγω της κρίσης εκφράζουν οργή και θυμό μέσα από ακραίες συμπεριφορές.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	26	40,0	41,9	41,9
	μάλλον συμφωνώ	13	20,0	21,0	62,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	19	29,2	30,6	93,5
	μάλλον διαφωνώ	4	6,2	6,5	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 64. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H5.

H6. Το παιδί στερείται αρκετά αγαθά (κυρίως υλικά) που του είναι απαραίτητα για τη σωστή ψυχοσωματική του ανάπτυξη.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	27	41,5	43,5	43,5
	μάλλον συμφωνώ	21	32,3	33,9	77,4
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	11	16,9	17,7	95,2
	διαφωνώ	3	4,6	4,8	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 65. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων H6.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII

Πίνακες συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων που αφορούν τις σχέσεις πολιτείας και σχολείου (Θ1, Θ2, Θ3, Θ4, Θ5, Θ6,Θ7, Θ8)

Θ1. Η παροχή οικονομικών πόρων από την πολιτεία προς το σχολείο έχει περιοριστεί τα τελευταία χρόνια.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	53	81,5	85,5	85,5
	μάλλον συμφωνώ	9	13,8	14,5	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 66. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ1.

Θ2. Λόγω της κρίσης πολλά παιδιά με μαθησιακές και άλλες δυσκολίες που αφορούν την εκπαίδευσή τους, συναντούν εμπόδια στη σχολική διαδικασία.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	41	63,1	66,1	66,1
	μάλλον συμφωνώ	17	26,2	27,4	93,5
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	6,2	6,5	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 67. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ2.

Θ3. Υπάρχει άδικη μεταχείριση των σχολείων, ανάλογα με το δήμο στον οποίο ανήκουν. (εύποροι και μη δήμοι)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	35	53,8	56,5	56,5
	μάλλον συμφωνώ	19	29,2	30,6	87,1
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	7,7	8,1	95,2
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,6	96,8
	διαφωνώ	2	3,1	3,2	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
	Missing	System	3	4,6	
Total		65	100,0		

Πίνακας 68. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ3.

Θ4. Τα σεμινάρια που παρέχονται από την πολιτεία προς τους εκπαιδευτικούς δεν καλύπτουν τις ανάγκες που υπάρχουν.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	40	61,5	64,5	64,5
	μάλλον συμφωνώ	17	26,2	27,4	91,9
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	7,7	8,1	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 69. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ4.

Θ5. Οι διαρκείς μεταρρυθμίσεις στην παιδεία έχουν προκαλέσει ένα κλίμα ανασφάλειας στους γονείς αλλά και τους μαθητές.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	40	61,5	64,5	64,5
	μάλλον συμφωνώ	20	30,8	32,3	96,8
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,5	1,6	98,4
	διαφωνώ	1	1,5	1,6	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 70. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ5.

Θ6. Οι καταργήσεις και συγχωνεύσεις των σχολείων με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των μαθητών στα τμήματα προκαλεί πρόβλημα στην ομαλή λειτουργία του σχολείου.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	49	75,4	79,0	79,0
	μάλλον συμφωνώ	12	18,5	19,4	98,4
	διαφωνώ	1	1,5	1,6	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
Missing	System	3	4,6		
Total		65	100,0		

Πίνακας 71. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ6.

Θ7. Οι ελλείψεις σε καθηγητές στα σχολεία έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	41	63,1	66,1	66,1
	μάλλον συμφωνώ	12	18,5	19,4	85,5
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	9,2	9,7	95,2
	μάλλον διαφωνώ	1	1,5	1,6	96,8
	διαφωνώ	2	3,1	3,2	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
	Missing	System	3	4,6	
Total		65	100,0		

Πίνακας 72. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ7.

Θ8. Η πολιτεία φροντίζει να ενημερώνει εγκαίρως τους μαθητές και γενικά την εκπαιδευτική κοινότητα για τις αλλαγές που προτίθεται να κάνει.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συμφωνώ απόλυτα	9	13,8	14,5	14,5
	μάλλον συμφωνώ	1	1,5	1,6	16,1
	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	7,7	8,1	24,2
	μάλλον διαφωνώ	5	7,7	8,1	32,3
	διαφωνώ	42	64,6	67,7	100,0
	Total	62	95,4	100,0	
	Missing	System	3	4,6	
Total		65	100,0		

Πίνακας 73. Πίνακας συχνοτήτων και αθροιστικών συχνοτήτων Θ8.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
1. ΦΥΛΟ:	Άντρας ☐ Γυναίκα ☐
2. ΗΛΙΚΙΑ:	22-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ > 50 ☐
3. ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ:	Τ.Ε.Ι ☐ Τ.Ε.Ι και Μεταπτυχιακό ☐ Α.Ε.Ι ☐ Α.Ε.Ι και Μεταπτυχιακό ☐ Διδακτορικό ☐
4. ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑΣ:	0-4 ☐ 5-10 ☐ 11-20 ☐ >20 ☐
5. ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΠΡΟΣΩΝΤΑ:	Πιστοποιητικό Γνώσεων Πληροφορικής ☐ Πιστοποιητικό Γνώσης Ξένης Γλώσσας ☐
6. Ο ΜΙΣΘΟΣ ΣΑΣ ΣΗΜΕΡΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΜΕΤΑΞΥ:	<600€ ☐ 600-800€ ☐ 801-1000€ ☐ 1001-1200€ ☐ 1201-1400€ ☐ 1401-1600€ ☐ >1600 ☐
7. ΜΕΙΩΣΗ ΜΙΣΘΩΝ ΠΟΥ ΕΙΧΑΤΕ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ:	0-100€ ☐ 101-300€ ☐ 301-500€ ☐ >500€ ☐
Στις απαντήσεις βαθμολογείτε με: 1 συμφωνώ απόλυτα, 2 μάλλον συμφωνώ, 3 ούτε συμφωνώ – ούτε διαφωνώ, 4 μάλλον διαφωνώ και 5 διαφωνώ.	

8. Σχέσεις παιδιού και εκπαιδευτικού	1	2	3	4	5
Παρατηρείται ότι τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο σας είναι περισσότερο προβληματισμένα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.					
Τα παιδιά νιώθουν την ανάγκη να βρουν ένα στήριγμα στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού.					
Οι εκπαιδευτικοί είναι αποδέκτες του γενικότερου αρνητικού κλίματος που υπάρχει και σαφώς επηρεάζει τη συμπεριφορά των παιδιών.					
Η κρίση έχει συσφίξει τις σχέσεις μαθητών-εκπαιδευτικών.					

9.Επιπτώσεις τις οικονομικής κρίσης στις αποδοχές των εκπαιδευτικών	1	2	3	4	5
Αισθάνεστε ότι η αμοιβή σας δεν ανταποκρίνεται στο έργο που προσφέρετε.					
Την τελευταία τετραετία οι αμοιβές των εκπαιδευτικών είναι αισθητά μειωμένες.					
Προσφέρεται ακριβώς το ίδιο εκπαιδευτικό έργο όπως και πριν την κρίση.					
Η πολιτεία σας αντιμετωπίζει ως ένα χρήσιμο μέλος και σας ανταμείβει γι' αυτό.					
Η μείωση των αμοιβών των εκπαιδευτικών έχει προκαλέσει υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσής τους.					

10.Επιπτώσεις των σχέσεων οικογένειας-παιδιού στην εκπαιδευτική δραστηριότητα.	1	2	3	4	5
Οι οικογένειες παρέχουν τις απαραίτητες συνθήκες σίτισης και ρουχισμού ώστε να έρθουν τα παιδιά σχολείο.					
Η ψυχολογία των παιδιών έχει επηρεαστεί αρνητικά από την κακή ψυχολογία που υπάρχει στην οικογένεια λόγω κρίσης.					
Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των παιδιών εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες είναι περιορισμένη ίσως και ανεπαρκής.					

Η κατάργηση σχολείων δημιουργεί προβλήματα στις οικογένειες των παιδιών.					
Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης οι γονείς δεν μπορούν ν' ανταπεξέλθουν οικονομικά σε κάποιες απαιτήσεις του σχολείου. (εκδρομές, παραστάσεις, υλικό κ.α.)					
Έχουν αυξηθεί τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων με άμεση συνέπεια στις εκπαιδευτικές επιδόσεις των παιδιών.					
Αύξηση γονέων που είναι αλκοολικοί ή με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω της κρίσης, που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογία των παιδιών.					
Παρατηρείται αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών, που ενδεχομένως να οφείλεται σε οικογενειακά προβλήματα.					
Το επίπεδο διαβίωσης των οικογενειών των μαθητών έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια.					

11. Σχέσεις εκπαιδευτικού και οικογένειας.					
	1	2	3	4	5
Η οικονομική κρίση δημιουργεί μια τεταμένη ατμόσφαιρα στις σχέσεις μεταξύ της οικογένειας του μαθητή και των εκπαιδευτικών.					
Οι οικογένειες δεν ασχολούνται με τις επιδόσεις των παιδιών τους όπως παλαιότερα.					
Το σχολείο μέσα από διάφορες δράσεις προσπαθεί να στηρίξει οικονομικά οικογένειες που γνωρίζει ότι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.					
Το πνεύμα συνεργασίας εκπαιδευτικού-οικογένειας δεν είναι το ίδιο όπως παλαιότερα.					
Το σχολείο οργανώνει σεμινάρια για τους γονείς προκειμένου να τους στηρίξει και να τους καθοδηγήσει στο πώς να διαχειριστούν την οικονομική κρίση σε σχέση με τα παιδιά.					

12. Επιπτώσεις της κρίσης στο εκπαιδευτικό έργο.					
	1	2	3	4	5
Το εκπαιδευτικό έργο που προσφέρετε είναι το ίδιο που προσφέρατε και πριν την κρίση.					
Ο εξοπλισμός που σας παρέχεται από το σχολείο δεν είναι επαρκής για την σωστή υλοποίηση του έργου σας.					
Η κρίση έχει μειώσει τα κονδύλια που παρέχονται για την εκπαίδευση, με άμεση συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.					
Η κρίση έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία του εκπαιδευτικού, με συνέπεια την υποβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου.					
Η αύξηση του αριθμού μαθητών λόγω των συγχωνεύσεων-καταργήσεων των σχολείων δυσχεραίνει το εκπαιδευτικό έργο.					

13. Εκπαίδευση και σχολικός χώρος.					
	1	2	3	4	5
Οι κτιριακές υποδομές του σχολείου καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών.					

Οι εγκαταστάσεις του σχολείου καλύπτουν πλήρως τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφαλή και άνετη παραμονή των μαθητών. (ύπαρξη αλεξικέραυνου, έξοδο κινδύνου, πυρασφάλεια κ.α)					
Ο εξοπλισμός και τα υλικά που διαθέτει το σχολείο επαρκούν για να οργανώσετε τις απαιτούμενες δραστηριότητες.					
Η πολιτεία παρέχει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους ώστε να γίνεται σωστά και ολοκληρωμένη η συντήρηση και αναβάθμιση του σχολείου.					
Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει την αισθητική υποβάθμιση των σχολικών κτιρίων. (παρτέρια με λουλούδια, βάψιμο του σχολείου, σπασμένα παράθυρα κ.α)					

14. Επιπτώσεις της κρίσης στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών.					
	1	2	3	4	5
Οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών έχουν αλλάξει σε σχέση με παλαιότερα προς το χειρότερο.					
Τα παιδιά είναι προβληματισμένα με ότι συμβαίνει γύρω τους.					
Η παιδική ηλικία βιώνεται διαφορετικά από τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν.					
Η σωματική, κοινωνική, γνωστική και λεκτική ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζεται βαθιά από την κρίση.					
Τα παιδιά λόγω της κρίσης εκφράζουν οργή και θυμό μέσα από ακραίες συμπεριφορές.					
Το παιδί στερείτε αρκετά αγαθά (κυρίως υλικά) που του είναι απαραίτητα για τη σωστή ψυχοσωματική του ανάπτυξη.					

15. Σχολείο και πολιτεία					
	1	2	3	4	5
Η παροχή οικονομικών πόρων από την πολιτεία προς το σχολείο έχει περιοριστεί τα τελευταία χρόνια.					
Λόγω της κρίσης πολλά παιδιά με μαθησιακές και άλλες δυσκολίες που αφορούν την εκπαίδευσή τους, συναντούν εμπόδια στην σχολική διαδικασία.					
Υπάρχει άδικη μεταχείριση των σχολείων, ανάλογα με το δήμο στον οποίο ανήκουν (εύποροι και μη δήμοι).					
Τα σεμινάρια που παρέχονται από την πολιτεία προς τους εκπαιδευτικούς δεν καλύπτουν τις ανάγκες που υπάρχουν.					
Οι διαρκείς μεταρρυθμίσεις στην παιδεία έχουν προκαλέσει ένα κλίμα ανασφάλειας στους γονείς αλλά και τους μαθητές.					
Οι καταργήσεις και συγχώνευσης των σχολείων με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των μαθητών στα τμήματα προκαλεί πρόβλημα στην ομαλή λειτουργία του σχολείου.					
Οι ελλείψεις σε καθηγητές στα σχολεία έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια.					

Η πολιτεία φροντίζει να ενημερώνει εγκαίρως τους μαθητές και γενικά την εκπαιδευτική κοινότητα για τις αλλαγές που προτίθεται να κάνει.					
---	--	--	--	--	--

16. Πιστεύετε ότι τα πράγματα στην εκπαίδευση θα βελτιωθούν τα επόμενα χρόνια;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

17. Θα θέλατε να προτείνετε τρόπους που θα βοηθούσαν να βελτιωθεί η κατάσταση στον χώρο της εκπαίδευσης;

Σας ευχαριστώ για την συνεργασία

Για οποιαδήποτε διευκρίνιση ή συμπληρωματική πληροφορία παρακαλώ όπως επικοινωνήσετε μαζί μου.

Νίκα Πανδώρα
nika-edu@ath.forthnet.gr